

Algemeen ambtsbericht Armenië

Redacteur(en):
DPV/AM

Directie Personenverkeer, Migratie en Vreemdelingenzaken
Afdeling Asiel- en Migratiezaken
Den Haag
070-3484775

19 december 2006

	Inhoudsopgave	Pagina
1	Inleiding	4
2	Landeninformatie	5
2.1	Basisgegevens	5
2.1.1	Land en Volk	5
2.1.2	Geschiedenis	6
2.1.3	Staatsinrichting	9
2.2	Politieke ontwikkelingen	13
2.3	Veiligheidssituatie	16
2.4	Sociaal-economische situatie	17
2.5	Reis- en identiteitsdocumenten, nationaliteit	19
3	Situatie in Nagorny Karabach	23
3.1	Ontstaan van het conflict	23
3.2	Basisgegevens	23
3.3	Politieke onderhandelingen over Nagorny Karabach	27
3.4	Mensenrechtensituatie	29
3.5	Positie specifieke groepen	31
3.5.1	Positie etnische Azeri	31
3.5.2	Dienstplichtigen	33
3.5.3	Positie Fidaï	35
3.5.4	Positie aanhangers van Babayan	36

4	Mensenrechten	38
4.1	Juridische context	38
4.1.1	Verdragen en Protocollen	38
4.1.2	Nationale Wetgeving	40
4.2	Toezicht	42
4.3	Naleving en schendingen	44
4.3.1	Vrijheid van meningsuiting	44
4.3.2	Vrijheid van vereniging en vergadering	46
4.3.3	Vrijheid van godsdienst	47
4.3.4	Bewegingsvrijheid	50
4.3.5	Rechtsgang	52
4.3.6	Arrestaties en detenties	53
4.3.7	Mishandeling en foltering	55
4.3.8	Doodstraf	56
4.3.9	Krijgsgevangenen	56
4.4	Positie van specifieke groepen	57
4.4.1	Etnische groepen, algemeen	57
4.4.2	Jeziden en Koerden	58
4.4.3	Etnische Azeri	59
4.4.4	Positie etnische Armeniërs van buiten Armenië	61
4.4.5	Positie van politieke groepen	63
4.4.6	Dienstplichtigen	64
4.4.7	Homoseksuelen	70
4.4.8	Vrouwen	71
4.4.9	Minderjarigen	73
5	Migratie	76
5.1	Migratiestromen en –oorzaken	76
5.2	Opvang van vluchtelingen en binnenlands ontheemden	77
5.3	Activiteiten van internationale organisaties	79
5.3.1	VN-activiteiten	79
5.3.2	Raad van Europa-activiteiten	80
5.3.3	OVSE-activiteiten	80
5.3.4	ICRC-activiteiten	81
5.3.5	IOM-activiteiten	81
5.4	Beleid andere Europese landen	82
6	Samenvatting	83
	Literatuurlijst	86
	Bijlage(n)	91
I	Lijst van gebruikte afkortingen	91

II	Overzichtskaart van Armenië in de Kaukasus	95
III	Overzichtskaart van Armenië, Azerbeidzjan en Nagorny Karabach	96
IV	Overzichtskaart van Nagorny Karabach, frontlijn en bezette gebieden	97

1 Inleiding

In dit algemene ambtsbericht wordt de huidige situatie in Armenië beschreven voor zover deze van belang is voor de beoordeling van asielverzoeken van personen die afkomstig zijn uit Armenië en voor besluitvorming over de terugkeer van afgewezen Armeense asielzoekers. Dit ambtsbericht is een actualisering van eerdere algemene ambtsberichten over de situatie in Armenië (laatstelijk 7 december 2005). Het algemene ambtsbericht beslaat de periode van december 2005 tot en met september 2006.

Dit ambtsbericht is gebaseerd op informatie uit openbare en vertrouwelijke bronnen. Bij de opstelling is gebruik gemaakt van informatie van verschillende organisaties van de Verenigde Naties, niet-gouvernementele organisaties (NGO's), de Armeense autoriteiten, vakliteratuur en berichtgeving in de media. Een overzicht van de geraadpleegde openbare bronnen is opgenomen in de literatuurlijst. Daarnaast liggen bevindingen ter plaatse en vertrouwelijke rapportages van de Nederlandse vertegenwoordigingen (onder andere te Tbilisi, Georgië) aan dit algemeen ambtsbericht ten grondslag.

In het algemeen ambtsbericht wordt veelvuldig verwezen naar geraadpleegde bronnen. Daarnaast wordt de tekst in veel gevallen bovendien ondersteund door informatie die op vertrouwelijke basis is ingewonnen.

In hoofdstuk twee wordt ingegaan op de recente ontwikkelingen op politiek, veiligheids- en sociaal-economisch gebied. Deze beschrijving wordt voorafgegaan door een overzicht van de geschiedenis van Armenië. Ook is een korte passage over geografie en bevolking van Armenië opgenomen. Aan de situatie in Nagorny Karabach zal in hoofdstuk drie aandacht worden besteed.

In hoofdstuk vier wordt de mensenrechtensituatie in Armenië geschetst. Na een beschrijving van de nationale wetgeving en internationale verdragen waarbij Armenië partij is, komen mogelijkheden van toezicht op de naleving van de mensenrechten aan de orde. Daarna volgt de beschrijving van de naleving dan wel schending van enkele klassieke mensenrechten. Tenslotte wordt de positie van specifieke groepen belicht.

In hoofdstuk vijf komen de opvang van binnenlands ontheemden, het beleid van een aantal andere Europese landen inzake asielzoekers uit Armenië en activiteiten van internationale organisaties, waaronder UNHCR, aan de orde.

Een algehele samenvatting volgt in hoofdstuk zes.

2 Landeninformatie

2.1 Basisgegevens

2.1.1 Land en Volk

Armenië is gelegen in de Zuidelijke Kaukasus en grenst aan Azerbeidzjan, de Azerbeidzjaanse exclave Nachitsjevan, Georgië, Iran en Turkije (zie bijlage III). De hoofdstad, Jerevan, ligt aan de westkant van Armenië. Het land heeft een oppervlakte van 29.800 vierkante kilometer en beslaat daarmee bijna driekwart van de oppervlakte van Nederland.

Armenië telt circa 3,2 miljoen inwoners.¹ De eerste officiële volkstelling van de onafhankelijke republiek Armenië heeft in oktober 2001 plaatsgevonden. Volgens de *Armenia National Statistic Services* wees deze telling uit dat Armenië iets meer dan 3 miljoen inwoners telt (exacte aantal 3.002.594), exclusief de etnische Armeniërs² in de in Azerbeidzjan gelegen enclave Nagorny Karabach. Volgens lokale NGO's, diplomaten en vertegenwoordigers van internationale organisaties ligt het werkelijke aantal inwoners in Armenië lager dan drie miljoen.³

De bevolking van Armenië bestaat uit de volgende bevolkingsgroepen⁴: 97,9 procent etnische Armeniërs, 1,3 procent Yeziden en Koerden, 0,5 procent Russen en 0,3 procent andere bevolkingsgroepen, waaronder etnische Oekraïners, Assyriërs, Grieken, joden, Polen, Georgiërs, Witrussen en Duitsers. Het huidige aantal etnische Azeri⁵ in Armenië wordt geschat op enkele honderden personen (zie tevens paragraaf 4.4.3). In totaal leeft circa 68 procent van de bevolking in de grote steden, met ruim één miljoen inwoners in Jerevan.⁶

---

¹ Economist Intelligence Unit (EIU), *Country Profile 2005, Armenia*. U.S. Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2005, Armenia*, 8 maart 2006.

² Volledigheidshalve wordt vermeld dat in dit ambtsbericht de term Armeniër wordt gebruikt indien de etniciteit wordt bedoeld, en de term Armeen indien het staatsburgerschap van Armenië betreft.

³ De reden voor het grote verschil met de officiële cijfers zou kunnen zijn dat Armeniërs die in werkelijkheid buiten Armenië wonen, maar nog wel staan geregistreerd in hun woonplaats, zijn meegeteld bij de volkstelling van 2001.

⁴ The World Factbook Armenia, 6 juni 2006.

⁵ In dit ambtsbericht wordt gesproken van Azeri als het de etniciteit betreft en van Azerbeidzjaan als het staatsburgerschap van Azerbeidzjan wordt bedoeld.

⁶ www.gateway.am, geraadpleegd op 12 juni 2006.

Sinds 1915 wonen ruim acht miljoen etnische Armeniërs in het buitenland, waarvan onder andere een groot deel in de Russische Federatie (circa twee tot twee en een half miljoen), Frankrijk (circa een half miljoen) en de VS (ruim een miljoen) (zie tevens paragraaf 5.1).

Taal

De Armeense taal is een Indo-europese taal, met enkele grammaticale en fonetische overeenkomsten met het Georgisch en diverse leenwoorden uit de Iraanse talen. Het grootste deel van het Armeense vocabulaire staat op zichzelf zonder gelijkenis met enige andere taal. De taal valt ruwweg in twee, van elkaar verschillende, dialecten in te delen: het oosterse dialect (wordt gesproken in Armenië en door de etnisch Armeense bevolking in de overige Kaukasusrepublieken en Iran) en het westerse dialect (wordt gesproken door de etnisch Armeense bevolking in onder andere het oosten van Turkije, Syrië en Libanon).⁷

In de Sovjettijd werd zowel het Russisch als het Armeens onderwezen. 95 procent van de bevolking sprak Armeens als moedertaal. Russisch werd als tweede taal gesproken door vrijwel de gehele bevolking.

Sinds de onafhankelijkheid is Armeens de hoofdtal, maar vrijwel iedereen spreekt ook Russisch.⁸ Niet alleen Armeens, maar ook Russisch en Engels worden onderwezen, zowel in het lager, middelbaar, beroeps- als het universitair onderwijs. Er kan vanuit gegaan worden dat een in Armenië geboren en getogen Armeen Armeens spreekt. Er is geen officiële minderheidstaal in Armenië.

2.1.2 Geschiedenis

Afgezien van enkele periodes van onafhankelijkheid in een ver verleden, is Armenië vrijwel steeds overheerst geweest door vreemde volkeren. In de 19e eeuw kwamen Oost- en een groot deel van West Armenië binnen de Russische invloedssfeer. Veel Armeense mannen streden in de Eerste Wereldoorlog mee met het Russische leger tegen de Ottomanen. Tijdens deze oorlog (op 24 april 1915) werden honderden Armeense intellectuelen in Constantinopel (Istanbul) gearresteerd. Ze werden korte tijd later gedeporteerd en vermoord. Dit was het begin van een campagne tegen de ruim twee miljoen etnische Armeniërs in het Ottomaanse Rijk. In totaal kwamen er als gevolg van het Ottomaanse optreden naar schatting tussen de zeshonderdduizend en anderhalf

---

⁷ Website www.lmp.ucla.edu/profilews/profa02.htm, geraadpleegd op 4 juli 2005.

⁸ EIU, *Country Profile 2005, Armenia*.

miljoen etnische Armeniërs om het leven. De honderdduizenden die wisten te ontkomen, kwamen in de Armeense diaspora terecht. De gebeurtenissen van 1915 hebben diepe sporen achtergelaten in het Armeense bewustzijn en de nagedachtenis eraan wordt in Armenië en bij de Armeense gemeenschap in het buitenland zeer nadrukkelijk levend gehouden. De uiteenlopende visie van Armenië en Turkije op wat er in 1915 is gebeurd, belast nog altijd de betrekkingen tussen beide landen.

Tussen 1918 en 1920 was Armenië weer even onafhankelijk, waarna het in de periode 1920-1991 deel uitmaakte van de Sovjet-Unie. Ondanks het feit dat de periodes van onafhankelijkheid steeds van korte duur waren, bleven ook in de Sovjettijd bewegingen actief die de Armeense onafhankelijkheidsgedachte levend hielden en, met name eind jaren tachtig van de vorige eeuw, ook openlijk propageerden. In 1988 werden demonstraties georganiseerd door het zogenaamde Karabach-Comité, met als doelstelling de in Azerbeidzjan gelegen enclave Nagorny Karabach (voor het merendeel bewoond door etnische Armeniërs) bij Armenië te voegen. De leden van dit Comité werden in 1988 en 1989 doelwit van communistische repressie, maar bleven actief en verenigden zich vervolgens in de Armeense Pan-nationale Beweging. Op 23 augustus 1990 verklaarde Armenië zich soeverein (maar nog wel binnen het staatsbestel van de Sovjet-Unie). Op 21 september 1991 verklaarde Armenië zich daadwerkelijk onafhankelijk⁹, en werd Levon Ter-Petrosian als president gekozen.

Door geweld en politieke onrust kende Armenië in de jaren negentig geen hoge mate van politieke stabiliteit. In 1991 raakte Armenië met Azerbeidzjan in conflict over Nagorny Karabach. De strijdende partijen bereikten in 1994 een akkoord tot een staakt-het-vuren. De toenadering van Ter-Petrosian tot Azerbeidzjan om een oplossing te bereiken over Nagorny Karabach viel slecht bij de Armeense bevolking, die hem bij demonstraties in 1998 dwong af te treden. Zijn opvolger Robert Kocharian (de voormalige de facto leider van Nagorny Karabach en op dat moment premier in Armenië) werd als zijn opvolger gekozen. Hij trad aan in een periode van politiek geweld dat een dieptepunt bereikte op 27 oktober 1999 toen extremisten een aanslag pleegden in het parlamentsgebouw. Hierbij kwamen Vazgen Sarkisian en Karen Demirchian, op dat moment respectievelijk premier en parlamentsvoorzitter, tezamen met vijf andere parlamentsleden en een minister, om het leven.¹⁰

Politieke onrust werd eveneens veroorzaakt door onregelmatigheden en fraude bij opeenvolgende verkiezingen. De nipte herverkiezing van Ter-Petrosian tot

---

⁹ In december 1991 hield de Sovjet-Unie op te bestaan.

¹⁰ Zes verdachten van deze moorden werden op 2 december 2003 veroordeeld tot levenslange en een verdachte tot 14 jaar gevangenisstraf. Het motief voor de aanslag bleef desondanks onduidelijk.

president in 1996 zou zijn gemanipuleerd en de verkiezing van Kocharian tot president in 1998 alsook zijn herverkiezing in maart 2003 werden door onder andere de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) als vrij noch eerlijk gekwalificeerd.¹¹

Verkiezingswaarnemers van de OVSE en de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa (PACE) waren evenmin te spreken over het verloop van de parlementsverkiezingen van 25 mei 2003.¹² Ook in Armenië bestond ontevredenheid over de gang van zaken rond deze verkiezingen.¹³ In mei 2003 besloot de oppositie tot een boycot van het parlement en organiseerde demonstraties om de regering Kocharian ten val te brengen (zie paragraaf 2.2).

De toetreding van Armenië tot de Raad van Europa in januari 2001 had tot gevolg dat de Armeense regering de grondwet van 5 juli 1995 diende aan te passen aan de beginselen van een democratische rechtsstaat.

In mei 2003 mocht de Armeense bevolking zich door middel van een referendum uitspreken over een herziene versie van de grondwet. Door een te lage opkomst van stemgerechtigden werd het referendum ongeldig verklaard. De kritiek van de Raad van Europa en de oppositie in Armenië op de gang van zaken rond de

---

¹¹ Volgens het eindrapport van het *OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights* (ODIHR) werd bij de presidentsverkiezing gefraudeerd bij het stemmen zelf en bij het tellen van de stemmen. Bovendien werden veel gevallen van stembusopvulling geconstateerd. De *Parliamentary Assembly of the Council of Europe* (PACE) sprak in haar resolutie 1361 grote teleurstelling uit over het verloop van de verkiezingen waarbij op grote schaal was gefraudeerd. Het Constitutionele hof erkende weliswaar dat Kocharian winnaar van de laatste presidentsverkiezingen was, maar stelde dat er bij de stemming was gefraudeerd. Het hof gaf daarom opdracht tot een onderzoek naar de fraude. De openbare aanklager weigerde echter het onderzoek uit te voeren. Na toenemende spanning werd in april 2004 een vreedzame demonstratie van zo'n 15.000 oppositiesympathisanten door de politie en veiligheidstroepen hardhandig uiteen geslagen. Volgens ICG (*Europe Report : Armenia, Internal Instability Ahead*, 18 oktober 2004) werden in de nasleep hiervan leden van de oppositie, parlementariërs en journalisten gearresteerd en sommigen mishandeld.

¹² De verkiezingen werden gewonnen door de Republikeinse Partij die thans met 40 zetels in het parlement is vertegenwoordigd. Samen met de Armeense Revolutionaire Federatie (Dashnaksutiun, 11 zetels) en Orinats Yerkir ('Country of Law' partij, 19 zetels) vormde de Republikeinse Partij een regering. Andranik Markarian, leider van de Republikeinse Partij, is aangesteld als premier. Artur Baghdasarian, leider van Orinats Yerkir, werd tot voorzitter van het parlement benoemd. *Economist Intelligence Unit* (EIU), *Country Profile Armenia*, 2005.

¹³ Volgens de OVSE werden door de oppositie 28 strafzaken aangehangig gemaakt tegen verdachten van verkiezingsfraude en geweldplegingen rond de presidents- en de parlementsverkiezingen. Tijdens bezoek aan Jerevan eind Augustus 2005 werd vernomen dat deze strafzaken niet zijn doorgezet omdat de aanklagers niet met voldoende bewijs kwamen.

parlementsverkiezingen in 2003 resulteerde in een nieuwe kieswet die in mei 2005 door het parlement werd goedgekeurd.¹⁴

Begin 2005 kwam de Armeense regering met een nieuwe wijzigingsvoorstellen voor de grondwet. Deze werden zowel door de oppositie als door de Venetië-Commissie van de Raad van Europa¹⁵ bekritiseerd, omdat nog onvoldoende waarborgen waren opgenomen om te kunnen spreken van een evenwicht tussen de bevoegdheden van de president, de regering en het parlement. Een nieuwe versie van de grondwet, waarin belangrijke voorstellen van de oppositie waren opgenomen, werd tenslotte door het parlement op 28 september 2005 aangenomen.¹⁶ Het Armeense volk gaf haar goedkeuring over de nieuwe grondwet tijdens een referendum op 27 november 2005 (zie paragraaf 2.2). De nieuwe grondwet trad op 4 december 2005 in werking.¹⁷

2.1.3 Staatsinrichting

Evenals in de grondwet van 5 juli 1995 voorziet artikel 5 van de grondwet van de Republiek Armenië van 27 november 2005 in de scheiding der machten. Hoewel in deze grondwet een aantal beperkingen van de wettelijke bevoegdheden van de president zijn gerealiseerd is in Armenië in de praktijk nog steeds in hoge mate sprake van een presidentieel systeem met feitelijke invloed van de president op alle drie de machten.

Wetgevende macht

---

¹⁴ In de gewijzigde kieswet bedraagt het aantal zetels dat in het parlement bestemd is voor leden van politieke partijen 90 (in plaats van 56). Het aantal parlementszetels dat is toegewezen aan burgers zonder partij is van 75 terug gebracht tot 41. Met betrekking tot het bekend maken van verkiezingsresultaten bepaalt de kieswet dat de uitslagen via alle media, waaronder rechtstreeks via de televisie, openbaar gemaakt moeten worden. Tenslotte is de samenstelling van de centrale en lokale kiescommissies gewijzigd. Thans mag de president slechts één lid van deze commissies aanwijzen. De regeringspartijen in het parlement wijzen zes leden aan en de oppositie twee. De leden van de kiescommissie kiezen uit hun midden een voorzitter.

¹⁵ De Venetië Commissie (officieel geheten: *The European Commission for Democracy through Law*. Deze commissie gaf en geeft (juridische) hulp bij het opstellen van grondwetten en wetten van Oosteuropese en Kaukasische landen) adviseerde tegen het recht van de president om de premier te ontslaan. Voorts vond de VC dat de benoeming van de premier door een meerderheid in het parlement moet worden gesteund en dat de burgemeester van de hoofdstad Jerevan rechtstreeks moet worden gekozen, IWPR Caucasus Reporting Service nr. 293, 30 juni 2005.

¹⁶ RvE, PACE, doc. 10778, 22 december 2005.

¹⁷ IWPR Caucasus Reporting Service nr. 293, 30 juni 2005.

Op basis van artikel 75 van de grondwet¹⁸ hebben parlementsleden en de regering het recht om wetgeving te initiëren. In principe worden wetten met een gewone parlementaire meerderheid aangenomen. Wel moet minimaal de helft van het aantal parlementariërs aan de stemming hebben deelgenomen. Ontwerpwetgeving wordt in drie lezingen door het parlement behandeld. De tweede lezing is hierbij de belangrijkste, aangezien dan alle wetsartikelen afzonderlijk worden bezien.

In het Armeense parlement kan iedere burger van 25 jaar en ouder die kiesrecht heeft en de voorafgaande vijf jaar een permanente woon- en verblijfplaats heeft gehad in Armenië, worden gekozen als afgevaardigde.¹⁹ Het parlement bestaat uit één kamer. Het totaal aantal parlementaire zetels bedraagt 131 (artikel 63 van de grondwet). Van deze 131 zetels worden 90 ingenomen door leden van politieke partijen en 41 door individueel en rechtstreeks gekozen parlementariërs.²⁰

De regeringscoalitie, die sinds mei 2003 bestond uit de Republikeinse Partij, de Orinats Yerkir ('Rule of Law' partij) en de Armeense Revolutionaire Federatieve Dashnak (= eensgezindheid) Partij, onderging in mei 2006 een wijziging. Na een verschil van mening met de Republikeinse Partij over de te volgen buitenlandse politiek besloot de Orinats Yerkir uit de regering te stappen. Drie ministers van deze partij werden in juni 2006 vervangen door leden van de regeringsgezinde Verenigde Arbeiderspartij (zie paragraaf 2.2).²¹

De oppositie wordt gevormd door het Artarutiun-blok en geleid door Stephan Demirchian²². Uit onvrede over het verloop van de parlementsverkiezingen in 2003 boycot de oppositie de parlementszittingen.

Uitvoerende macht

Conform artikel 49 van de grondwet streeft de president na dat de wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht hun activiteiten kunnen uitvoeren. De president waarborgt de onafhankelijkheid, territoriale integriteit en de veiligheid van de republiek.

---

¹⁸ Tenzij in dit ambtsbericht anders vermeld zijn de artikelen uit de grondwet van 5 juli 1995 identiek aan die uit de grondwet van 27 november 2005.

¹⁹ Artikel 64 GW, 27 november 2005, Armeense Kieswet, mei 2005.

²⁰ Armeense kieswet, door het parlement aangenomen in mei 2005. Volgens opgave van het Parlement van de Republiek Armenië waren op 25 augustus 2006 44 parlementsleden niet aan een politieke partij verbonden. 87 leden waren wel bij een politieke partij aangesloten. www.parliament.am geraadpleegd op 25 augustus 2006.

²¹ EIU, *Country Report Armenia*, augustus 2006.

²² Artarutiun, ofwel blok van partijen genaamd 'Recht', waaronder de Democratische Partij, de Nationaal Democratische Partij, de Nationaal Democratische Unie, de Volkspartij en de Republiek-partij. The World Factbook, *Armenia*, 12 december 2006.

De president wordt rechtstreeks gekozen voor een periode van vijf jaar en kan niet meer dan twee termijnen dienen (artikel 50 van de grondwet). De laatste presidentsverkiezingen vonden plaats op 19 februari (eerste ronde) en 5 maart (tweede ronde) 2003. Bij deze verkiezing werd Robert Kocharian herkozen, en in april 2003 als president beëdigd.

In de grondwet van 27 november 2005 (zie paragraaf 2.2) zijn een aantal bevoegdheden van de president ten aanzien van de formatie en taken van de regering beperkt ten gunste van het parlement. Artikel 55 lid 4 van de grondwet geeft aan dat de president bevoegd is de premier te benoemen, nadat hij de fractievoorzitters van de politieke partijen in het parlement heeft geconsulteerd, en vast staat dat de kandidaat het vertrouwen geniet van een meerderheid van de parlementsleden. De president benoemt en ontheft leden van de regering van hun functie na voordracht door de premier.²³

Ingevolge artikel 56 van de grondwet blijft de president bevoegd decreten uit te vaardigen. Deze decreten mogen niet strijdig zijn met de grondwet en met overige wetgeving.

Artikel 74.1 van de grondwet geeft aan dat de president niet meer naar eigen inzicht het parlement kan ontbinden. Thans zijn voorwaarden opgenomen waaronder de president deze bevoegdheid kan uitoefenen, waarbij in elk geval de premier of de voorzitter van het parlement hiertoe zijn steun heeft gegeven.²⁴

Naast de president behoort ook de regering tot de uitvoerende macht. De regering bestaat uit een premier en ministers (artikel 85 van de grondwet). Artikel 80 van de grondwet stelt dat het parlement het recht heeft om de regering vragen te stellen. Nieuw in de grondwet is de bepaling in artikel 84 die leden van het parlement de bevoegdheid geeft een motie van wantrouwen in te dienen tegen de premier of tegen de regering en deze vervolgens bij meerderheid van stemmen naar huis te kunnen sturen. Ook de president heeft deze bevoegdheid, doch zijn motie moet worden gesteund door tenminste een derde van het totale aantal parlementsleden.

---

²³ RvE, Venetië Commissie, *Opinion on the Constitutional Reform in the Republic of Armenia*, CDL(2005)054rev, 16 september 2005.

²⁴ RvE, Venetië Commissie, *Opinion on the Constitutional Reform in the Republic of Armenia*, CDL(2005)054rev, 16 september 2005.

In de elf regio's²⁵ van Armenië wordt de uitvoerende macht vertegenwoordigd door prefecten, die de regionale politiek van de regering uitvoeren. Ook controleren zij de (grond)wettigheid van besluiten genomen door de lokale organen. De prefecten worden rechtstreeks benoemd en ontslagen door de centrale regering.

Politie

De politiemacht ressorteerde in het verleden onder het ministerie van Binnenlandse Zaken. Sinds dit ministerie in 2002 werd opgeheven functioneert de politie als zelfstandig agentschap rechtstreeks onder de verantwoordelijkheid van de premier. Het hoofd van de politie neemt deel aan kabinetsvergaderingen maar heeft een lagere status dan minister. Ook de nationale veiligheidsdienst, de douane en de belastingdienst hebben de status van agentschap.

De structuur en het gedrag van de politie zijn niet wezenlijk veranderd ten opzichte van het sovjettijdperk. Corruptie onder de politie is een groot probleem. Het aanhouden door de politie van auto's – het zoeken naar een mankement en de automobilist slechts toestemming geven om door te rijden na het betalen van een klein bedrag – wordt door de politie gezien als een noodzakelijke aanvulling op het zeer magere salaris.²⁶ Deze praktijken vormen in Armenië een wijdverbreid verschijnsel, zoals overigens in alle staten die behoren tot de Gemenebest van Onafhankelijke Staten (GOS). Zie in dit verband tevens paragraaf 4.3.7.

Rechterlijke macht

De onafhankelijkheid van de rechterlijke macht is in de nieuwe grondwet versterkt ten detrimente van de invloed van de president.

Het gewijzigde artikel 94 van de grondwet bepaalt dat de onafhankelijkheid van de rechtbanken wordt gewaarborgd door de grondwet en de wetten van de republiek Armenië.

De Justitiële Raad is belast met de voordracht aan de president van kandidaten voor functies binnen de rechterlijke macht en het nemen van mogelijke disciplinaire maatregelen tegen rechters (artikel 95 van de grondwet). De Raad wordt voorgezeten door de president van het Hof van Cassatie en bestaat uit negen

---

²⁵ Regio's of provincies heten in het Armeens 'Marz'. Dat zijn: Jerevan (heeft eigen bestuur met gekozen burgemeester, artikel 103 GW), Aragatsotn, Ararat, Armavir, Gegharkunik, Lori, Kotayk, Shirak, Syunik, Vayots Dzor en Tavush.

²⁶ Tijdens het werkbezoek aan Jerevan, eind juni 2006, werd vernomen dat het maandsalaris van een politieagent in Armenië ongeveer USD 90 bedraagt. Een politieofficier ontvangt ongeveer USD 130 per maand.

rechters. Zij worden tijdens een algemene vergadering van landelijke rechters voor vijf jaar gekozen. Daarnaast worden twee juridisch specialisten benoemd door het parlement en twee juridisch specialisten aangewezen door de president (artikel 94.1 van de grondwet).

Het Openbaar Ministerie in Armenië wordt geleid door een Procureur Generaal. Deze wordt op voordracht van de president door het parlement voor zes jaar benoemd (artikel 103 van de grondwet). Eenzelfde persoon mag deze functie ten hoogste twee aaneengesloten periodes vervullen. De wet schrijft voor in welke gevallen de PG uit zijn functie kan worden ontheven.

De rechterlijke macht bestaat sinds 1999 uit de volgende instanties²⁷:

- 17 rechtbanken, waarvan 10 in de regio's en zeven in Jerevan;
- twee hoven van appel, alle twee in Jerevan, waarvan één voor civiele zaken en één voor criminele en militaire beroepszaken;
- één hof van cassatie.

Daarnaast beschikt het land nog over een Constitutioneel Hof dat op grond van artikel 93 van de grondwet toeziet op wetgeving, parlamentsbesluiten, decreten van de president en besluiten van de regering in overeenstemming zijn met hogere wetgeving.

Zaken kunnen bij het Hof aanhangig worden gemaakt door de president, parlementariërs (minimaal een vijfde deel van het totale aantal), de regering, regiobesturen, rechtbanken, openbaar ministerie, ombudsman, en – in geval van onenigheid over de uitkomst van presidentsverkiezingen – eveneens door de kandidaten van deze verkiezingen.

Indien alle rechtsmiddelen zijn uitgeput en de burger is benadeeld door de bepalingen van de wet, dan heeft deze conform artikel 101 van de grondwet eveneens rechtstreeks toegang tot het Constitutionele Hof.

2.2 Politieke ontwikkelingen

In de verslagperiode werden de politieke ontwikkelingen in Armenië beheerst door de nasleep van het referendum over de grondwet en door spanningen binnen de regeringscoalitie en de oppositie.

Aan het referendum van 27 november 2005 over de nieuwe grondwet namen volgens officiële cijfers 1,5 miljoen stemgerechtigde Armeniërs deel en van hen

²⁷

Central European and Eurasian Law Initiative (CEELI), *Judicial Reform Index for Armenia*, december 2004, volume II.

stemden 1,4 miljoen vóór de grondwet.²⁸ De grondwet is op 4 december 2005 in werking getreden.

De uitslag van het referendum heeft echter geen politieke rust in Armenië gebracht. Internationale waarnemers van onder andere de *Parliamentary Assembly of the Council of Europe* (PACE) en van het *International Institute for Democracy and Electoral Assistance* (IDEA) constateerden dat bij het referendum door de autoriteiten was gefraudeerd.²⁹ De waarnemers riepen de Kiescommissie op de fraude te onderzoeken en de personen die zich hieraan schuldig hadden gemaakt te straffen.

De samenwerking in de regeringscoalitie raakte verstoord toen parlementsvoorzitter Artur Baghdasarian (leider van de regeringspartij Orinats Yerkir) eveneens verkondigde dat tijdens het referendum was gefraudeerd. Van regeringszijde erkende premier Andranik Markarian (Republikeinse Partij) dat er bij het referendum weliswaar sprake was geweest van fraude doch hij concludeerde dat deze van geringe omvang was, en de uitslag van de volksraadpleging niet had kunnen wijzigen.³⁰

Voorts spuide parlementsvoorzitter Baghdasarian in toenemende mate kritiek op de lakse wijze waarop de regering de corruptie toegemoet trad en op het beleid dat de staatsbedrijven moet privatiseren. In april 2006 maakte hij er geen geheim van voorstander te zijn van een meer westerse koers met betrekking tot het buitenlands beleid van Armenië. In plaats van de vanzelfsprekende (veiligheids)banden met Rusland, die sinds de onafhankelijkheid van Armenië bestaan, gaf hij aan meer te zien in toenadering tot de Europese Unie en de NAVO.³¹

Vanwege de inmiddels verstoorde relatie tussen de regeringspartijen trok Baghdasarian in mei 2006 de drie ministers van zijn partij terug uit de regering en legde zelf eveneens zijn functie neer. Tigran Torosian van de Republikeinse partij werd in zijn plaats gekozen tot parlementsvoorzitter en leden van de regeringsgezinde Arbeiderspartij werden benoemd op de vacante ministersposten.³²

---

²⁸ Open Democracy, *Armenia's emptying democracy*, 30 november 2005. De Kiescommissie gaf aan dat 65 procent van de 2,4 miljoen geregistreerde kiezers had gestemd. Van dit aantal had meer dan 93 procent (1,4 miljoen kiezers) vóór de grondwet gestemd.

²⁹ Raad van Europa, *Constitutional Referendum in Armenia: General compliance marred by incidents of serious abuse*. Jerevan, 28 november 2005. Geconstateerd werd dat de bevolking tijdens het referendum uit vrije wil kon stemmen doch dat de opkomst van de kiezers bij de bezochte stembureaus beduidend lager lag dan de aantallen die de autoriteiten aangaven. Voorts werden kieslijsten aangetroffen waarop de handtekeningen van kiezers waren vervalst en bleken stembussen bij opening van het stembureau reeds stembiljetten te bevatten.

³⁰ www.armenialiberty.org, geraadpleegd op 20 januari 2006. EIU, *Country Report Armenia*, februari 2006.

³¹ EIU, *Country Report Armenia*, mei 2006.

³² EIU, *Country Report Armenia*, augustus 2006.

De eensgezindheid van de oppositiepartijen, verenigd in het Artarutiun-blok, brokkelde na het referendum verder af. Hoewel in het parlement afwezig door een boycot, namen de partijen gezamenlijk stelling tegen het referendum maar konden het niet eens worden op welke wijze deze onvrede moest worden uitgedragen. Het resulteerde in een krachteloze demonstratie waaraan slechts weinig mensen deelnamen. Na dit zwakke optreden dreigde oppositieleider Stephan Demirchian alleen met zijn eigen Volkspartij van Armenië aan de parlementsverkiezingen in mei 2007 deel te nemen.³³

Door het manipuleren van opeenvolgende verkiezingen en referenda door de regering en de onmacht van de oppositie hiertegen effectieve actie te ondernemen, bestaat onder de Armeense bevolking een groot wantrouwen tegenover de politiek. Veel Armeniërs vinden dat hun land niet op een democratische wijze wordt bestuurd.³⁴

Relatie met buurlanden

Door het langdurige conflict over Nagorny Karabach en het Turkse optreden tegen Armeniërs in 1915 zijn de banden van Armenië met Azerbeidzjan en Turkije slecht. Beide buurlanden hebben een economische boycot en transportblokkade ingesteld tegen Armenië en de grenzen met deze beide landen zijn reeds elf jaar gesloten. Desondanks vindt met deze landen op kleine schaal handel plaats via het grondgebied van Georgië.

In de praktijk lijkt de relatie met Turkije zich enigszins te verbeteren sinds het land in het recente verleden de visumvoorwaarden voor Armeniërs heeft versoepeld en een commerciële directe lijnvlicht is geopend tussen Jerevan en Istanboel. Van normalisatie van de betrekkingen tussen beide landen is echter geen sprake zolang het Nagorny Karabach conflict voortduurt en geen eenduidige interpretatie is bereikt over de gebeurtenissen van 1915.³⁵

Met Georgië³⁶ en Iran onderhoudt Armenië goede betrekkingen. Beide landen voorzien Armenië van de enige grenzen met de buitenwereld. Georgië vormt de toegang van Armenië tot Europa en vervult als transitland voor gas uit Rusland en

---

³³ EIU, *Country Report Armenia*, mei 2006.

³⁴ EIU, *Country Report Armenia*, augustus 2006.

³⁵ EIU, *Country Profile Armenia*, 2005. Ambtenaren van het ministerie van Buitenlandse Zaken van Armenië en Turkije hebben in mei 2006 in Istanbul gesproken over normalisatie van de betrekkingen tussen beide landen, doch deze hebben niet tot een doorbraak geleid. Reformatorisch Dagblad, 1 juni 2006.

³⁶ In Georgië woont een aanzienlijke Armeense gemeenschap, voornamelijk in de provincie Samtskhe Javakheti.

handelsgoederen een belangrijke functie. Deze afhankelijkheid heeft nadelige gevolgen voor de economie van Armenië nu de relatie tussen Georgië en Rusland vertroebeld is. De Armeense regering heeft daarom de banden met Iran geïntensiveerd. Transport over land vindt thans eveneens via Iran plaats, zij het nog in beperkte mate. In mei 2004 hebben beide landen een overeenkomst getekend voor de aanleg van een gaspijpleiding en er bestaat samenwerking op het gebied van winning van waterkracht nabij de Arax rivier.³⁷

Met Rusland onderhoudt Armenië traditioneel een bijzondere vriendschapsband. Armenië maakt deel uit van het Gemenebest van Onafhankelijke Staten en met Rusland bestaat samenwerking op het gebied van veiligheid. In 1995 werd in Armenië een Russische militaire basis gevestigd, en geven Russische immigratiebeambten assistentie bij de bewaking van de grenzen van Armenië met Turkije en Iran alsook op de luchthaven van Jerevan. In economisch opzicht is Armenië eveneens afhankelijk van Rusland. Om schulden te kunnen afbetalen heeft Armenië haar infrastructuur voor energiewinning in 2003 aan Rusland verkocht en is de leiding van de Medzamor kerncentrale in Russische handen.³⁸ Voorts zijn de overmakingen van de meer dan twee miljoen in Rusland verblijvende Armeniërs heel belangrijk voor familieleden in Armenië en voor de Armeense economie.

2.3 Veiligheidssituatie

Sinds mei 1994 is sprake van een staakt-het-vuren tussen Armenië, Azerbeidzjan en de 'onafhankelijke' strijdkrachten van Nagorny Karabach. Hoewel de situatie aan de grens met Azerbeidzjan, de zogenaamde *line of contact*, als relatief rustig kan worden omschreven, hebben in 2005 en 2006 langs deze grens opnieuw schietincidenten plaats gevonden (zie paragraaf 3.3).

In het grensgebied met Azerbeidzjan, te weten de regio's Ararat, Syunik, Vayots Dzor, Gegharkunik en Tavush, bevinden zich nog mijnen die daar tijdens de oorlog met Azerbeidzjan door het Armeense leger zijn gelegd. Samen met het ministerie van Defensie heeft UNDP in 2004 een onderzoek uitgevoerd naar de aantallen mijnen en de lokatie ervan. Het *Armenian National Center for Humanitarian Demining* (ANCHD) is in 2004 begonnen de mijnen te ruimen die zich buiten de militaire zones in Tavush en Syunik bevinden. (zie paragraaf 3.3) In de periode 2003 tot en met 2005 werden 14 slachtoffers van mijnexplosies gemeld.³⁹

---

³⁷ European Neighbourhood Policy (ENP), *Country Report Armenia*, SEC(2005)285, 3 maart 2005. EIU, *Country Profile Armenia*, 2005.

³⁸ European Neighbourhood Policy (ENP), *Country Report Armenia*, SEC(2005)285, 3 maart 2005.

³⁹ Landmine Monitor Report, *Armenia 2005*, 30 maart 2006.

2.4 Sociaal-economische situatie

Na de ineenstorting van de centraal geleide economie begin jaren negentig⁴⁰ ging Armenië door een diep dal. Inmiddels begint de zich ontwikkelende markteconomie vruchten af te werpen. Sinds 2002 is de Armeense economie jaarlijks met meer dan 10 procent gegroeid. Met name de bouwsector, die profiteerde van leningen en overmakingen van de Armeense diaspora, en goede landbouwvoorwaarden hebben aan deze groei bijgedragen.⁴¹ Hierdoor steeg het gemiddelde inkomen per hoofd van de bevolking. Volgens de Wereldbank is het percentage van de bevolking dat in armoede leeft, gedaald van 47 procent in 1999 tot 32 procent in 2005.⁴² Het zijn vooral de inwoners van de steden die van deze toename in inkomen profiteren. De bevolking die op het platteland woonachtig is leeft echter nog steeds in armoede.

Ondanks de economische groei blijft de werkloosheid in Armenië hoog. Volgens officiële cijfers was 9,4 procent van de bevolking in 2004 werkloos. In werkelijkheid zou dit percentage tussen de 32 en 35 procent liggen, want het komt veel voor dat Armeniërs die geen werk hebben zich niet laten registreren bij het arbeidsbureau.⁴³ Ook hebben sinds 1990 ongeveer één miljoen Armeniërs hun land verlaten. Deze massale emigratie heeft de samenstelling van de bevolking gewijzigd. Bejaarden en vrouwen bleven achter, waardoor de bevolkingsaanwas is teruggelopen. Onder de emigranten bevinden zich veel geschoolde arbeidskrachten, die in het buitenland werk proberen te vinden dat beter betaald is en vooruitzichten biedt.⁴⁴

Door deze structurele onevenwichtigheden in de economie van Armenië lijkt het land op de middellange termijn aangewezen te blijven op internationale hulp⁴⁵ en

---

⁴⁰ De centraal geleide economie was vooral gericht op de voormalige Sovjet-Unie. Het wegvallen van dit afzetgebied, de aardbeving in Spitak in 1988 en de grote stroom vluchtelingen als gevolg van het conflict met Azerbeidzjan over Nagorny Karabach brachten veel armoede in Armenië.

⁴¹ EIU, *Country Report Armenia, economic trends*, februari 2006.

⁴² In de eerste helft van 2005 bedroeg het gemiddelde maandinkomen bij de overheid per hoofd van de bevolking USD 110, hetgeen een stijging van 23 procent betekende in vergelijking tot 2004. EIU, *Country Profile Armenia*, 2005.

⁴³ EIU, *Country Profile Armenia*, 2005.

⁴⁴ ENP *Country Report Armenia* SEC(2005)285, 3 maart 2005.

⁴⁵ Armenië maakt gebruik van internationale ondersteuning, veelal in de vorm van leningen, van instellingen als International Monetary Fund, Wereldbank, etc.

overmakingen van de Armeense diaspora. Het nog niet opgeloste conflict rond Nagorny Karabach drukt zwaar op het economisch herstel in Armenië. In de transportsector is sinds 10 jaar weinig herstel waar te nemen. Behalve dat de grenzen met Azerbeidzjan en Turkije nog steeds zijn gesloten⁴⁶, zijn het wegen- en spoornet in Armenië in zeer slechte staat. Afgezien van de elektriciteit die in twee waterkrachtcentrales wordt opgewekt, blijft Armenië afhankelijk van gasimporten uit Rusland. Azerbeidzjan sloot de gaspijpleiding naar Armenië in 1991.⁴⁷

Onderwijs

Het hoge niveau van het onderwijs dat in Armenië tijdens de sovjetperiode werd bereikt liep na de onafhankelijkheid terug doordat op de overheidsuitgaven in de onderwijssector werd bezuinigd. Investerings in het onderwijs bleven uit waardoor schoolgebouwen verwaarloosd raakten, tekorten aan leermiddelen optraden en leerkrachten naar beter betaalde banen vertrokken. Niettemin kan 99 procent van de bevolking lezen en schrijven.⁴⁸

In 2001 werd het *National Program for the Development of Education* opgericht, een vijfjaren plan dat het onderwijs een nieuwe structuur en impulsen moet geven. Internationale donoren, waaronder de Wereldbank, hebben financiële hulp geboden bij de aanschaf van nieuwe leermiddelen en bij de toegang tot informatietechnologie.⁴⁹

In Armenië zijn kinderen in de leeftijd van 6 tot en met 16 jaar leerplichtig. Volgens artikel 39 van de grondwet hoeft voor het onderwijs niet te worden betaald. Sinds de onafhankelijkheid is het Armeens de taal waarin wordt onderwezen. In het concept van de minderhedenwet, die in het najaar van 2006 in het parlement wordt behandeld, is opgenomen dat het minderheden is toegestaan onderwijs in de eigen taal te ontvangen.

Hoewel betrouwbare cijfers ontbreken blijven in toenemende mate kinderen weg van school. Volgens UNICEF is armoede in de huissituatie hiervan de oorzaak. Sommige kinderen kunnen niet de juiste leermiddelen aanschaffen, andere kinderen moeten geld verdienen om de familie mede te onderhouden. Verouderde schoolgebouwen sluiten in de winter, omdat de lokalen niet in voldoende mate

---

⁴⁶ Azerbeidzjan en Turkije hebben verklaard hun grenzen pas te zullen heropenen wanneer een oplossing is gevonden voor het conflict over Nagorny Karabach.

⁴⁷ EIU, *Country Profile Armenia*, 2005.

⁴⁸ EIU, *Country Profile Armenia*, 2005.

⁴⁹ EIU, *Country Profile Armenia*, 2005.

kunnen worden verwarmd. Op het platteland bestaat een gebrek aan leerkrachten, zodat in sommige leervakken niet wordt onderwezen.⁵⁰

Gezondheidszorg

Geconfronteerd met een neergaande economie in de jaren 90 als gevolg van de ineenstorting van de Sovjet-Unie en met overtollig personeel in gezondheidszorginstellingen, is de Armeense overheid sinds haar onafhankelijkheid door gebrek aan fondsen niet in staat gebleken de gezondheidszorg te hervormen en de bevolking gratis toegang tot de gezondheidszorg te bieden.

Volgens artikel 38 van de grondwet heeft iedere Armeniër recht op gratis eerstelijns gezondheidszorg, doch in veel situaties wordt voor snelle en doelmatige behandeling door het medische personeel geld gevraagd. In de praktijk betekent dit dat Armeniërs die medische hulp nodig hebben maar deze niet kunnen betalen geen artsen of medische instellingen zullen bezoeken met alle gevolgen van dien.

2.5 Reis- en identiteitsdocumenten

Iedere staatsburger van Armenië is verplicht om vanaf 16 jaar in het bezit te zijn van een paspoort. In Armenië is geen identificatieplicht. Er zijn dan ook geen specifieke identificatiebewijzen in omloop. Moet men zich voor bepaalde handelingen toch identificeren dan kunnen hiervoor het paspoort, een rijbewijs, een militair bewijs of een kaart van de Sociale Dienst worden gebruikt. Van deze documenten mag de geldigheidsduur niet verstreken zijn.

Een paspoort op zich is alleen geldig binnen de grenzen van Armenië. Wanneer men naar het buitenland wil reizen, dient eerst een uitreisstempel in het paspoort geplaatst te worden.⁵¹ Pas dan is het paspoort geldig als internationaal reisdocument. Kinderen die naar het buitenland reizen, dienen in het bezit te zijn van een eigen paspoort. Dit paspoort dient vervangen te worden als het kind de leeftijd bereikt van één, drie, zeven, twaalf en zestien jaar.

In tegenstelling tot de ‘binnenlandse’ paspoorten uit de tijd van de voormalige Sovjet-Unie, staat in het Armeense paspoort niet meer de etnische afkomst van betrokkene vermeld. Circa tachtig procent van de Armeense staatsburgers is thans

---

⁵⁰ UNICEF, *National Plan of Action of the Republic of Armenia for the Protection of the Rights of the Child 2004 – 2015*, Jerevan 2005.

⁵¹ Een uitreisstempel is geldig zolang als het paspoort geldig is. Mannen dienen een kopie van het militaire boekje (ten teken dat de dienstplicht is vervuld) aan de politie te overhandigen.

in het bezit van een Armeens paspoort. Het Armeense paspoort is tien jaar geldig. De geldigheidsduur kan eenmalig worden verlengd voor een periode van vijf jaar.

Bij de aanvraag van een eerste paspoort dienen een woonregistratie⁵² en een uittreksel uit het geboorteregister te worden overhandigd.⁵³ Kinderen jonger dan 16 jaar die een paspoort aanvragen, dienen tevens de huwelijksakte van de ouders en een kopie van het paspoort van de ouders te overhandigen. Kinderen jonger dan 16 jaar kunnen slechts met toestemming van beide ouders een paspoort aanvragen.⁵⁴ Paspoortaanvragen worden centraal geregistreerd bij de paspoortafdeling van de politie (OVIR). Als het paspoort gereed is, kan het worden afgehaald bij een rayonkantoor, dat in elke gemeente aanwezig is en onder het politiebureau valt. Iedere Armeense staatsburger dient het paspoort in persoon aan te vragen en het vervolgens zelf ter plaatse te ondertekenen.⁵⁵ Het aanvragen respectievelijk in ontvangst nemen van het paspoort door bijvoorbeeld een reisbureau is dus niet toegestaan.

Een Armeens staatsburger die een paspoort wil aanvragen bij een diplomatieke vertegenwoordiging in het buitenland, dient een aanvraagformulier, het oude paspoort en twee pasfoto's in te leveren. Indien deze persoon eerder nog geen paspoort had, dient deze in plaats daarvan een kopie van de geboorteakte, een kopie van het paspoort van de ouders en een kopie van de huwelijksakte van de ouders te overhandigen. In het geval de aanvrager een man is, dient ook nog een kopie van het militaire boekje (ten teken dat men de dienstplicht heeft vervuld) te worden overhandigd. Op het aanvraagformulier dient het adres in Armenië ingevuld te worden. Dit wordt via het ministerie van Buitenlandse Zaken in Jerevan bij de paspoortafdeling van de politie gecontroleerd.

Pagina 4 van het Armeense paspoort is gereserveerd voor het plaatsen van een (rond) stempel, op grond waarvan men gedurende de geldigheidsduur van het paspoort, met een maximum van vijf jaar, onbeperkt Armenië mag uit- en inreizen. Het uitreisstempel kan verlengd worden voor wederom de geldigheidsduur van het paspoort met een maximum van vijf jaar.⁵⁶ Ook wanneer men naar een van de

---

⁵² Dit betreft een registratiestempel door de politie in het paspoort, het is geen apart certificaat..

⁵³ Bij aanvraag van een vervolgpaspoort is alleen een uittreksel uit het geboorteregister vereist, de woonregistratie wordt uit het oude paspoort overgenomen.

⁵⁴ Ook in geval ouders zijn gescheiden is voor de paspoortaanvraag van kinderen < 16 jaar beider schriftelijke toestemming benodigd. In geval een van beide ouders of beide ouders zijn overleden, dan dient de voogd schriftelijk toestemming voor de aanvraag te geven dan wel een overlijdensakte worden overlegd.

⁵⁵ Bij kinderen jonger dan 16 jaar tekent één van de ouders.

⁵⁶ Door Armeense vertegenwoordigingen in het buitenland worden uitreisstempels afgegeven voor de resterende geldigheidsduur van het paspoort met een maximum één jaar.

GOS-landen wil reizen, is zo'n stempel noodzakelijk.⁵⁷ Voordat men echter een dergelijk stempel in het paspoort krijgt, vindt individuele controle plaats⁵⁸ waarbij gekeken wordt of er ten aanzien van betrokkene enig strafrechtelijk onderzoek loopt. Indien dit het geval mocht zijn, dan wordt het paspoort van betrokkene niet voorzien van de bewuste stempel. Ook personen die kennis hebben van staatsgeheimen of op wie een financiële claim ligt van een familielid, kan uitreispermisatie geweigerd worden. Bij hen wordt een uitreisstempel in het paspoort onthouden. Personen die hun militaire dienstplicht nog dienen te vervullen en die naar het buitenland reizen, krijgen een stempel dat maximaal geldig is tot de dag waarop de dienstplichtige 18 jaar wordt.

---

⁵⁷

Armenen kunnen visumvrij de GOS-landen inreizen, behalve naar Turkmenistan. Azerbeidzjan kunnen ze überhaupt niet inreizen.

⁵⁸

Deze controle wordt gedaan door de politie. Indien het stempel in het paspoort wordt geplaatst, wordt dit namens het hoofd van de politie gedaan.

3 Situatie in Nagorny Karabach

3.1 Ontstaan van het conflict⁵⁹

De enclave Nagorny Karabach behoort formeel tot het grondgebied van Azerbeidzjan. In februari 1988 verzocht het regionale bestuur van Nagorny Karabach, dat door etnische Armeniërs werd gedomineerd, aan de Opperste Sovjets van Azerbeidzjan en Armenië in te stemmen met een overdracht van het gebied aan Armenië. Het verzoek werd echter afgewezen door zowel de Azerbeidzjaanse regionale autoriteiten als de federale Sovjet autoriteiten. In de Azerbeidzjaanse steden Bakoe en Sumgait werden in 1988 en 1989 etnische Armeniërs gedood en verjaagd,⁶⁰ hetgeen weer leidde tot hevige etnische spanningen tussen Azeri en Armeniërs in de enclave. De spanningen onttaarden tenslotte in etnische zuiveringen, zowel in de enclave als in Armenië en Azerbeidzjan. Velen ontvluchtten in die jaren het gebied, de meesten naar overige delen van de voormalige Sovjet-Unie. Het conflict escaleerde verder in 1990, waarna de Sovjetautoriteiten de noodtoestand uitriepen. Op 2 september 1991 verklaarde Nagorny Karabach zich onafhankelijk, drie weken later (op 21 september) gevolgd door Armenië en op 18 oktober 1991 door Azerbeidzjan.

Begin 1992, na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie en het aan de strijdmachten van Nagorny Karabach, Armenië en Azerbeidzjan ter beschikking komen van grote hoeveelheden wapens uit het Sovjetarsenaal, namen de gevechten in hevigheid toe. De Armeniërs hebben deze strijd gewonnen.

In 1992 werd het ten noorden van Nagorny Karabach gelegen district Shaumyan, tot dan toe voornamelijk bewoond door etnische Armeniërs maar geen deel uitmakend van Nagorny Karabach, door de Azeri veroverd waarna de Armeniërs naar Armenië of Nagorny Karabach vluchtten en uit Nagorny Karabach gevluchte Azeri hun plaats innamen. De stad Shaumyan heeft sindsdien de Azerbeidzjaanse naam Ashaghu Agcakend gekregen.

Medio 1993 hadden de Armeense strijders niet alleen de gehele enclave bezet, maar tevens het gehele gebied ten westen en ten zuiden van Nagorny Karabach, waarmee ze in totaal vijftien procent van het Azerbeidzjaanse grondgebied in

---

⁵⁹ Voor een geografische oriëntatie van Nagorny Karabach en de zogenoemde bezette gebieden wordt verwezen naar een overzichtskaart, opgenomen in bijlage V.

⁶⁰ Ook in januari 1990 vonden ernstige etnische onlusten plaats in Bakoe, waarbij circa 70 dodelijke slachtoffers vielen.

handen kregen. De dorpen in deze zogenoemde bezette gebieden⁶¹ werden verwoest en wederopbouw heeft, ook in deze verslagperiode, zo goed als nauwelijks plaats gevonden. Dat laatste is wel gebeurd in de stad Latchin (ten westen van de enclave, en gelegen in de corridor die van Armenië toegang geeft tot Nagorny Karabach) waar de wederopbouw met behulp van gelden afkomstig van de Armeense diaspora is gerealiseerd.

In mei 1994 werd een akkoord bereikt tussen de strijdende partijen (het zogenaamde Bishkek Protocol). Sindsdien is sprake van een wapenstilstand tussen Armenië en Azerbeidzjan. Alhoewel de militaire grenzen onveranderd zijn gebleven, vinden incidenteel nog schendingen plaats van het staakt-het-vuren (zie tevens paragraaf 2.3).

3.2 Basisgegevens

Land

De in Azerbeidzjan gelegen etnisch Armeense enclave Nagorny Karabach heeft zich op 2 september 1991 onafhankelijk verklaard. Deze onafhankelijkheid werd internationaal echter alleen door Armenië erkend. De enclave beslaat in totaal 4800 vierkante kilometer en grenst uitsluitend aan (de iure) Azerbeidzjaans grondgebied. Stepanakert (Xankəndi in het Azerbeidzjaans) is de hoofdstad van Nagorny Karabach.

De omstreden status van Nagorny Karabach kan in de praktijk als volgt worden samengevat. Formeel (de iure) behoort de enclave tot het grondgebied van Azerbeidzjan. De facto gedraagt Nagorny Karabach zich als een onafhankelijke republiek, waarbij sprake is van Armeense invloed op het bestuur en bescherming door het Armeense leger. De Azerbeidzjaanse autoriteiten hebben momenteel geen enkele zeggenschap over de enclave. Dit geldt evenmin voor de bezette gebieden die door de facto regering van Nagorny Karabach worden gecontroleerd.⁶² Als vergelding voor het bezet houden van Azerbeidzjaans grondgebied, houden Azerbeidzjan en bondgenoot Turkije de grenzen met Armenië en Nagorny Karabach gesloten.

De munteenheid (*dram*) in Nagorny Karabach is dezelfde als in Armenië.

---

⁶¹ De in totaal zeven bezette gebieden liggen rond Nagorny Karabach op Azerbeidzjaans grondgebied. Een aantal van deze gebieden grenst direct aan Armenië.

⁶² Een overzichtsk kaart van Nagorny Karabach, de bezette gebieden en de frontlijn met Azerbeidzjan is opgenomen in de bijlage op pagina 95.

Bevolking

Volgens de volkstelling die in oktober 2005 in Nagorny Karabach werd gehouden telde het land 137.737 inwoners. Daarvan was ruim 48 procent man en ruim 51 procent vrouw. De hoofdstad Stepanakert werd door 49.986 mensen bewoond. Geen opgave is gedaan over de aantallen leden van etnische groepen.⁶³ Circa 95 tot 99 procent van de bevolking is etnisch Armeens.⁶⁴ De rest bestaat onder meer uit etnische Assyriërs, Grieken, Koerden, Azeri (zie paragraaf 3.5.1) en enkele Russen.

Taal

De Armeense taal is de officiële taal in Nagorny Karabach. Dit betekent echter niet dat alle inwoners van Nagorny Karabach deze taal even goed beheersen. Er zouden in het gebied (vooral in Stepanakert) nog mensen zijn die slecht Armeens spreken. Ten tijde van de Sovjet-Unie kozen de meeste Armeniërs voor Russisch onderwijs, zodat zij in elk geval geen Azerbeidzjaans hoefden te leren. Thans is er nog één Russische school in Stepanakert.

Staatsinrichting

Hoewel niet erkend door de internationale gemeenschap, gedraagt Nagorny Karabach zich als een onafhankelijke staat. De enclave heeft ook een eigen wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht.

De wetgevende macht berust bij een 33 zetels tellend, rechtstreeks gekozen parlement.⁶⁵ De leden van het parlement worden gekozen voor een periode van vijf jaar. De laatste parlementsverkiezingen vonden plaats op 19 juni 2005. De uitvoerende macht berust grotendeels bij de president van Nagorny Karabach (Arkady Ghoukassian sinds 1 september 1997). De president wordt rechtstreeks gekozen voor een periode van vijf jaar; hij mag maximaal twee termijnen dienen. Hij benoemt en ontslaat de premier van Nagorny Karabach (thans Anoushavan Danielian). De premier is de voorzitter van de regering van Nagorny Karabach,

---

⁶³ Nationale Dienst voor de Statistiek van Nagorny Karabach. Medimax News Agency, Jerevan 22 augustus 2006.

⁶⁴ Zie bijvoorbeeld International Conflict Group, *Nagorno-Karabakh: Viewing the Conflict from the Ground*, *Europe Report* N°166, 14 september 2005.

⁶⁵ Zie bijvoorbeeld BBC News, *Karabakh holds disputed elections*, 19 juni 2005.

bestaande uit – naast de premier – de vice-premier, 11 ministers⁶⁶ en de hoofden van de Nationale Veiligheidsdienst, Politie en Belastingdienst.⁶⁷ Daarnaast heeft Nagorny Karabach een eigen rechterlijke macht.

Nagorny Karabach heeft formeel eigen wetgeving, maar in de praktijk worden de wetten die in Armenië nieuw zijn aangenomen, (zo goed als) onveranderd overgenomen, enkele uitzonderingen daargelaten.⁶⁸ Voorzover over bepaalde onderwerpen door de eigen of Armeense wetgever nog geen nieuwe wetten zijn gemaakt, worden door Nagorny Karabach – net als in andere landen van de voormalige Sovjet-Unie – de oude Sovjetwetten gehanteerd.

In de Wet op de basisbeginselen van de staatsonafhankelijkheid van de Republiek Nagorny Karabach van juni 1992 is het staatsbestel van Nagorny Karabach vastgelegd. Het is de bedoeling dat deze wet in december 2006 wordt vervangen door een grondwet (zie subparagraaf ‘politieke ontwikkelingen’ van dit hoofdstuk).

Tussen de Armeense en Karabachse overheden bestaat vooral samenwerking en uitwisseling op het gebied van defensie. Zo dienen Armeense officieren en dienstplichtigen regelmatig in het leger van Nagorny Karabach (zie paragraaf 4.4.6). Op het gebied van rechtshandhaving⁶⁹ is de samenwerking nauw te noemen. Op andere terreinen is echter minder sprake van uitwisseling tussen Armeense en Karabachse overheidsfunctionarissen.

Politieke Ontwikkelingen

Op 19 juni 2005 werden in Nagorny Karabach parlementsverkiezingen gehouden. Volgens waarnemers uit diverse landen (50 afkomstig uit de Verenigde Staten, Europa en Rusland en 100 uit Armenië)⁷⁰ verliepen de verkiezingen ordelijk en democratisch. Tijdens de campagne kregen de deelnemers TV-zendtijd en ook in de kranten hebben zij hun boodschap uit kunnen dragen.

De regeringspartijen (Democratische Partij Artsakh van president Ghoukassian en Vrij Vaderland) hebben de verkiezingen gewonnen en bezitten thans 28 zetels in

---

⁶⁶ Voor een overzicht van alle ministeries en ministers, zie <http://nkr.am> (laatst geraadpleegd op 7 augustus 2006).

⁶⁷ Zie <http://nkr.am> (laatst geraadpleegd op 7 augustus 2006).

⁶⁸ Voor een overzicht van ‘eigen’ wetgeving van Nagorny Karabach, zie <http://nkr.am> (laatst geraadpleegd op 7 augustus 2006).

⁶⁹ Hiermee wordt bedoeld op bijvoorbeeld de *Prokuratura* en de rechterlijke macht.

⁷⁰ Het betroffen geen officiële waarnemers of personen uitgezonden door een internationale organisatie, maar personen die op persoonlijke titel optraden.

het parlement. De oppositie (Dashnaktutiun en Beweging'88) kreeg 3 zetels en onafhankelijke parlementsleden 2 zetels.⁷¹

In de verslagperiode deden zich in de samenstelling van de regeringscoalitie en van het parlement geen wijzigingen voor. De structuur van de regering van Nagorny Karabach onderging op 12 januari 2005 wel een wijziging. Naast de premier en vice-premier bestaat de regering thans uit 11 ministers. De ministerraad wordt gecompleteerd door de hoofden van nationale veiligheid, politie en belastingdienst.⁷²

In 2006 werd de politieke agenda in Nagorny Karabach in hoge mate bepaald door de tot standkoming van een conceptgrondwet. Sinds juni 2004 is door een 'constitutionele' commissie gewerkt aan de tekst van deze eerste grondwet. Het parlement heeft over dit onderwerp inmiddels een maatschappelijke discussie op gang gebracht, en zal de uitkomst hiervan samen met de concept grondwet in november behandelen. Een referendum over de grondwet is voorzien op 10 december 2006.⁷³

Vluchtelingen

Tijdens het conflict om Nagorny Karabach zijn ongeveer 30.000 etnische Armeniërs vanuit Nagorny Karabach en de regio Shaumyan (formeel niet behorend tot Nagorny Karabach) naar Armenië gevlucht. Daarvan is inmiddels de helft tot tweederde naar Nagorny Karabach teruggekeerd. De regering van Armenië beschouwt de resterende vluchtelingen als ontheemden en stimuleert hen eveneens naar de enclave terug te keren. Hiervoor is een hervestigingsprogramma opgericht, dat zich naar verluidt niet alleen op hervestiging in Nagorny Karabach zelf richt, maar ook op de bezette gebieden. Het aantal mensen dat zich in de bezette gebieden vestigt, is echter beperkt.

De bezette gebieden ten westen en ten zuiden van Nagorny Karabach omvatten naast de stad Latchin en omringend gebied (delen van) de regio's Kelbadjar, Fizouli, Djibrail, Aghdam, Zanguelan en Koubatly. Er zijn geen officiële cijfers bekend van het aantal mensen dat in deze gebieden woonachtig is, doch uit onderzoek van de OVSE begin februari 2005 kwamen de volgende aantallen naar voren: in Latchin en omgeving wordt het inwoneraantal geschat op 5.000 tot 8.000, in Kelbadjar is dit aantal 1.500, in Fizouli niet meer dan 10, in Djibrail

---

⁷¹ Zie bijvoorbeeld RFE/RL, *Ruling Party Leads In Karabakh Vote*, 20 juni 2005 en *Nagorno-Karabakh: Legislative Polls Trigger Political Tension*, 22 juni 2005. Volgens deze publicaties was door het grote verlies van de opposities spraken van aanwijzingen van verkiezingsfraude. De andere 2 zetels werden verdeeld onder onafhankelijke kandidaten.

⁷² *The Government of Nagorny Karabakh*, www.nkr.am, geraadpleegd op 8 juli 2006.

⁷³ Swiss Peace, *Fast Update Armenia, Semi-annual Risk Assessment, February to June 2006*.

ongeveer 100, in Aghdam 800 tot 1.000, in Zanguelan 700 tot 1.000 en in Koubatly 1.000 tot 1.500.⁷⁴ Onder de huidige inwoners van deze gebieden zijn vluchtelingen van etnisch Armeense afkomst die uit Azerbeidzjan (met name uit Goranboy, Chaikent, Sumgait en Bakoe) naar Armenië vluchtten, doch zich later in de bezette gebieden vestigden. De meeste inwoners zijn Armeniërs die slachtoffer waren van de aardbeving in Spitak in 1988 en die in Jerevan of elders in Armenië geen opvang vonden. Er zijn ook Armeniërs die om economische redenen zich in de bezette gebieden hebben gevestigd.

De OVSE heeft kunnen vaststellen dat in de onderzochte gebieden wel enige vestigingsactiviteiten⁷⁵ zijn ontplooid, maar kon niet met zekerheid aangeven dat deze het gevolg zijn van een bewust beleid van de Armeense autoriteiten.⁷⁶

Er zijn geen aanwijzingen dat vluchtelingen zich onvrijwillig in de bezette gebieden hebben gevestigd, of dat vluchtelingen door de autoriteiten werden opgeroepen zich aldaar te vestigen. De autoriteiten van Nagorny Karabach verlenen openlijk steun aan personen die zich in Latchin willen vestigen, en in mindere mate aan personen die zich in de overige bezette gebieden willen vestigen. Deze steun vindt plaats in de vorm van vee dat wordt meegegeven of in de vorm van renteloze kredieten.

Buiten Latchin blijft vestiging beperkt tot kleinschalige, spontane terugkeer van voormalige inwoners.⁷⁷

3.3 Politieke onderhandelingen over Nagorny Karabach

Onder auspiciën van de OVSE wordt door de zogenaamde Minsk Groep (onder co-voorzitterschap van Frankrijk, de Verenigde Staten en de Russische Federatie) al jaren gezocht naar een oplossing van het conflict tussen Azerbeidzjan en Armenië over Nagorny Karabach. In de verslagperiode hebben verschillende ontmoetingen plaatsgevonden op ministerieel en presidentieel niveau tussen Azerbeidzjan en Armenië, maar een oplossing is nog steeds niet gevonden.⁷⁸

---

⁷⁴ OVSE, *Statement of the OSCE Minsk Group Co-Chairs to the OSCE Permanent Council on the OSCE Minsk Group Fact-Finding Mission (FFM) to the Occupied Territories of Azerbaijan Surrounding Nagorno-Karabakh (NK)*, PC.DEL/198/05, 17 maart 2005.

⁷⁵ In de bezette gebieden vindt ook seizoenlandbouw plaats (met name wordt tarwe verbouwd). Veel landbouwers vertrekken na de oogst weer naar hun stad of dorp in Nagorny Karabach.

⁷⁶ Volgens International Crisis Group, *Nagorno-Karabakh: Viewing the Conflict from the Ground*, *Europe Report* N°166, 14 september 2005, wordt door de Armeense autoriteiten wel een actief hervestigingsbeleid gevoerd in Latchin, Kelbadjar en in mindere mate in Aghdam.

⁷⁷ RFE/RL, *Armenia / Azerbaijan: Mediator Sees no Organized Settlement Policy in Occupied Lands*, 14 februari 2005.

⁷⁸ In 2006 was sprake van een diplomatiek offensief van de OVSE om Armenië en Azerbeidzjan te bewegen tot een politieke oplossing voor hun conflict over Nagorny Karabach. Zo voerden de Armeense en Azerbeidzjaanse ministers van Buitenlandse Zaken op 18 januari 2006 afzonderlijke gesprekken met de OVSE in Londen (Eurasia Digest, 19

Politieke analisten verwachten niet dat de partijen tot overeenstemming zullen komen, omdat de standpunten van alle betrokkenen te ver uiteen liggen.

Veiligheidssituatie

In de verslagperiode hebben zich geen grote incidenten voorgedaan. In 2005 deden zich langs de zogenaamde *line of contact* (dit is de buitengrens van Nagorny Karabach met Azerbeidzjan) opnieuw schietincidenten voor.⁷⁹ Net als in voorgaande jaren gaat het hierbij meestal om kleine en beperkte vuurwisselingen, waarbij af en toe gewonden en ook doden vallen. Daarbij zouden aan Azerbeidzjaanse zijde 12 militairen zijn gesneuveld en 12 aan de kant van Nagorny Karabach. In de eerste zes maanden van 2006 vielen bij schietincidenten aan NK-zijde 12 slachtoffers waaronder één burger. Eind mei 2006 is een Armeense soldaat gedood aan de Azerbeidzjaanse kant van de *line of contact*⁸⁰, en begin augustus zou een Azerbeidzjaanse soldaat zijn omgekomen bij een vuurgevecht in het Tartar district.⁸¹ (zie paragraaf 2.3)

Naast schietincidenten werd in de verslagperiode ook melding gemaakt van het in brand steken door Armeniërs van enkele dorpen en een vliegveld in de bezette gebieden.⁸²

Voorts eisen de rond de *line of contact* geplaatste landmijnen nog steeds slachtoffers, zowel onder de militairen als de burgerbevolking.⁸³ Sinds 2000 is de mijnopruijmsorganisatie HALO Trust bezig de mijnen langs de binnengrenzen van Nagorny Karabach (de grens tussen de bezette gebieden en Nagorny Karabach) te ruimen. Tot medio juni 2005 werd tien vierkante kilometer terrein van mijnen gezuiverd. Indien zich geen calamiteiten voordoen en de financiering van de operatie gewaarborgd blijft, verwacht het mijnopruijmsbedrijf nog vijf tot zeven jaar nodig te hebben om alle mijnvelden in Nagorny Karabach te ruimen.⁸⁴ (zie paragraaf 2.3).

---

januari 2006). In februari 2006 ontmoetten de presidenten Kocharian en Aliev elkaar in Rambouillet, en in juni 2006 spraken zij elkaar opnieuw, ditmaal in Boekarest. Uiteindelijk hebben deze gesprekken niets opgeleverd.

⁷⁹ EIU, *Country Report Azerbaijan*, mei 2006.

⁸⁰ AFP, 29 mei 2006: *Un soldat arménien tué par des tirs venant d'Azerbaïdjan*.

⁸¹ ANS TV, 4 augustus 2006: *Azeri soldier killed in cease-fire violation*.

⁸² ANS TV, 16 juli 2006: *More Azeri villages around Karabakh set ablaze*. APA, 17 juli 2006: *Azeri agency reports new fires on Armenian-occupied lands*. APA 12 juli 2006: *Armenians set fire to airport in occupied town*. IWPR's Caucasus Reporting Service, nr. 348, *News Update*, 12 juli 2006.

⁸³ *Landmine Monitor Report 2005, Nagorny Karabakh*, 28 februari 2006: In 2004 raakten 44 personen gewond door landmijnen. In hetzelfde jaar claimden landmijnen 10 dodelijke slachtoffers. In de eerste helft van 2005 waren bij mijnongevallen slechts één slachtoffer en vijf gewonden te betreuen.

⁸⁴ *Landmine Monitor Report 2005, Nagorny Karabakh*, 28 februari 2006.

Het komt nog steeds voor dat soldaten en burgers in de grenszone gevangen worden genomen. In incidentele gevallen betreft het dienstplichtigen die uit wanhoop over de slechte omstandigheden in het leger, zich met opzet gevangen laten nemen. Dit fenomeen doet zich aan beide kanten voor, daar zowel in Azerbeidzjan als in Armenië de omstandigheden in het leger voor dienstplichtigen uitermate slecht zijn. Personen die gevangen worden genomen, worden door beide kanten doorgaans binnen korte tijd – meestal binnen twee à drie maanden – via het Rode Kruis aan de andere partij overgedragen.⁸⁵ Naar verluidt worden zij goed behandeld. Er zijn geen gevallen bekend waarbij Azerbeidzjaanse krijgsgevangenen gedurende hun detentie zijn mishandeld door NK-militairen.

3.4 Mensenrechtensituatie

De mensenrechtensituatie in Nagorny Karabach vertoont min of meer hetzelfde beeld als de situatie in Armenië.

Eerlijke rechtspraak is in de praktijk niet gegarandeerd. Rechters staan onder druk van de uitvoerende macht. In tegenstelling tot hetgeen vermeld stond in het voorgaande ambtsbericht, werden in 2006 positieve berichten ontvangen over de vrijheid van meningsuiting. De autoriteiten in Nagorny Karabach oefenden in de verslagperiode geen invloed uit op de media. Dit gold zowel voor de radio, TV als de geschreven pers. In 2004 is met de steun van een Engelse NGO de eerste onafhankelijke krant DEMO in het Russisch en in het Armeens verschenen. De dominerende Armeense apostolische kerk (90 procent van de bevolking is apostolisch) is het enige geloofsgenootschap dat in Nagorny Karabach volgens de wet is geregistreerd. Religieuze minderheden als adventisten, baptisten en Jehova's getuigen kunnen in vrijheid hun geloof praktiseren. Politieke partijen en vakbonden konden onbelemmerd bijeenkomsten organiseren.⁸⁶

Bewegingsvrijheid

Tussen Azerbeidzjan enerzijds en Nagorny Karabach en de overige bezette gebieden anderzijds is geen verkeer mogelijk.

---

⁸⁵ Eurasia Digest, 16 december 2005. Sinds 1992 heeft het Rode Kruis totaal 654 Armeniërs en Azerbeidzjanen gerepatrieerd. De uitwisseling van gevangenen tussen Armenië en Azerbeidzjan verloopt goed. In 2006 werden twee personen door Azeri's aangehouden; in juli 2006 was één persoon weer aan Armenië overgedragen.

⁸⁶ Zie Freedom House, *Freedom in the World – 2005; Armenia/Azerbaijan, Nagorno-Karabakh*, 2005.

De grens tussen de bezette gebieden en Armenië is open en het verkeer in beide richtingen is vrij. Vanuit Armenië loopt een snelweg van de hoofdstad Jerevan, door de bezette corridor rond de stad Latchin, naar Stepanakert.⁸⁷ De overgang van de grens bij Latchin is weinig gecompliceerd, en wordt bewaakt door een enkele grenswacht. Armeense staatsburgers en burgers van andere GOS-landen hebben geen visum nodig voor Nagorny Karabach. Voor de staatsburgers van andere landen geldt formeel een visumplicht. Het visum, dat wordt uitgegeven als losbladige verklaring, kan bij de vertegenwoordiging van Nagorny Karabach in Jerevan gemakkelijk worden verkregen. Het ontbreken van een visum hoeft voor de binnenkomst in Nagorny Karabach geen probleem te zijn; ook na aankomst in Stepanakert kan het visum worden verkregen bij het ministerie van Buitenlandse Zaken.

Reisdocumenten

Nagorny Karabach kent een eigen staatsburgerschap, dat is opgenomen in de Wet op de basisbeginselen van het staatsburgerschap van de Republiek Nagorny Karabach van 1992. De autoriteiten van Nagorny Karabach geven eigen identiteitsdocumenten af. Voor dit doel werden aanvankelijk de oude rode Sovjet paspoorten gebruikt met daarin de aanduiding 'Karabach'. Begin 2004 werden deze documenten ongeldig verklaard en bestaande voorraden vernietigd. Sinds 2004 tonen staatsburgers van Nagorny Karabach hun identiteit aan met het Armeense paspoort, dat tevens als reisdocument voor buitenlandse reizen kan worden gebruikt. Dit Armeense paspoort kan door personen die afkomstig zijn uit Nagorny Karabach op eenvoudige wijze in Stepanakert worden aangevraagd. Dit geldt ook voor inwoners van Nagorny Karabach die formeel het Armeense staatsburgerschap niet bezitten. De in Nagorny Karabach uitgegeven Armeense paspoorten zijn herkenbaar aan het nummer van de afgifte-autoriteit, te weten 070.⁸⁸ Overigens zijn de Armeense autoriteiten redelijk soepel in het afgeven van het Armeense staatsburgerschap aan etnische Armeniërs afkomstig uit Nagorny Karabach.⁸⁹

---

⁸⁷ De asfaltweg is gefinancierd door leden van de Armeense diaspora. De autoriteit van Jerevan naar Stepanakert neemt ongeveer vijf uur in beslag.

⁸⁸ Ook aan het stempel van het uitgevend politiekantoor is te zien dat men met een Armeens paspoort uit Nagorny Karabach te maken heeft. Zie ook International Crisis Group, *Nagorno-Karabakh: Viewing the Conflict from the Ground, Europe Report N°166*, 14 september 2005.

⁸⁹ Afgifte van een Armeens paspoort aan personen afkomstig uit Nagorny Karabach staat niet gelijk aan verlening van het staatsburgerschap van Armenië.

3.5 Positie specifieke groepen

3.5.1 Positie etnische Azeri

De in de verslagperiode mondeling geraadpleegde bronnen konden het precieze aantal volledig etnische Azeri in Nagorny Karabach niet aangeven.⁹⁰ Het gaat hier om Azeri die al voor 1988 in Nagorny Karabach verbleven. Zij zijn voor het merendeel partner in een gemengd huwelijk.

Daarnaast zijn er nakomelingen uit gemengde huwelijken, waarbij één van de ouders etnisch Azeri is. Voor de beeldvorming over de etniciteit maakt het overigens niet uit of de vader dan wel de moeder etnisch Azeri is. Er zijn voorbeelden van deze Azeri die werkzaam zijn in de gezondheidszorg of zelfs een baan hebben bij de overheid. Ook zijn er zonen uit gemengde huwelijken die in het Karabachse leger dienen. Voorzover bij de aangesproken bronnen bekend, woonden deze mensen al in Nagorny Karabach voordat de oorlog uitbrak. De meesten van hen wonen in Stepanakert, de rest woont in de dorpen en steden als Martouni en Mardakert.

Omdat de leefgemeenschappen in Nagorny Karabach hecht zijn, kent bijna iedereen in zijn directe omgeving deze Azeri. Zij worden geacht de Armeense kant in het conflict te hebben gekozen en worden met rust gelaten. Deze Azeri spreken vloeiend Armeens, vaak beter dan de etnisch Armeense vluchtelingen uit Bakoe die thans in Nagorny Karabach wonen. Sommigen hebben hun eigen naam gehouden, anderen hebben een Armeense naam aangenomen. Zij ondervinden in Nagorny Karabach geen aan hun afkomst gerelateerde problemen.

Anders is het volgens de mondeling geraadpleegde bronnen indien etnische Azeri, die tijdens de oorlog of daarvoor uit Nagorny Karabach zijn vertrokken, thans naar Nagorny Karabach zouden terugkeren. Zij zouden door de bevolking van Nagorny Karabach met groot wantrouwen en mogelijk vijandigheid worden bejegend. Deze Azeri hebben door hun lange verblijf buiten het land een andere achtergrond dan de inwoners van Nagorny Karabach. De bevolking beschouwt de Azeri die naar Nagorny Karabach zouden terugkeren als mogelijke spionnen van Azerbeidzjan.

⁹⁰

Deze bronnen noemden uiteenlopende aantallen: van 10 tot 60. Volgens International Crisis Group, *Nagorno-Karabakh: Viewing the Conflict from the Ground*, Europe Report N°166, 14 september 2005 is het aantal etnische Azeri in Nagorny Karabach “zeer klein”.

3.5.2 Dienstplichtigen

Nagorny Karabach kent op grond van de Wet op de militaire dienstplicht van 2002 een algemene dienstplicht voor alle mannen in de leeftijd tussen 18 en 27 jaar.⁹¹ De duur van de militaire dienstplicht bedraagt voor alle dienstplichtigen twee jaar, vanaf het moment waarop men daadwerkelijk bij de strijdkrachten is ingelijfd.

Over de slagkracht van de strijdkrachten van Nagorny Karabach worden, in verband met het voortdurende conflict met Azerbeidzjan, geen officiële mededelingen gedaan. Volgens sommige bronnen omvatten deze strijdkrachten tussen 18.000 en 22.000 manschappen.⁹² Een andere, mondeling geraadpleegde bron schatte de omvang van het leger op 50.000 tot 60.000 troepen, waaronder veel dienstplichtige Armeense soldaten. Het legerkader is vrijwel geheel afkomstig uit Nagorny Karabach. Het defensiebudget van Nagorny Karabach wordt voor meer dan 80 procent op informele wijze door Armenië gefinancierd.

Procedure

Alle jongens in Nagorny Karabach krijgen, bij het bereiken van de 16-jarige leeftijd, een eerste oproep voor een medische keuring ten behoeve van de militaire dienstplicht. Degenen die medisch goedgekeurd zijn, krijgen op hun achttiende een officiële oproep van het plaatselijke militair commissariaat. Dan wordt men nogmaals medisch gekeurd.⁹³ Tweemaal per jaar (in de maanden mei-juni en november-december) vindt een oproep van een lichte dienstplichtigen plaats. Bij indiensttreding dient betrokkene zijn identiteitsdocumenten in te ruilen voor een militaire identiteitskaart.

Vrijstelling en uitstel van militaire dienstplicht

---

⁹¹ Volgens artikel 9 van de Wet op de militaire dienstplicht kunnen onder omstandigheden ook vrouwen in de leeftijd tussen 18 en 35 jaar bij de strijdkrachten van Nagorny Karabach dienen.

⁹² Coalition to Stop the Use of Child Soldiers, *Child Soldiers Report 2004*. International Crisis Group, *Nagorno-Karabakh, Viewing the Conflict from the Ground, Europe Report N°166*, 14 september 2005 schat het aantal manschappen op 18.500 tot 20.000.

⁹³ Naar aanleiding van deze tweede medische keuring worden dienstplichtigen in drie categorieën onderverdeeld: (1) personen die geschikt zijn voor de militaire dienst; (2) personen die wegens ziekte tijdelijk ongeschikt zijn voor de militaire dienst; en (3) personen die wegens ziekte of lichamelijke gebreken volledig ongeschikt zijn voor de militaire dienst. Aan personen die wegens ziekte tijdelijk ongeschikt zijn, wordt uitstel van de vervulling van militaire dienst van hoogstens één jaar verleend.

De Wet op de militaire dienstplicht van Nagorny Karabach noemt een aantal categorieën personen aan wie vrijstelling van de dienstplicht kan worden verleend. Het betreft, kort samengevat, mannen die de enige kostwinnaar binnen het gezin zijn,⁹⁴ mannen die door een medische commissie ongeschikt voor de militaire dienst zijn bevonden, evenals mannen die in een strafinrichting verblijven.

Uitstel van de militaire dienstplicht is mogelijk voor de volgende categorieën personen:

- studenten die onderwijs volgen aan faculteiten der geneeskunde, rechtsgeleerdheid of economie van een door de staat erkende universiteit;
- studenten van middelbare- en vakscholen, tot zij hun studie hebben afgerond of 20 jaar zijn geworden.

Uitstel van de militaire dienstplicht op een van de bovengenoemde gronden wordt één keer verleend.

Daarnaast kunnen personen die aan een ziekte lijden uitstel krijgen van de militaire dienst. In dit geval kan uitstel voor niet langer dan drie jaar worden verleend. Na afloop van deze periode wordt betrokkene nogmaals medisch gekeurd en, afhankelijk van de uitslag van deze keuring, bij het leger ingelijfd, dan wel ongeschikt voor de militaire dienst verklaard.⁹⁵

Overigens behoudt het ministerie van Defensie van Nagorny Karabach zich te allen tijde het recht voor om in noodgevallen tot algehele mobilisatie over te gaan, zonder toepassing van de hierboven beschreven wettelijke regels omtrent vrijstelling en uitstel van de militaire dienst.⁹⁶

---

⁹⁴ In artikel 20 van de Wet op de militaire dienstplicht wordt deze categorie als volgt gedefinieerd:

- 1) personen met een arbeidsongeschikte vader of moeder, indien er geen inwonende arbeidsgeschikte familieleden zijn. Van “arbeidsongeschikte ouders” is sprake wanneer:
  - a) de vader ouder dan 60 jaar en de moeder ouder dan 55 jaar is; en b) indien beide ouders invalide of gehandicapt zijn, ongeacht hun leeftijd;
- 2) personen met een invalide of gehandicapte echtgenote (afhankelijk van de mate van invaliditeit);
- 3) personen met een alleenstaande arbeidsongeschikte moeder met twee of meer kinderen jonger dan 16 jaar, indien de moeder geen andere inwonende arbeidsgeschikte kinderen heeft;
- 4) personen met een invalide of gehandicapte broer of zuster (afhankelijk van de mate van invaliditeit), indien er geen andere verzorgers zijn.

⁹⁵ Indien betrokkene in dit geval volledig ongeschikt voor de militaire dienst wordt verklaard, wordt zijn naam uit de lijst van dienstplichtigen verwijderd, en wordt hij niet meer opgeroepen. Afhankelijk van de mate van ongeschiktheid kan de naam van betrokkene eventueel op de lijst van reservisten worden geplaatst. In dit laatste geval wordt betrokkene opnieuw regelmatig onderworpen aan een medische keuring, tot hij de leeftijd van 27 jaar bereikt. Personen die bij een herhaalde medische keuring alsnog goedgekeurd worden, kunnen worden opgeroepen hun dienstplicht te vervullen.

⁹⁶ In geval van een algehele mobilisatie kan het plaatselijke militair commissariaat op grond van bijzondere persoonlijke omstandigheden alsnog uitstel van de militaire dienstplicht verlenen.

Alternatieve dienstplicht

De wet op de militaire dienstplicht van Nagorny Karabach voorziet in theorie in de mogelijkheid van alternatieve dienstplicht. In de praktijk komt dit niet voor.⁹⁷

Zolang het land in een toestand van conflict noch vrede verkeert, zijn alle dienstplichtigen nodig voor het leger.

Het leger in Nagorny Karabach heeft veel steun en sympathie onder de bevolking. In het algemeen zien jongens en mannen het als vanzelfsprekend om in het leger te dienen.

Personen die met beroep op gewetensbezwaren toch weigeren hun militaire dienst te vervullen, kunnen wegens dienstweigering (zie hieronder “bestrafing”) strafrechtelijk worden vervolgd. Strafvervolgging vindt ook daadwerkelijk plaats.⁹⁸

Bestrafing

Dienstweigering en desertie, alsmede andere misdrijven tegen het leger van Nagorny Karabach, zijn strafbaar. Op 1 augustus 2003 is in Armenië een nieuw Wetboek van Strafrecht in werking getreden. Dit nieuwe wetboek wordt ook in Nagorny Karabach toegepast met betrekking tot de strafmaat voor dienstweigering en desertie. De strafmaten geldend in oorlogstijd, worden sinds de wapenstilstand van mei 1994 niet meer toegepast. Net als in Armenië, wordt in Nagorny Karabach dienstweigering door het Openbaar Ministerie (*Prokuratura*) vervolgd en desertie door de militaire aanklager.

---

⁹⁷ De Wet op de militaire dienstplicht van Nagorny Karabach bepaalt dat alternatieve dienstplicht mogelijk is “in de bij wet voorziene gevallen”. De “bij wet voorziene gevallen” zijn echter niet nader omschreven of in aparte wetgeving geregeld.

⁹⁸ Zie bijvoorbeeld Forum18, *Nagorno-Karabakh: “Inhuman” sentence on religious conscientious objector*, 22 februari 2005. Volgens dezelfde bron kan in individuele gevallen voor personen die zich op gewetensbezwaren beroepen een speciale regeling worden getroffen, waarbij zij hun dienstplicht in de niet-strijdeenheden van het leger kunnen vervullen. Zie ook Forum18, *Nagorno-Karabakh: Baptist faces two years jail or two years forced labour*, 20 mei 2005 en *Nagorno-Karabakh: Suspended sentence for embattled Baptist conscript*, 13 juli 2005; Quaker Council for European Affairs, *The Right to Conscientious Objection in Europe*, 2005; en IWPR, *Karabakh: Religion and the Army*, CRS No. 297, 28 juli 2005. De straffen die in geval van dienstweigering worden opgelegd variëren, in de dezerzijds bekende gevallen, van 2 (waarvan 1 voorwaardelijk) tot 4 jaar gevangenisstraf; zie Forum 18, *Nagorno-Karabakh: Suspended sentence for embattled Baptist conscript*, 13 juli 2005 en *Nagorno-Karabakh: “Inhuman” sentence on religious conscientious objector*, 22 februari 2005.

3.5.3 Positie Fidaï

De aanduiding Fidaï (vrijheidsstrijder) werd gebruikt voor de lokale etnisch Armeense paramilitaire groepen in Nagorny Karabach die aan het begin van het conflict werden gevormd. Deze paramilitaire groepen ontstonden spontaan. Er was geen formele structuur of centraal leiderschap. Feitelijk vormden zij de militaire component van het politieke verzet van de Armeense Karabachen tegen de Azerbeidzjaanse overheersing.

De Fidaï bestond uit vrijwilligersverbanden van etnische Armeniërs, voornamelijk uit Nagorny Karabach en – in mindere mate – uit Armenië. Daarnaast waren er ook etnische Armeniërs uit de diaspora die meevochten, grotendeels Armeniërs uit de Russische Federatie en andere delen van de voormalige Sovjet-Unie. Strijders met een andere etniciteit waren voornamelijk vertegenwoordigers van de reeds in Nagorny Karabach wonende etnische minderheden, zoals Russen en Grieken. Hoewel de Fidaï geen formele banden had met de Armeense autoriteiten, mag worden aangenomen dat Armenië een grote invloed op de Fidaï kon uitoefenen.

De Fidaï ontstond aan het begin van de oorlog, voordat er sprake was van een regulier Armeens en Karabachs leger. In de loop van de oorlog werden de beide reguliere legers gevormd en is de Fidaï geleidelijk opgegaan in deze strijdkrachten. Dit proces was in 1993 voltooid. De belangrijkste reden voor deze integratie was dat de aard van de strijd in de loop van het conflict veranderde. In het begin was het een soort guerrilla waarin ongeregelde groepen als de Fidaï hun nut bewezen. Later werd het een conventionele grondoorlog met geregelde strijdkrachten, waarin er voor relatief ongedisciplineerde vrijwilligersgroepen, die zich moeilijk in een formele commandostructuur lieten passen, geen plaats meer was. Van de Fidaï-groepen gingen sommigen op in bestaande eenheden van het leger, anderen besloten terug te gaan naar Armenië.

In de Fidaï-gelederen bevond zich een relatief groot aantal criminele elementen. Deze kregen in het leger vaak seniorposities, waar zij, vaak met succes, hun eigen regels probeerden door te voeren.⁹⁹

De Fidaï als paramilitaire organisatie bestaat niet meer. Na het opgaan van de Fidaï in de reguliere strijdkrachten werd de naam Fidaï steeds minder gebruikt, maar dat de term Fidaï in de volksmond nog een tijd werd gebruikt, is aannemelijk. Met de term Fidaï wordt ook verwezen naar de leden van veteranenbewegingen, zoals Yerkrapah.

⁹⁹

Danish Immigration Service, *Report on roving attaché mission to Azerbaijan, Armenia and Russia* (Kopenhagen, november 2000)

Sommige prominente oud-Fidaï bekleedden tot nu toe belangrijke functies bij de Karabachse of Armeense overheid. Anderen zijn zeer succesvol in zaken gegaan. Enkele van deze succesvolle oud-strijders zijn vermoedelijk op minder bonafide wijze tot hun succes gekomen en aannemelijk is dat zij vertrouwde medeveteranen in (tijdelijk) emplot hebben. Een direct verband tussen georganiseerde misdaad en de Fidaï is echter zeer moeilijk aan te tonen.

Veteranenorganisaties

Na de oorlog zijn veel veteranen, waarvan een belangrijk deel aan het begin van de oorlog Fidaï-strijder is geweest, lid geworden van de veteranenorganisatie Yerkrpah. Deze organisatie heeft een prominente (politieke) rol gespeeld in Armenië en Nagorny Karabach (zie tevens paragraaf 2.2).

Yerkrpah had veel zeggenschap in Nagorny Karabach. Yerkrpah, hoewel formeel slechts een NGO, mat zich politieke invloed aan en stelde zich in toenemende mate kritisch op tegenover de Karabachse president Ghoukassian. Sinds de arrestatie en veroordeling van voormalig minister van Defensie Babayan, die een vooraanstaande positie bekleedde binnen Yerkrpah in Nagorny Karabach, is de invloed van Yerkrpah in Nagorny Karabach tot vrijwel nihil afgenomen.¹⁰⁰ In 1999 werd een rivaliserende organisatie ‘Unie van Veteranen’ (UVV) door de Karabachse president Ghoukassian opgericht. Veel Yerkrpah veteranen hebben onderdak gevonden bij de UVV. Thans is Vitali Balasian de leider van deze Unie, die nu een politieke partij is geworden en die bij de laatste parlementsverkiezingen één zetel heeft gewonnen. De Unie komt op voor de belangen van oorlogsveteranen en hun families. De UVV speelt op politiek terrein geen rol van betekenis.

3.5.4 Positie aanhangers van Babayan

Op 22 maart 2000 werd een aanslag gepleegd op president Ghoukassian. Kort na de aanslag werd onder andere Samvel Babayan, voormalig minister van Defensie en criticus van de president, gearresteerd. In februari 2001 werd Samvel Babayan veroordeeld tot 14 jaar gevangenisstraf voor zijn betrokkenheid bij de aanslag op de president, maar in september 2004 werd hij vrijgelaten. Kort hierna vertrok hij naar Armenië. Momenteel is hij woonachtig in Jerevan.¹⁰¹ Met de vrijlating van

---

¹⁰⁰ De leden van Yerkrpah die nog in Nagorny Karabach zijn zouden voornamelijk in Mardakert wonen.

¹⁰¹ Zie bijvoorbeeld IWPR, *Freeing of Karabakh Military Chief Stirs Debate*, CSR No. 255, 29 september 2004; Armenian News Network / Groong, *The Rise and Fall of Samvel Babayan*, 6 oktober 2004.

Babayan beschouwen alle betrokken partijen de kwestie als definitief gesloten.¹⁰²
Familielieden en aanhangers van Babayan die in Nagorny Karabach zijn
achtergebleven werden door de autoriteiten van Nagorny Karabach niet vervolgd.
Inmiddels heeft Samvel Babayan in Armenië politieke activiteiten ontplooid.¹⁰³

---

¹⁰² Voorzover dezerzijds bekend wordt door de autoriteiten van Nagorny Karabach niemand meer gezocht in verband met de aanslag op president Ghoukassian in maart 2000. Voorzover bekend wordt één persoon nog steeds gevangengehouden in verband met de aanslag.

¹⁰³ RFE/RL, *Former Karabakh Defense Minister Determined To Found Political Party in Armenia*, 8 juli 2005; Aravot, *Samvel Babayan Forms a Party*, 25 juni 2005.

4 Mensenrechten

4.1 Juridische context

4.1.1 Verdragen en Protocollen

Op 6 juli 1993 tekende Armenië het VN Vluchtelingenverdrag van 1951 en het Protocol van 1967. Daarnaast is Armenië toegetreden tot onder meer de volgende VN-mensenrechtenverdragen¹⁰⁴:

1. Op 23 juni 1993 tot het Internationale Verdrag inzake Burger- en Politieke Rechten (CCPR); tot het Optioneel Protocol bij het Verdrag inzake Burger- en Politieke Rechten (CCPR-OP1); tot het Verdrag inzake de Rechten van het Kind (CRC); en tot het Internationale Verdrag inzake Uitsluiting van Alle Vormen van Rassendiscriminatie (CERD);
2. Op 13 september 1993 tot het Internationale Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (CESCR); tot het Verdrag tegen Marteling en Andere Wrede, Onmenselijke of Vernederende Behandeling en Straffen (CAT), ook wel het Anti Folter Verdrag genoemd; en tot het Verdrag inzake Uitsluiting van Alle Vormen van Discriminatie tegen Vrouwen (CEDAW).

Op 24 september 2003 heeft Armenië de twee Protocollen ondertekend die behoren bij het Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Dit zijn het Protocol inzake de betrokkenheid van kinderen in gewapende conflicten (CRC-OP-AC) en het Protocol inzake kinderhandel, kinderprostitutie en kinderpornografie (CRC-OP-SC).

Tevens is Armenië op 7 juni 1993 toegetreden tot de Geneefse Verdragen van 1949 en de bijbehorende Protocollen van 1977.¹⁰⁵

Op 2 oktober 2006 ratificeerde Armenië het Facultatief Protocol behorende bij het Anti Folter Verdrag.¹⁰⁶

---

¹⁰⁴ Office of the High Commissioner for Human Rights, *Ratification of Human Rights Treaties*, 29 juni 2005.

¹⁰⁵ ICRC, *States party to the Geneva Conventions and their Additional Protocols* 2005. Het gaat hier om vier verdragen en bijbehorende protocollen omtrent de verbetering van de conditie van gewonde en zieke militairen ten tijde van oorlog, en van de behandeling van krijgsgevangenen en gevangenen burgers.

¹⁰⁶ www.ohchr.org, geraadpleegd op 24 oktober 2006.

In het kader van haar toetreding tot de Raad van Europa, ratificeerde Armenië een aantal Europese Conventies en Protocollen.¹⁰⁷ Dit waren onder meer:

1. het Europese Verdrag betreffende de Overbrenging van Gevonniste Personen (toegetreten op 11 mei 2001);
2. het Verdrag van Uitlevering, het Verdrag inzake Wederzijdse Assistentie in Criminele Zaken (beide geratificeerd op 25 januari 2002);
3. het Handvest voor Regionale of Minderheidstalen, en het Handvest voor Lokaal Zelfbestuur (beide geratificeerd op 25 januari 2002);
4. het Verdrag tot Bescherming van Mensenrechten en Fundamentele Vrijheden (EVRM) met de daarbij behorende Protocollen nummers 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8 en 11 (alle geratificeerd op 26 april 2002);
5. de Conventie ter Voorkoming van Marteling en Onmenselijke Behandeling en Bestrafing (CPT) met de twee bijbehorende Protocollen (geratificeerd op 18 juni 2002);
6. de Protocollen 1 en 2 behorende bij het Verdrag van uitlevering (beide geratificeerd op 18 december 2003).

Op 29 september 2003 heeft Armenië het Protocol nummer 6 behorende bij het EVRM geratificeerd.

Toetreding tot internationale organisaties

Op 30 januari 1992 trad Armenië toe tot de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) en op 2 maart 1992 tot de Verenigde Naties (VN). In maart 1992 trad Armenië toe tot het Gemenebest van Onafhankelijke Staten (GOS). Sinds 1994 neemt Armenië deel aan het Partnerschap voor Vrede van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO). In april 1996 heeft Armenië een Partnerschapsakkoord gesloten met de Europese Unie (EU). Op 25 januari 2001 trad Armenië – samen met Azerbeidzjan – toe als volwaardig lid van de Raad van Europa. Armenië is op 5 februari 2003 volwaardig lid geworden van de Wereldhandelsorganisatie (WTO).¹⁰⁸

---

¹⁰⁷ Council of Europe Treaty Office, *Treaties signed and ratified or having been the subject of an accession*. Website geraadpleegd op 18 augustus 2005.

¹⁰⁸ World Trade Organisation, *Country information, Republic of Armenia and the WTO*, 19 januari 2004.

4.1.2 Nationale Wetgeving

Grondwet

De Armeense grondwet is op 27 november 2005 door middel van een referendum aangenomen, en op 4 december 2005 in werking getreden. De grondwet voorziet in een soevereine, democratische staat, gebaseerd op sociale rechtvaardigheid en respect voor de rechtsstaat. Voorts voorziet de grondwet in een machtenscheiding en in een meerpartijensysteem.

Ondanks de recente wijzigingen bleef de Armeense grondwet gebaseerd op de Franse grondwet. Dit betekent dat ondanks de voornoemde scheiding der machten, aan de president veel bevoegdheden zijn toegekend. Er kan in Armenië dan ook gesproken worden van een presidentieel systeem (zie ook paragraaf 2.1.3).

In de grondwet zijn de belangrijkste mensenrechten verankerd. De waardigheid van de burger wordt gezien als een onschendbaar fundament van zijn rechten en vrijheden. Artikel 14.1 stelt dat aan burgers alle rechten, vrijheden en plichten toekomen die in de wet zijn opgenomen, ongeacht etniciteit, ras, geslacht, geloof, taal, politieke of andere overtuigingen, of sociale klasse. Artikel 16 stelt bovendien dat alle burgers gelijk zijn voor de wet en het recht hebben op gelijke bescherming.

Ombudsman

Bij de toetreding tot de Raad van Europa op 25 januari 2001 verplichtte Armenië zich om een Wet op de Ombudsman aan te nemen. Deze wet, die op 21 oktober 2003 door het parlement werd aangenomen, trad op 1 januari 2004 in werking.¹⁰⁹ Conform deze wet benoemde president Kocharian op 1 maart 2004 Larisa Alaverdian als eerste ombudspersoon. Haar termijn eindigde volgens de wet op 4 januari 2006, te weten één maand nadat de nieuwe grondwet van kracht werd. Artikel 83.1 van de grondwet bepaalt thans dat de verkiezing van de ombudsman aan het parlement is voorbehouden. Aldus werd op 17 februari 2006 Armen Harutiunian door meer dan de vereiste 3/5 meerderheid van de parlementsleden gekozen tot ombudsman voor een wettelijke ambtsperiode van zes jaar.¹¹⁰

---

¹⁰⁹ PACE, *Honouring of obligations and commiments by Armenia*, Straatsburg, januari 2004.

¹¹⁰ Human Rights' Defender of the Republic of Armenia, www.ombuds.am, geraadpleegd op 10 juli 2006.

Vluchtelingenwetgeving

In april 1993 ratificeerde Armenië het VN Vluchtelingenverdrag (Conventie van Genève met betrekking tot de status van vluchtelingen van 1951 en het bijbehorende Protocol van 1967). In maart 1999 nam het Armeense parlement een Vluchtelingenwet aan. Deze wet bevat nadere regelgeving inzake status, en rechten en plichten van vluchtelingen. Op 10 april 2002 werd deze wet gewijzigd, zodat vluchtelingen nu ook een tijdelijke verblijfsvergunning kunnen krijgen. Naast de vluchtelingenwet is sinds 1995 de wet op Politiek Asiel van kracht. Deze wet, die in 2001 werd gewijzigd, regelt de status van vluchtelingen die niet in de vluchtelingenwet zijn genoemd. Deze kunnen bijvoorbeeld hooggeplaatste ambtenaren, politici of activisten zijn.¹¹¹ In de praktijk komt het er op neer dat vluchtelingen niet naar hun herkomstland worden teruggestuurd (non-refoulement) indien zij in dat land vervolging te vrezen hebben. Deze bepaling is ook in het nieuwe Wetboek van Strafrecht, dat op 1 augustus 2003 in werking trad, opgenomen. Terugkeer vindt ook niet plaats wanneer kans bestaat dat betrokkene aldaar straf en/of marteling dan wel de doodstraf staat te wachten. Illegale grensoverschrijding stelt de Armeense strafwet wel strafbaar. Op 31 maart 2006 verbleven 15 erkende vluchtelingen uit Iran, Irak en Turkije in Armenië. 275 Irakezen kregen een tijdelijke asielstatus. In de periode april t/m juni 2006 werden door de Armeense autoriteiten 24 nieuwe asielaanvragen ontvangen.

Staatsburgerschap- en vreemdelingenwetgeving

Voor algemene informatie over de Armeense staatsburgerschap- en vreemdelingenwetgeving kan worden verwezen naar het ambtsbericht ‘Staatsburgerschap- en vreemdelingenwetgeving in de republieken van de voormalige Sovjet-Unie’ van 14 augustus 2002. Daarnaast is de volgende aanvullende informatie relevant (zie paragrafen 4.3.4 en 4.4.4).

In 2003 is artikel 10, lid 2 van de staatsburgerschapswetgeving van Armenië opnieuw aangepast. Dit artikel stelt thans dat staatlozen of staatsburgers afkomstig uit andere voormalige Sovjetrepublieken, die een permanente verblijfplaats¹¹² in Armenië hebben, genaturaliseerd kunnen worden indien ze hun staatsburgerschap vóór 31 december 2006 aanvragen.¹¹³

---

¹¹¹ UNHCR: Treatment of Refugees and Asylum Seekers, 16 september 2003. De inhoud van dit document is volgens UNHCR in Jerevan nog steeds actueel.

¹¹² Dit is hetzelfde als de voormalige propiska (woonplaatsbewijs).

¹¹³ Voorheen was deze datum vastgesteld op 31 december 2003.

Nationaliteit

Artikel 11.3 van de grondwet bepaalt dat etnische Armeniërs het staatsburgerschap van de Republiek Armenië op een vereenvoudigde wijze kunnen verkrijgen. De rechten en plichten van personen die over een dubbele nationaliteit beschikken worden bij wet vastgesteld.

Volgens artikel 30.1 van de grondwet mag niemand het staatsburgerschap van de Republiek Armenië worden ontnomen, dan wel het recht het staatsburgerschap te wijzigen. Met deze nieuwe formulering wordt erkend dat een staatsburger van Armenië ook een andere nationaliteit kan bezitten. Deze mogelijkheid zal met name een rol spelen bij toekomstige verkiezingen. Armeniërs die in het buitenland woonachtig zijn en een vreemde nationaliteit bezitten kunnen bij verkiezingen in Armenië stemmen.

De bepaling van de dubbele nationaliteit is uitgewerkt in een nieuw ontwerp van de Wet op het Staatsburgerschap van de Republiek Armenië. Dit wetsontwerp moet nog in het parlement worden behandeld.

4.2 Toezicht

Toezicht op de naleving van de mensenrechten door de overheid geschiedt in Armenië door de ombudsman en door internationale en lokale onafhankelijke hulporganisaties. Sinds 1999 volgen ook vertegenwoordigers van de Raad van Europa de situatie van de mensenrechten in Armenië.

Het instituut van de Ombudsman, dat op 4 maart 2004 daadwerkelijk van start ging, kan zich in Armenië ondanks enkele successen nog niet beroepen op een gezaghebbende status. Sinds haar aantreden als ombudspersoon bestond een moeizame relatie tussen Larisa Alaverdian aan de ene kant en de president met de regering aan de andere kant. Over en weer bekritiseerden zij elkaar ervan zich niet aan de wetten te houden.¹¹⁴ Haar ambtstermijn, die formeel op 4 januari 2006 eindigde, heeft president Kocharian niet willen verlengen tot het parlement een opvolger had gekozen. In plaats daarvan wees hij per decreet een driemanschap aan om de functie waar te nemen tot het aantreden van een nieuwe ombudsman. In

¹¹⁴

In haar *Annual Report of Activities of the republic of Armenia's Human Rights Defender, and on Violations of Human Rights and Fundamental Freedoms in Armenia during 2004*, maakt de ombudspersoon melding van 2.346 ontvangen klachten. Daarvan werden 471 klachten in behandeling genomen. Deze hadden met name betrekking op de rechtspraak. Beantwoording van onderzoeksvragen door centrale en lokale overheden vond veelal met vertraging plaats of werd door deze instanties genegeerd. Successen werden geboekt op o.a. het gebied van onwettelijk ontslag, herstel van landeigendom en beëindiging van onwettelijke detentie (p. 14-20). Zie ook Institute for War and Peace Reporting (IWPR), *Caucasus Reporting Service*, nr. 287, 18 mei 2005.

de media protesteerde Larisa Alaverdian tegen het optreden van de president en ging tegen dit besluit in beroep bij het Constitutionele Hof, hetgeen zonder resultaat bleef.¹¹⁵ Op 17 februari 2006 werd Armen Harutiunian door het parlement tot ombudsman gekozen.

In 2005 ontving de ombudspersoon 1551 schriftelijke klachten. Hiervan vielen 594 klachten buiten haar competentie. 533 klachten werden verder onderzocht. 188 burgers ontvingen van de ombudspersoon informatie over de wettelijke mogelijkheden om hun zaak te verdedigen, 159 klachten werden doorgestuurd naar overheidsinstanties, en 77 klachten waren nog in behandeling. Het merendeel van de klachten is gericht tegen de politie (visiteren bij aanhouding, in beslagname van eigendommen, vrijheidsberoving), de rechtbanken (vonnissen en rechterlijke besluiten, maar ook het willekeurige optreden van het OM) en de gemeente Jerevan (onteigening van grond en woningen, bouwen zonder vergunning).¹¹⁶

Sinds zijn aantreden in februari 2006 ontving ombudsman Armen Harutiunian 770 klachten, waarvan 30 procent buiten de competentie van de ombudsman vielen. Klachten die in behandeling zijn genomen worden niet alleen onderzocht, maar er wordt tevens gestreefd naar oplossingen met de betreffende overheidsinstantie om mogelijke herhaling van de oorzaak van de klacht in de toekomst te voorkomen.

Vertegenwoordigers van het *International Committee of the Red Cross* (ICRC) hebben sinds 1999 toestemming de mensenrechtensituatie in het land te volgen. Het Rode Kruis bezoekt regelmatig de 12 gevangenen in Armenië en ondervindt daarbij geen hinder van de overheid. Lokale en internationale waarnemers hebben de afgelopen jaren evenmin belemmeringen ondervonden bij het monitoren van verkiezingen.

Er zijn diverse mensenrechtenorganisaties¹¹⁷ actief in Armenië die openlijk activiteiten kunnen ontplooiën, ook indien dit kritiek betreft ten aanzien van mensenrechtenschendingen door de overheid. De publieke toegang tot informatie over mensenrechten is de laatste jaren aanzienlijk verbeterd en met name de geschreven pers besteedt aandacht aan kwesties waar mensenrechten in het geding zijn. Er is echter in Armenië niet een zodanige openheid en vrijheid dat gesproken

---

¹¹⁵ Mediamax: "Armenian ombudsman says president's decree anti-constitutional", Jerevan, 11 januari 2006.

¹¹⁶ Human Rights Defender of the Republic of Armenia, *Annual Report of 2005*, 14 april 2006. Concrete uitkomsten en/of resultaten van de klachtenbehandeling door de Ombudsman zijn niet in het rapport vermeld en konden evenmin tijdens het werkbezoek eind juni aan Jerevan worden vernomen.

¹¹⁷ Naast internationale organisaties als Amnesty International, Human Rights Watch en International Helsinki Federation zijn zo'n 40 lokale NGO's actief op het gebied van mensenrechten in Armenië.

kan worden over een levendig publiek debat over de belangrijke mensenrechtenkwesies (zie tevens paragraaf 4.3.1).

4.3 Naleving en schendingen

4.3.1 Vrijheid van meningsuiting

In artikel 27 van de grondwet wordt persvrijheid en vrijheid van meningsuiting gegarandeerd. Deze grondrechten zijn weliswaar uitgewerkt in de Wet op radio en televisie-uitzending (2001), de Wet op de vrijheid van informatie (2003) en de Mediawet (2001, geamendeerd in 2004), doch deze wetten dienen in het licht van de betreffende bepalingen in de nieuwe grondwet te worden aangepast.

De Wet op radio en televisie-uitzending werd reeds geruime tijd bekritiseerd door de Raad van Europa. In deze wet is vastgelegd dat de Nationale Televisie en Radiocommissie (NTRC) de beslissing neemt over het toewijzen van frequenties (vergunningen) aan publieke en particuliere televisie en radiozenders. In het verleden werden de leden van deze commissie door de president aangesteld.¹¹⁸ In de nieuwe grondwet is in artikel 83.2 voorzien dat de president de helft van de leden van de NTRC mag aanwijzen. De resterende leden worden door het parlement benoemd. De zittingsperiode voor leden van de NTRC is zes jaar.¹¹⁹ De werkwijze en nieuwe samenstelling van de NTRC blijft niettemin onderwerp van kritiek van NGO's en de ombudsman.¹²⁰

De geschreven pers is divers, merendeels in private handen en in redelijke mate onafhankelijk. Dit geldt niet voor het dagblad *Hayastani Hanrapetutium* en de Russisch-talige versie ervan *Respublika Armenii*, die door de regering wordt gesteund.¹²¹ Omdat een adequaat distributienet in Armenië ontbreekt, blijven het bereik en de aanschaf van dagbladen en kranten in de praktijk veelal beperkt tot de grotere steden. De meeste Armeniërs zijn daarom voor nieuws en informatie aangewezen op radio en TV.

---

¹¹⁸ Zo zaten in 2002 de volgende leden in de commissie: het commissiehoofd was David Harutunyan, broer van de adviseur van de president en de voorzitter van de commissie was Grigor Amalyan, een jeugdvriend.

¹¹⁹ CoE/Venice Commission, Opinion 313/2004, Straatsburg 16 september 2005. Constitution of the Republic of Armenia, 27 november 2005.

¹²⁰ Human Rights Watch, *Country Summary Armenia*, januari 2006.

¹²¹ In Armenië verschijnen 12 kranten waarvan 6 dagbladen. De *Hayastani Hanrapetutium* verschijnt vijf dagen per week in een oplage van 6.000, *Respublika Armenia* verschijnt twee dagen per week in een oplage van 2.000.

In Armenië zijn ongeveer 20 radio en 45 TV zenders actief, waarvan de meesten particuliere ondernemingen. De beeldende media staan onder controle van de overheid. In Jerevan en in steden in de regio leveren TV zenders in het algemeen nieuws van goede technische kwaliteit. De inhoudelijke kwaliteit is vaak afhankelijk van politieke belangengroepen en partijen, diaspora-organisaties of vermogende zakenlieden. Redactionele onafhankelijkheid is daardoor niet altijd gegarandeerd. Het komt voor dat journalisten een vorm van zelfcensuur hanteren, om te voorkomen dat hun zender slachtoffer wordt van financiële vergelding door geldschietters.¹²²

De nieuwe grondwet garandeert in artikel 27 het bestaan en het maken van onafhankelijke radio en TV programma's doch in afwachting van een nieuwe mediawet is de praktijk dat licenties aan nieuwe televisiezenders door de NTRC niet worden afgegeven, en dat discussies op radio en TV met onder andere leden van oppositiepartijen zijn opgehouden te bestaan.¹²³

In 2005 werd geen informatie ontvangen over gewelddadigheden van de zijde van de politie tegen journalisten. Wel zouden journalisten zijn lastig gevallen en geïntimideerd, met name buiten de hoofdstad.¹²⁴ In 2006 werd wel melding gemaakt van geweld tegen en intimidatie van journalisten door burgers. Eind juni werd in Jerevan een journalist, tevens de oprichter van het blad *Zhamanak*, door de politie gearresteerd omdat betrokkene een vals document had opgesteld waarin wordt verklaard dat hij zijn militaire dienstplicht had vervuld. In werkelijkheid zou zijn aanhouding verband houden met het feit dat zijn krant plaats biedt aan oppositionele meningen. Op 12 juli werd een journalist, werkzaam voor de kranten *Chorrord Ishkhanutiun* en *Aravot* bedreigd en mishandeld. Op 6 september werd de hoofdredacteur van het dagblad *Iravunk* in Jerevan door onbekenden gemolesteerd. De OVSE, NGO's en de ombudsman veroordeelden de gewelddadigheden en verzochten de politie een onderzoek in te stellen.¹²⁵

De internationale kranten en tijdschriften hebben in het algemeen geen last van beperkingen. Er zijn ook geen beperkingen op de ontvangst van satelliettelevisie

---

¹²² U.S. Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices 2005: Armenia*, 8 maart 2006.

¹²³ De laatste toewijzing van een licentie door NTRC was in 2003 aan Kentron TV, een zender die in Armenië bekend staat als pro-regering. Het ging hierbij om de frequentie die eerder aan A1+ toebehoorde, een zender die juist kritisch stond tegenover de regering van president Kocharian. U.S. Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices 2005: Armenia*, 8 maart 2006.

¹²⁴ U.S. Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices 2005: Armenia*, 8 maart 2006.

¹²⁵ Human Rights Education Associates, Armenia : Violence and intimidation against journalists, 12 september 2006.

en andere buitenlandse media. Daarnaast wordt veelvuldig gebruik gemaakt van internet, dat evenmin aan beperkingen onderhevig is.¹²⁶

Op grond van de nieuwe Strafwet (artikel 318) wordt het publiekelijk ‘belasteren’ van autoriteiten in verband met hun functie-uitoefening aangemerkt als een misdaad.¹²⁷ De Raad van Europa steunt de Armeense autoriteiten wat betreft het standpunt dat laster strafbaar moet worden gesteld, maar is kritisch ten aanzien van het toepassen van gevangenisstraffen.¹²⁸

4.3.2 Vrijheid van vereniging en vergadering

In artikel 28 van de grondwet wordt het recht op vereniging en vergadering gegarandeerd. Tegelijkertijd wordt gesteld dat dit recht voor politieke partijen en vakbonden door de wet kan worden beperkt voor werknemers in het leger, bij de politie, de nationale veiligheidsdienst en het Openbaar Ministerie, maar ook voor rechters en leden van het Constitutionele Hof. Er is een wet in voorbereiding die de rechter toestaat activiteiten van groeperingen te verbieden in gevallen die in deze wet worden genoemd. Vooralsnog geldt de Wet op vergaderingen, demonstraties en protestbijeenkomsten van 28 april 2004, die op 31 oktober 2005 werd gewijzigd. Volgens deze wet is slechts kennisgeving van een demonstratie door een organiserende groepering aan de autoriteiten nodig. De wet geeft de autoriteiten niettemin nog voldoende mogelijkheden om niet geautoriseerde bijeenkomsten of demonstraties af te breken. Zo mogen bijvoorbeeld geen demonstraties plaats vinden bij militaire gebouwen en energiecentrales. De politie mag optreden wanneer de demonstratie gewelddadig wordt en/of oproept de regering omver te werpen.¹²⁹

In augustus 2005 zou de politie in Jerevan buitenproportioneel zijn opgetreden bij een protestactie van bewoners die wilden voorkomen dat hun woningen werden gesloopt om plaats te maken voor nieuwbouw. Bij deze actie zouden de

---

¹²⁶ U.S. Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices 2005: Armenia*, 8 maart 2006. Radio Free Europe was daarentegen tijdens het referendum op 27 november 2005 drie dagen uit de lucht. Volgens de Armeense autoriteiten was dit vanwege technische problemen.

¹²⁷ IHF, *Report 2005, Armenia*. Men kan hiervoor gestraft worden met een gevangenisstraf van maximaal 1 jaar, of EUR 20.000 boete.

¹²⁸ PACE, *Honouring of obligations and commitments by Armenia*, Straatsburg, januari 2004, p. 34.

¹²⁹ International Helsinki Foundation (IHF), *Report 2005, Armenia*. In 2004 hebben de autoriteiten in Jerevan demonstraties verboden vanwege ‘gevaar voor de volksgezondheid’ of ‘bouwplaats’ of ‘niet geschikt in nabijheid van museum’. Niet bekend voor welke groepen de afwijzing gold. Ook vonden in 2004 enkele demonstraties plaats die niet door de organisatoren waren aangemeld. De politie heeft hierbij echter niet ingegrepen.

actievoerders door de politie zijn geslagen en barricaden met geweld zijn verwijderd. De raadsman van de bewoners zou op 10 oktober 2005 zijn gearresteerd en vastgehouden op grond van onder dwang verkregen bewijs. Niet bekend is of hij zich nog in detentie bevindt.¹³⁰

Voorts zou het in 2005 zijn voorgekomen dat de autoriteiten oppositie partijen hinderden bijeenkomsten te houden en druk op eigenaren uitoefenden deze bijeenkomsten in hun gebouw niet toe te staan.¹³¹

De Wet op de burgerlijke en politieke organisaties dateert van 26 februari 1991. Iedere partij, vereniging of organisatie dient zich te laten registreren bij het ministerie van Justitie. Men dient een beschrijving van de organisatie te overhandigen met nog enige andere relevante documenten. Een commissie beoordeelt vervolgens of er redenen bestaan (bijvoorbeeld strijdigheid met de nationale belangen) op grond waarvan het orgaan niet geregistreerd kan worden. Een hoorzitting maakt deel uit van de procedure. In principe moet er binnen 30 dagen een met redenen omklede beslissing zijn genomen.

De procedure heeft, evenals in voorgaande jaren, in 2005 geen problemen opgeleverd voor de registratie van mensenrechtenorganisaties en/of politieke groeperingen.¹³²

Armeense politieke organisaties mogen geen financiële middelen van buiten Armenië ontvangen en de leiders van dergelijke organisaties dienen binnen Armenië een vaste woon en verblijfplaats te hebben.¹³³

4.3.3 Vrijheid van godsdienst

Artikel 26 van de grondwet garandeert de vrijheid van godsdienst. Deze vrijheid mag worden ingeperkt, indien dit noodzakelijk is voor bescherming van de staat, de openbare orde, de gezondheid of de moraal. Artikel 8.1 van de grondwet stelt de scheiding van kerk en staat vast, doch kent aan de Armeens apostolische kerk, zijnde de nationale kerk en hoeder van de cultuur en de identiteit van het Armeense volk, een geprivilegieerde positie toe. De activiteiten van alle andere religieuze groepen zijn gebonden aan bepalingen van de wet.

---

¹³⁰ Amnesty International Armenia, Report 2006, *Overview – Covering events from January – December 2005*.

¹³¹ U.S. Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices 2005: Armenia*, 8 maart 2006.

¹³² U.S. Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices 2005: Armenia*, 8 maart 2006.

¹³³ Het is onduidelijk in hoeverre het verbod op financiering vanuit het buitenland daadwerkelijk wordt geëffectueerd.

Meer dan 90 procent van de Armeense bevolking behoort tot de Armeens apostolische kerk, of voelt zich met deze kerk verbonden. Daarnaast zijn de volgende religieuze minderheidsgroepen te onderscheiden: katholieken (180.000), Jeziden (Koerdische religieuze/etnische groep: 40.000), overige Christenen (25.000), Grieks-orthodoxe kerk (1.200), Jehova's getuigen (8.500), Armeens evangelische kerk (5.000), baptisten (2.000), mormonen (2.000), moslims (in Jerevan ongeveer 1.000), joden (500 tot 1.000), Bahá'ís (ruim 200), Zevendedagsadventisten (950) en Pinkstergemeente (700).¹³⁴

In de wet van juni 1991 werden alle geloofsgemeenschappen – behalve de Armeens apostolische kerk – ertoe verplicht zich te laten registreren bij de Staatsraad voor Religieuze Aangelegenheden. In maart 2002 is deze Staatsraad opgeheven. Thans is de registratie van geloofsgemeenschappen ondergebracht bij het kantoor van het Staatsregister. Het departement voor Religieuze Aangelegenheden en Nationale Minderheden, dat direct onder de president valt en geleid wordt door een hoge functionaris van de voormalige Staatsraad, vervult bij het registratieproces een raadgevende rol. Geloofsgemeenschappen die zich willen laten registreren dienen 'vrij te zijn van materialisme', dienen 'enkel spiritueel van aard' te zijn en dienen zich te baseren op de 'historisch erkende heilige Schriften'. Voor registratie heeft men minimaal 200 leden nodig.¹³⁵

In juni 2006 bedroeg het totale aantal geregistreerde geloofsgemeenschappen 57. De enige religieuze gemeenschap waarvan de registratie voor zover bekend is geweigerd, is de Hare Krishna. De reden dat de Hare Krishna's niet zijn geregistreerd, is dat het om slechts enkele tientallen leden gaat.

Er is geen geregistreerde moskee in gebruik in Armenië. De enige overgebleven moskee dateert van de 18^e eeuw en bevindt zich in Jerevan. De moskee, die is gerestaureerd met fondsen uit Iran, is open voor moslims die daar willen bidden. Zij ondervinden geen problemen van de autoriteiten.¹³⁶

De Armeense bevolking en de Armeens apostolische kerk lijken over het algemeen niet veel te maken te willen hebben met geloofsgemeenschappen die geen wortels hebben in de Armeense traditie en geschiedenis. Leden van sommige religieuze minderheden, in het bijzonder volgelingen van niet-traditionele religies, zoals Jehova's getuigen, Hare Krishna's, Pinksterbeweging en

---

¹³⁴ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report 2005, Armenia*, 8 november 2005.

¹³⁵ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report 2005, Armenia*, 8 november 2005.

¹³⁶ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report 2005, Armenia*, 8 november 2005.

Zevendedagsadventisten worden door de Armeense bevolking met achterdocht bezien.¹³⁷

Vrijwel alle bronnen melden dat de autoriteiten in de praktijk de geregistreerde geloofsgemeenschappen weinig in de weg leggen. De tolerantie in Armenië tegenover deze religies lijkt de afgelopen jaren te zijn toegenomen. Vertegenwoordigers van niet-geregistreerde geloofsgemeenschappen, die in het openbaar bekeringsactiviteiten ontplooiën, kunnen van de zijde van de autoriteiten problemen ondervinden. Dit gebeurde bijvoorbeeld op 13 juli 2005 toen de politie twee buitenlandse zendelingen van de mormoonse geloofsgemeenschap kortstondig aanhield. Betrokkenen werden aangezegd Armenië direct te verlaten.¹³⁸

Jehova's getuigen

Ondanks veel kritiek van regeringspartijen en in de media zijn de Jehova's getuigen als geloofsgemeenschap sinds 8 oktober 2004 in Armenië geregistreerd.¹³⁹ Het aantal Jehova's getuigen in Armenië neemt thans toe. Begin 2005 zouden in Armenië zo'n 7500 Jehova's getuigen geregistreerd zijn bij 46 lokale kringen.¹⁴⁰ Het registreren is eenvoudig, leden betalen geen lidmaatschapsgeld en krijgen ook geen lidmaatschapskaart.¹⁴¹

In de verslagperiode ondervonden Jehova's getuigen geen problemen met het vinden van ontmoetingsruimten, omdat bijeenkomsten voornamelijk in kleine groepen bij iemand thuis werden georganiseerd. Evenmin werd melding gemaakt van arrestaties van Jehova's getuigen, tenzij het dienstweigering betrof (zie paragraaf 4.4.6).¹⁴²

---

¹³⁷ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report 2005, Armenia*, 8 november 2005.

¹³⁸ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report 2005, Armenia*, 8 november 2005.

¹³⁹ IHF, *Report 2005, Armenia*. Ook de ombudspersoon, mevrouw Larisa Alaverdian, wees de registratie af. Zij beschuldigde de Jehova's ervan schade toe te brengen aan het christelijke geloof en pleitte voor nieuwe wetgeving die totalitaire religies en terrorisme onmogelijk moet maken.

¹⁴⁰ Forum 18 News Service, Oslo, 21 maart 2005. Volgens de geloofsgemeenschap van de Jehova's getuigen wonen ongeveer 15.000 mensen hun bijeenkomsten in Armenië bij.

¹⁴¹ Volgens opgave van de organisatie van de Jehova's getuigen in Armenië.

¹⁴² U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report 2005, Armenia*, 8 november 2005. In november 2005 zaten 14 Jehova's getuigen in de gevangenis vanwege dienstweigering.

Door de Armeense bevolking wordt in het algemeen negatief geoordeeld over Jehova's getuigen omdat jonge mannen van deze religieuze groep weigeren hun dienstplicht te vervullen. Voorts zouden Jehova's getuigen de armen betalen om zich tot hun geloof te bekeren. Vanuit de Armeens apostolische kerk werden Jehova's getuigen regelmatig bekritiseerd.¹⁴³

4.3.4 Bewegingsvrijheid

Artikel 25 van de grondwet stelt dat iedere Armeense staatsburger het land vrijelijk in en uit mag reizen. Over land is het in de praktijk alleen mogelijk om de grens met Georgië en Iran te passeren. De grenzen met Turkije en Azerbeidzjan zijn nog steeds gesloten als gevolg van het conflict inzake Nagorny Karabach. Daarnaast heeft iedere Armeense staatsburger de vrijheid om door Armenië te reizen en zich overal in Armenië te vestigen. In Armenië bestaat een registratieplicht. Een bewijs van woonplaats is vereist bij de aanvraag van een Armeens paspoort. Toestemming van de autoriteiten om te mogen verhuizen, zoals de praktijk was in de Sovjettijd, is niet meer vereist.

Om zich in een woonplaats te laten registreren is geen complexe aangelegenheid. Men kan een huis kopen, maar ook het huren van een woning of zelfs het bij iemand inwonen is voldoende aanleiding voor het verkrijgen van de woonplaatsregistratie. Het gaat erom dat men kan aantonen dat men een woonplaats heeft. Als men een woning (onder)huurt, dient de huurder formeel schriftelijke toestemming te krijgen van iedere bewoner van dat pand om een woonplaatsregistratie te krijgen. Het is gemakkelijker als men familie is van de eigenaar. De woonregistratie wordt door de politie afgegeven door middel van een stempel in het paspoort van de aanvrager.

Het zou kunnen zijn dat een individuele corrupte medewerker van de politie weigert om zonder aanvullende betaling de noodzakelijke veranderingen in de registers in te voeren, waardoor men zich de facto niet kan uit of inschrijven. Uiteraard kan de burger in dergelijke gevallen de bescherming van de rechterlijke macht invoeren, maar de rechtspraak opereert nog steeds niet onafhankelijk en onpartijdig. Bovendien speelt corruptie in de Armeense samenleving nog een grote rol, waardoor de meeste mensen uit pragmatische overwegingen de gevraagde steekpenningen betalen.

In de verslagperiode zijn geen gevallen bekend waarbij het verkrijgen van een woonregistratie op ernstige problemen stuitte.

¹⁴³

U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report 2005, Armenia*, 8 november 2005.

Etnische Armeniërs die langdurig in het buitenland hebben gewoond ondervinden geen problemen om Armenië weer binnen te komen, zeker niet als zij een Armeens paspoort bezitten (zie tevens paragraaf 4.4.4). Etnische Armeniërs met een buitenlands paspoort die zich opnieuw in Armenië willen vestigen, kunnen binnen enkele dagen het staatsburgerschap aanvragen (artikel 13, lid 3 van de Wet op het Staatsburgerschap). In de nieuwe grondwet is thans de bepaling opgenomen dat Armeniërs meerdere nationaliteiten mogen bezitten (artikel 30.1). Deze bepaling is uitgewerkt in een nieuw ontwerp van de Wet op het Staatsburgerschap van de Republiek Armenië. Dit wetsontwerp moet nog in het parlement worden behandeld.

Voor de niet-Armeense partner in een gemengd huwelijk¹⁴⁴ die in Armenië wil gaan wonen, geldt het volgende: indien het huwelijk buiten Armenië gesloten is, dan dient het huwelijk gelegaliseerd te worden door de Armeense ambassade. Het echtpaar heeft geen speciale toestemming of document nodig om Armenië binnen te komen. Wel moet de niet-Armeense partner in Armenië een verblijfsvergunning aanvragen. Voor dit doel dient betrokkene zijn/haar identiteit aan te tonen en een gelegaliseerde huwelijksakte te overleggen. Volgens de vigerende Wet op het Staatsburgerschap kan de buitenlandse partner na een wettelijk verblijf van twee jaar in Armenië de Armeense nationaliteit aanvragen.

Wanneer het geen wettig geregistreerd huwelijk betreft, dan moet de niet-Armeense partner in het buitenland bij een Armeense ambassade een visum aanvragen. Met een geldig visum kan betrokkene 21 dagen in Armenië verblijven. De geldigheidsduur van het visum kan eenmalig worden verlengd met drie maanden.

Armeniërs met een permanente woonregistratie die naar het buitenland willen verhuizen, dienen een uitreisvisum aan te vragen dat in het paspoort wordt gestempeld. Dit stempel kan bij de aanschaf van het paspoort worden aangevraagd en kan zo vaak gebruikt worden als men wil. Het uitreisstempel wordt geweigerd aan onder andere Armeniërs die in het bezit zijn van staatsgeheimen, of die nog bij een lopende rechtszaak betrokken zijn, dan wel hun militaire dienstplicht nog moeten vervullen.¹⁴⁵

---

¹⁴⁴ Dit kan ook een Azeri partner betreffen (zie paragraaf 4.4.4).

¹⁴⁵ U.S. Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices 2005: Armenia*, 8 maart 2006. De officiële prijs voor een uitreisvisum bedraagt ongeveer 1.000 AMD (USD 2.00) per jaar van geldigheid. Het is in 2005 voorgekomen dat leden van de grenspolitie aan Armeniërs die het land wilden verlaten en nog niet in bezit waren van een uitreisvisum hogere bedragen voor het vereiste stempel vroegen.

4.3.5 **Rechtsgang**

In de grondwet is het beginsel verankerd dat een verdachte onschuldig is totdat zijn schuld is bewezen (artikel 21). Daarnaast bestaan andere wettelijke bepalingen die een eerlijke rechtspraak dienen te waarborgen, zoals de regel dat men niet hoeft te getuigen tegen naaste bloedverwanten en dat men geen bewijs tegen zichzelf hoeft te verschaffen. Voorts dienen rechtszittingen openbaar te zijn, tenzij er staatsgeheimen in het geding zijn. De onafhankelijkheid van de rechtspraak wordt door de grondwet gegarandeerd (artikel 94).

Ondanks de justitiële hervormingen die de afgelopen jaren in Armenië zijn doorgevoerd, voldoet de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht nog steeds niet aan de internationale normen. Eerlijke rechtspraak vindt in de praktijk lang niet altijd plaats. Rechters ondervinden druk van de uitvoerende en wetgevende macht en doen zelden uitspraak in het nadeel van de staat en de openbare aanklager. Door deze aanklagers wordt soms bewijs gebruikt dat onder dwang of bedreiging is verkregen.¹⁴⁶ Ook komt het voor dat rechtszaken soms voorkomen kunnen worden door het betalen van smeergeld.¹⁴⁷

Op grond van artikel 20 van de grondwet dienen alle verdachten tijdens een proces te worden bijgestaan door een advocaat. Verdachten kunnen een advocaat vrijelijk kiezen. Kiest de verdachte zelf geen advocaat, dan kan hem er een worden toegewezen. Veel verdachten kiezen er echter voor zichzelf te verdedigen omdat zij de advocaat die hen is toegewezen ervan verdenken samen te spannen met de aanklager.¹⁴⁸

4.3.6 **Arrestaties en detenties**¹⁴⁹

Het komt zelden voor dat rechters geen arrestatiebevel uitvaardigen wanneer de politie daarom vraagt. Ook worden personen door de politie zonder arrestatiebevel gearresteerd en in hechtenis genomen. In deze gevallen kan het gebeuren dat betrokkenen worden meegenomen naar het politiebureau onder het voorwendsel dat zij als getuigen moeten worden gehoord. Familieleden worden over het algemeen van de arrestatie op de hoogte gesteld, maar krijgen niet altijd toegang tot de verdachte op het politiebureau.¹⁵⁰

---

¹⁴⁶ U.S. Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices 2005, Armenia*, 8 maart 2006.

¹⁴⁷ Freedom House, *Countries at the Crossroads 2006, Armenia*.

¹⁴⁸ U.S. Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices 2005, Armenia*, 8 maart 2006.

¹⁴⁹ Zie voor meer informatie over de politie ook paragraaf 2.1.3.

¹⁵⁰ U.S. Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices 2005, Armenia*, 8 maart 2006. IHF, *Report 2005, Armenia*.

De politie kan een verdachte voor maximaal drie dagen in voorarrest houden zonder deze in staat van beschuldiging te stellen (artikel 16 lid 7 van de grondwet). Na deze termijn kan alleen de aanklager beslissen of iemand langer wordt vastgehouden, in welk geval een voorlopige maatregel kan worden afgekondigd, dat wil zeggen administratieve hechtenis gedurende een periode van maximaal 15 dagen, waarna hij of zij wordt overgeplaatst naar een onderzoeksgevangenis (*pre-trial*). De tijd dat een verdachte gedurende het gerechtelijk vooronderzoek in een onderzoeksgevangenis kan worden vastgehouden is beperkt tot een jaar. Dit is ook de maximale duur van het vooronderzoek. Daarna moet de verdachte worden vrijgelaten, maar het komt voor dat de aanklager extra tijd vraagt en krijgt om de rechtszitting voor te bereiden. Eind 2005 zouden zich volgens officiële cijfers nog 317 verdachten in onderzoeks-gevangnissen bevinden.¹⁵¹

In de praktijk houdt de politie zich niet altijd aan de wet. Het is niet uitzonderlijk dat verdachten op het politiebureau, zonder dat er een advocaat aanwezig is, ondervraagd en onder druk gezet worden om een bekentenis af te leggen. Ook getuigen die voor verhoor op het politiebureau zijn ontboden, en volgens de wet geen recht hebben op rechtsbijstand, worden soms langer vast gehouden dan drie dagen om van hen een belastende verklaring te verkrijgen.

Indien de zaak bij een rechtbank aanhangig is gemaakt, is er geen limiet meer aan de procesduur en de tijd dat de verdachte in een onderzoeksgevangenis kan worden vastgehouden. Er is een wettelijke voorziening voor borgtocht maar de meeste rechters wijzen aanvragen hiertoe af en geven de voorkeur aan detentie van de verdachte.¹⁵²

Anders dan in voorgaande jaren was er in deze verslagperiode nauwelijks sprake van grote demonstraties. Onbekend is of de politie bij deze betogingen arrestaties heeft verricht. Dit gebeurde wel in de laatste week van november 2005 tijdens demonstraties tegen de uitkomst van het referendum over de grondwet. Hierbij werden ongeveer 50 sympathisanten van de oppositie door de politie enkele uren vast gehouden. De arrestanten lieten na hun vrijlating weten tijdens hun detentie door de politie te zijn geslagen.¹⁵³

---

¹⁵¹ U.S. Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices 2005, Armenia*, 8 maart 2006. IHF, *Report 2005, Armenia*.

¹⁵² U.S. Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices 2005, Armenia*, 8 maart 2006.

¹⁵³ U.S. Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices 2005, Armenia*, 8 maart 2006.

Penitentiair systeem

Sinds oktober 2001 is de minister van Justitie verantwoordelijk voor het gevangeniswezen. Voor die tijd viel het gevangeniswezen onder de minister van Binnenlandse Zaken en Nationale Veiligheid. In de periode 2002 – 2004 werden een aantal wetten door het parlement aangenomen die het gevangeniswezen nader vorm gaven.¹⁵⁴

Volgens het ICRC in Jerevan is de gevangenscapaciteit in 2006 in Armenië 3.500 plaatsen.¹⁵⁵ Het werkelijke aantal gevangenen bedroeg eind juni ongeveer 2.800.¹⁵⁶ Mannen, vrouwen en minderjarigen verblijven in afzonderlijke gevangenissen. In de gevangenis van Abovyan zijn de vrouwen en meisjes ondergebracht. In deze gevangenis verblijven ook minderjarige mannen in een aparte afdeling. In deze gevangenis zijn voor leerplichtigen onderwijsmogelijkheden.

Volgens een rapport van de *Civil Society Monitoring Board* (CSMB) uit juni 2005 waren de omstandigheden in de gevangenissen in het algemeen pover en slecht voor de gezondheid van de gedetineerden. De cellen waren overvol en sanitaire voorzieningen waren in slechte conditie. Gedetineerden liepen een grote kans tuberculose op te lopen. Het onderhoud van de gebouwen was doorgaans slecht.¹⁵⁷

In tegenstelling tot het gesloten regime kennen de gedetineerden in gevangenissen met een open regime (de zogenaamde kolonies) meer vrijheden op het gebied van sport en buitenrecreatie. Gedetineerden die in cellen verblijven komen nauwelijks in de buitenlucht. De kwaliteit van het voedsel is wisselend. Groenten en fruit zijn in het algemeen schaars. Familieleden en bezoekers moeten vaak extra voedsel meebrengen. Er zijn geen beperkingen ten aanzien van de hoeveelheid voedsel die gedetineerden van familieleden en bezoekers mogen ontvangen.

---

¹⁵⁴ Norwegian Helsinki Committee, *Prison Conditions in Armenia*, 14 februari 2005. Het betreft de Wet op arrest en detentie (2002), de Wet op het Gevangeniswezen (2003) en de Wet op de Uitvoering van Strafvonnissen, december 2004.

¹⁵⁵ Er zijn 12 gevangenissen in Armenië, waarvan de meeste in en rond Jerevan, Abovyan, Sevan en Artik. Voorts is er een gevangenis in Goris en een gevangenis in Migriya. Eind april 2006 heeft in de gevangenis van Goris een opstand onder de gedetineerden plaats gevonden, die door de politie werd bedwongen.

¹⁵⁶ Ter gelegenheid van de 15^e verjaardag van de onafhankelijkheid van Armenië besloot het parlement op 7 juli 2006 aan 337 gedetineerden amnestie te verlenen. 50 gevangenen kregen verkorting van hun straftijd. De afkondiging betrof personen met een gevangenisstraf van niet meer dan drie jaar. Plegers van ernstige misdrijven vielen buiten de amnestieverlening. ARKA News Agency : “337 Prisoners amnestied in Armenia”. Jerevan, 28 augustus 2006.

¹⁵⁷ U.S. Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices 2005, Armenia*, 8 maart 2006. Norwegian Helsinki Committee, *Prison Conditions in Armenia*, 14 februari 2005.

In enkele gevangnissen werden cipiers door gedetineerden omgekocht om naar een eigen cel te kunnen verhuizen. Sommige gedetineerden ondervonden problemen met postverzending en ook werden bezoeken niet altijd toegestaan.¹⁵⁸

Het ICRC bezoekt de gevangnissen regelmatig en houdt de medische verzorging van de gedetineerden in de gaten. Ernstig zieken worden overgebracht naar het gevangnishospitaal in Jerevan.

Sinds 2002 is het Rode Kruis een TBC-bestrijdingsprogramma gestart dat voorziet in behandeling van en medicatie voor patiënten, alsook training van het gevangenispersoneel. Bij aanvang van het programma waren 360 gedetineerden besmet met tuberculose. In juni 2006 was dit aantal terug gelopen tot 40 patiënten. Onder de gedetineerden in Armenië bevinden zich acht personen die met het HIV-virus zijn besmet. Zij bevinden zich in het gevangnishospitaal in Jerevan.

4.3.7 Mishandeling en foltering

Artikel 17 van de grondwet verbiedt marteling en onmenselijke behandeling. Mishandeling, niet alleen fysiek maar ook verbaal, tijdens het politieonderzoek komt echter nog steeds voor. In het merendeel van de gevallen gaat het hierbij om mishandeling tijdens de arrestatie en de verhoren en wordt het door politie- en veiligheidsfunctionarissen gebruikt als (intimidatie)middel om informatie te verkrijgen, bekentenissen af te dwingen en/of bewijzen te verzamelen.

De meeste gevallen van mishandeling en marteling van verdachten door politie- en veiligheidsfunctionarissen worden niet gerapporteerd, omdat de slachtoffers (en ook hun familieleden) bang zijn voor represailles. Indien er toch klachten door verdachten worden gedeponereerd, worden deze door beroepsinstanties weliswaar onderzocht, maar de behandeling ervan neemt doorgaans veel tijd in beslag. Voorts moet betrokkene van de politie of de aanklager toestemming krijgen om medisch te worden onderzocht als bewijs van de mishandeling. De autoriteiten zijn veelal onwillig om hun fiat aan het onderzoek te geven. Niettemin ontvingen 49 politiefunctionarissen wegens mishandeling van verdachten in 2005 een berisping en een boete. Twee agenten kregen gevangenisstraf.¹⁵⁹

---

¹⁵⁸ U.S. Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices 2005, Armenia*, 8 maart 2006.

¹⁵⁹ U.S. Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices 2005, Armenia*, 8 maart 2006.

4.3.8 Doodstraf

Hoewel sinds de onafhankelijkheid van Armenië de facto een moratorium bestond op de uitvoering van de doodstraf, werd met ingang van 1 augustus 2003 de doodstraf in het Wetboek van Strafrecht geschrapt. De dag erna wijzigde president Kocharian het doodvonnis van 42 gedetineerden in de gevangenis van Nubarashen in levenslange gevangenisstraf.¹⁶⁰

Armenië ratificeerde op 9 september 2003 het Zesde Protocol van het Europees Verdrag van de Rechten voor de Mens. Dit protocol is per 1 oktober 2003 in werking getreden.¹⁶¹

Artikel 15 van de grondwet van 27 november 2005 eerbiedigt ieders recht op leven. Niemand in Armenië zal ter dood worden veroordeeld dan wel ter dood worden gebracht.

4.3.9 Krijgsgevangenen

Het komt nog steeds voor dat door Armenië, Nagorny Karabach en Azerbeidzjan nieuwe krijgsgevangenen worden gemaakt. Behalve de dienstplichtigen die zich in incidentele gevallen uit wanhoop over de slechte omstandigheden in het leger met opzet gevangen laten nemen (zie paragraaf 3.3), zijn er militairen die verdwalen en per ongeluk de grens oversteken. Tussen de ministeries van Defensie van Armenië en Azerbeidzjan zijn afspraken gemaakt over een directe uitwisseling van nieuwe krijgsgevangenen. Deze uitwisseling komt tot stand onder de directe begeleiding van het Internationaal Comité van het Rode Kruis.

Onder begeleiding van het Rode Kruis droeg Armenië in 2005 twee krijgsgevangenen over aan Azerbeidzjan. In maart 2006 werden twee Armeense militairen door het ICRC vanuit Bakoe naar Armenië terug gebracht. Dit gebeurde nogmaals op 17 augustus 2006 met drie Armeense militairen. Sinds 1992 heeft het ICRC met succes de uitwisseling van 659 krijgsgevangenen tussen Azerbeidzjan en Armenië bewerkstelligd.¹⁶²

---

¹⁶⁰ Norwegian Helsinki Committee, *Prison Conditions in Armenia*, 14 februari 2005.

¹⁶¹ U.S. Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices 2004, Armenia*, 28 februari 2005.

¹⁶² Arminfo, *Azerbaijan hands over three captives to Armenia through Red Cross*, 17 augustus 2006.

4.4 Positie van specifieke groepen

4.4.1 Etnische groepen, algemeen

In Armenië is het overgrote deel van de bevolking van etnisch Armeense origine (97,9 procent).¹⁶³ De resterende 2,1 procent bestaat voornamelijk uit de volgende etnische groepen (tussen de haken zijn aantallen weergegeven die bekend werden na de volkstelling van 2001): Koerden (1.519), Jeziden (40.620), Russen (14.660), Oekraïners (1.633), Assyriërs (3.409), Grieken (1.176) en andere groepen, waaronder joden, Polen, Georgiërs, Witrusen en Duitsers (totaal 4.640).¹⁶⁴ Azeri zijn als minderheid niet geregistreerd. Het precieze aantal etnische Azeri is niet bekend. Schattingen lopen uiteen van enkele tientallen tot enkele honderden, inclusief de personen van gemengde afkomst (zie paragraaf 4.4.3). Bij de census van 2001 zouden 29 Azeri zijn getraceerd.¹⁶⁵ Voor zover bekend wonen in Armenië geen etnische Turken. Ze zijn niet geregistreerd als etnische groep.

Artikel 41 van de grondwet geeft nationale minderheden het recht hun culturele tradities, godsdienst en eigen taal in ere te houden. De Taalwet van 1993 geeft hen het recht om in hun eigen taal te publiceren. Daarnaast mogen nationale minderheden ook in hun eigen taal onderwijs volgen, maar onderwijs in de Armeense taal is wettelijk verplicht.

Het aantal scholen waarin les wordt gegeven in minderheidstalen is de laatste jaren aanzienlijk gereduceerd, omdat hiervoor door de autoriteiten onvoldoende financiële middelen ter beschikking worden gesteld. Dit geldt voornamelijk voor scholen waar in het Russisch les wordt gegeven. In de praktijk gaan nu vrijwel alle leerlingen, ook die van de etnische minderheden, naar Armeenstalige scholen, waar nauwelijks mogelijkheden zijn voor onderwijs in eigen taal.¹⁶⁶

In juli 1998 ratificeerde Armenië het Kaderverdrag ter Bescherming van Nationale Minderheden. De Armeense overheid erkent onder meer Russen, Oekraïners,

---

¹⁶³ De uitkomst van de volkstelling in 2001 wordt in Armenië nog steeds als officiële percentage gehanteerd. The World Factbook *Armenia*, 25 september 2006. National Statistic Service of the Republic of Armenia, *Armenia in figures 2005*. Vertegenwoordigers van enkele ethnische groepen geven aan : 41.000 Koerden, 50.000 – 60.000 Jeziden, 8.000 Assyriërs. Jerevan, 27 juni 2006.

¹⁶⁴ Schatting van de Armenian Sociological Association (26 juni 2006) gaat uit van 20.000 Koerden, 10.000 Jeziden, 50.000 Russen en minder dan 8.000 Oekraïners.

¹⁶⁵ IWPR Caucasus Reporting Service, nr. 316, 25 november 2005.

¹⁶⁶ U.S. Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices 2004, Armenia*, 28 februari 2005.

Witrusen, joden, Koerden, Jeziden, Assyriërs, Georgiërs, Grieken en Duitsers als nationale minderheden.¹⁶⁷

Op 15 januari 2004 is het *Department of Ethnic Minorities and Religious Affairs* opgericht. Dit valt onder het kantoor van de premier. Dit departement is gecreëerd om culturele en educatieve activiteiten te ontwikkelen.¹⁶⁸ Vanaf 2004 is door dit departement gewerkt aan een Wet op Ingezetenen van niet-Armeense etniciteit en Etnische Minderheden. Het wetsontwerp is tot stand gekomen na meerdere discussieronden met betrokken groepen, waaronder ook vertegenwoordigers van minderheden. Het wetsontwerp is thans voor commentaar naar de Venetië Commissie van de Raad van Europa gezonden. Het is de bedoeling dat deze wet in het najaar van 2006 in het parlement zal worden behandeld.

Leden van minderheden ondervinden geen discriminatie vanwege het feit dat zij tot een minderheid behoren. Wel kan tussen hen en de Armeense bevolking of tussen de minderheden onderling incidenteel wrijving ontstaan, die te maken heeft met de culturele achtergrond van deze minderheden.

4.4.2 Jeziden en Koerden

Jeziden

De Jeziden staan in Armenië geregistreerd als etnische minderheid en als religieuze minderheid (Zoroastren). Zij vormen een vrij gesloten groep in Armenië. In de provincie Aragats zijn 21 dorpen waar alleen Jeziden wonen. Hier wordt de Jezidische taal en cultuur op de middelbare school onderwezen. Veel Jeziden spreken zowel de eigen (Koerdische) taal als het Armeens.¹⁶⁹

Jeziden zijn nomaden en leven van veeteelt. Zij zijn zeer ontevreden over de privatisering van de landbouwgrond door de Armeense regering in 1992, waardoor het land in handen is gekomen van oligarchen en zij niet meer ongehinderd met hun vee kunnen rondtrekken. Volgens leiders van de Jezidische gemeenschap worden Jezidische boeren door de lokale autoriteiten gediscrimineerd bij de toewijzing van landbouwgrond en water. Ook bij twisten over het gebruik van grasland voor het grazen van hun vee delven Jeziden het onderspit.¹⁷⁰

---

¹⁶⁷ U.S. Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices 2004, Armenia*, 28 februari 2005.

¹⁶⁸ PACE, *Honouring of obligations and commitments by Armenia*, januari 2004, p. 36

¹⁶⁹ Department for Ethnic Minorities and Religious Affairs, *Second Report of the Republic of Armenia pursuant to paragraph 1 of article 25 of the Framework Convention for Protection of National Minorities*, maart 2004.

¹⁷⁰ U.S. Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices 2005, Armenia*, 8 maart 2006.

Van de Jezidische gemeenschap zou een deel van de kinderen niet naar school gaan, deels vanwege (economische) familieomstandigheden (het volgen van het vee dat naar ander grasland wordt gebracht) en deels vanwege het ontbreken van Jezidische leraren en lesmateriaal. Incidenteel zouden Jezidische leerlingen zijn gepest door etnisch Armeense leerlingen en leraren.¹⁷¹

Het nomadenbestaan heeft tot gevolg dat veel Jezidische kinderen nauwelijks onderwijs hebben gevolgd. Zij vormen de grootste groep die de school vroegtijdig verlaat.

Verschillende geraadpleegde bronnen geven aan dat de problemen die Jeziden ondervinden, verband houden met de slechte sociale en economische omstandigheden van deze minderheid. Er zijn geen aanwijzingen dat de Jeziden als bevolkingsgroep het doelwit zijn van een systematische en doelgerichte staatsrepressie.

Koerden

De (islamitische) Koerden koesteren hun eigen cultuur. Zij hebben een moeizame verstandhouding met de Jeziden. Naar de opvatting van de Koerden behoren de Jeziden tot hun minderheid. Op grond van hun Zoroastrische religie ontkennen de Jeziden deze band.

Leden van de *Partiya Karkerên Kurdistan* (PKK) hebben in Armenië niets te vrezen. Zij ondervinden in Armenië evenmin belemmeringen bij het organiseren van bijeenkomsten en demonstraties. In Armenië bezitten zij de vluchtelingenstatus. Demonstraties vonden plaats, onder andere, destijds tijdens het proces tegen hun leider Öcalan.

De Koerden hebben in Armenië een eigen radiostation met uitzendingen in het Koerdisch en geven een eigen krant uit in de Koerdische taal, genaamd *Ria Taza*.

4.4.3 Etnische Azeri¹⁷²

Voor 1988 behoorden de Azeri tot de grootste etnische minderheid van Armenië, bijna 200.000 in totaal. Na 1988 is vrijwel de gehele Azerbeidzjaanse minderheid,

---

¹⁷¹ U.S. Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices*, 2004, *Armenia*, 28 februari 2005.

¹⁷² De informatie in deze paragraaf is behalve uit andere aangegeven bronnen afkomstig uit UNHCR *position on ethnic Armenians from Azerbaijan and mixed Azeri-Armenian couples and the question of their admission, status and protection in Armenia*, UNHCR Genève, januari 2004. UNHCR liet bij navraag op 17 oktober 2006 weten dat de inhoud van dit document nog steeds de actuele positie van UNHCR over dit onderwerpen weergeeft.

als gevolg van het conflict in Nagorny Karabach, uit Armenië en uit Nagorny Karabach vertrokken. Geen enkele bron kan betrouwbare cijfers geven over het huidige aantal etnische Azeri. Schattingen lopen uiteen van enkele tientallen tot meer dan honderd personen, vooral ouderen, vrouwen en kinderen van gemengd gehuwden.

In de afgelopen jaren is geen informatie bekend geworden die zou duiden op vervolging van Azeri zijdens de overheid of intolerantie van de kant van de Armeense bevolking jegens hen. Volgens een gezaghebbende bron zijn zij in het dagelijkse leven volledig geaccepteerd, en hebben niets te vrezen. Dit zou wel het geval kunnen zijn wanneer zich conflicten aandienen waarbij Azeri betrokken zijn. Hoewel er geen concrete voorbeelden bekend zijn, kan het voorkomen dat een etnisch Azeri in dergelijke situaties mogelijk slachtoffer kan worden van (verbaal) geweld.

De Azeri die momenteel in Armenië woonachtig zijn, laten hun etniciteit zo weinig mogelijk blijken. Zij worden beschouwd als Armeens staatsburger met de hiermee verbonden rechten en plichten.¹⁷³ Lokale mensenrechten NGO's en de ombudsman melden dat zij nooit klachten van Azeri hebben ontvangen over discriminatie of geweld van de overheid of burgers hebben ondervonden. Dit zal mede te maken hebben met het feit dat deze Azeri in Armenië sociaal geïntegreerd zijn en zich niet als etnische Azeri profileren. Ze spreken Armeens, hebben veelal Armeense namen aangenomen en hebben in veel gevallen een baan, soms bij de overheid. Contacten met de pers, met vertegenwoordigers van internationale organisaties of zelfs met Azeri uit Azerbeidzjan gaan zij gewoonlijk uit de weg.¹⁷⁴

Wat de houding van Armeniërs jegens Azeri betreft is het moeilijk het verschil aan te geven tussen de steden en het platteland. Wel is het zo dat op het platteland, zelfs in grotere dorpen, sinds jaar en dag de gemeenschappen zeer hecht zijn en iedereen elkaar kent. Het verborgen houden van de etniciteit is op het platteland zo goed als uitgesloten. Voor zover bekend hebben zich in de verslagperiode geen gewelddadige confrontaties afgespeeld tussen aldaar wonende Azeri en Armeniërs.¹⁷⁵

In Armenië zijn bijna alle woningen geprivatiseerd, en zijn verenigingen van eigenaren ontstaan (de zogenaamde condominiums). Voor de contributie voor het onderhoud van het gebouw maakt het condominium gebruik van een lijst van eigenaren, waarbij tevens de namen van de eventuele medebewoners (familieleden) zijn genoteerd. De eigenaren moeten de mutaties van medebewoning aan de vereniging van eigenaren doorgeven en officieel is voor

---

¹⁷³ Op grond van artikel 10 van de Armeense Wet op het staatsburgerschap.

¹⁷⁴ IWPR Caucasus Reporting Service, nr. 316, 25 november 2005.

¹⁷⁵ IWPR, Caucasus Reporting Service, nr. 316, 25 september 2005.

medebewoning schriftelijke toestemming van het condominium nodig. Het condominium moet een lijst van eigenaren en medebewoners doorgeven aan het centraal registratiekantoor (ZHEK) dat elektronisch in verbinding staat met de paspoortafdeling van de politie.

De etniciteit van de bewoners wordt door het condominium niet bijgehouden, en dus ook niet doorgegeven aan ZHEK. Het kan echter wel zijn dat oude gegevens (inclusief de etniciteit van betrokkenen) van bewoners die sinds de Sovjettijd niet zijn verhuisd, bij ZHEK bekend zijn.

Terugkeer van etnische Azeri die oorspronkelijk uit Armenië afkomstig zijn, komt in de praktijk, voor zover bekend, niet voor. Het is dus niet bekend of etnische Azeri, indien zij zich als zodanig bekend maken, de toegang wordt geweigerd door de Armeense autoriteiten als ze Armenië willen binnenkomen.¹⁷⁶

De mate van veiligheid voor etnische Azeri afkomstig uit Armenië die terugkeren naar Armenië, valt niet te voorspellen. Volgens UNHCR bestaat er geen garantie dat etnische Azeri bij terugkeer naar of bij eerste vestiging in Armenië zonder problemen door de Armeense bevolking worden opgenomen.¹⁷⁷

De Wet op het staatsburgerschap maakt geen onderscheid op grond van etniciteit en de Armeense autoriteiten dienen dus documenten te verschaffen aan etnische Azeri afkomstig uit Armenië. Hoe dit echter in praktijk gaat, is onbekend.

4.4.4 Positie etnische Armeniërs van buiten Armenië¹⁷⁸

Etnische Armeniërs waar ook ter wereld woonachtig, kunnen conform artikel 13 van de Wet op het staatsburgerschap van de Republiek Armenië in aanmerking komen voor het Armeense staatsburgerschap. Ook bestaat voor etnische Armeniërs die zich in Armenië willen vestigen de mogelijkheid in aanmerking te komen voor een speciale verblijfsvergunning.¹⁷⁹

---

¹⁷⁶ Het in- en uitreizen van Armenië door handelslieden uit Azerbeidzjan wordt door de Armeense grenswachten toegestaan. Etnische Azeri kunnen de Armeense grens passeren, maar in hoeverre zij zich in Armenië kunnen vestigen is onbekend. Er zijn geen gevallen van vestiging in Armenië door etnische Azeri bekend.

¹⁷⁷ UNHCR *position on ethnic Armenians from Azerbaijan and mixed Azeri-Armenian couples and the question of their admission, status and protection in Armenia*, UNHCR Genève, januari 2004. UNHCR liet bij navraag op 17 oktober 2006 weten dat de inhoud van dit document nog steeds de actuele positie van UNHCR over dit onderwerpen weergeeft.

¹⁷⁸ De in deze paragraaf aangehaalde wetsartikelen zijn afkomstig uit de bundel *Elsevier Overheid, Nationaliteitswetgeving (Armenië)*, losbladige editie.

¹⁷⁹ Zie voor het verkrijgen van een speciale verblijfsvergunning het Algemeen Ambtsbericht Staatsburgerschaps- en Vreemdelingenwetgeving in de republieken van de voormalige Sovjet-Unie (pagina 12), 14 augustus 2002.

Artikel 25 van de Vluchtelingenwet van de Republiek Armenië (gewijzigd bij Wet van 3 maart 2004) bepaalt dat personen die in de periode 1988 – 1992 uit de Republiek Azerbeidzjan zijn gevlucht naar de Republiek Armenië en bij het staatsorgaan dat verantwoordelijk is voor de registratie van vluchtelingen als vluchteling zijn geregistreerd, vluchteling zijn in de zin van deze wet. Deze vluchtelingen kunnen het staatsburgerschap van de Republiek Armenië via een versnelde en vereenvoudigde procedure verkrijgen indien zij een daartoe strekkend verzoek hebben ingediend (artikel 10 aanhef en lid 2 van de Wet op het staatsburgerschap van de Republiek Armenië).¹⁸⁰ Het op deze wijze verkregen bewijs van het Armeense staatsburgerschap betreft alleen vluchtelingen van 16 jaar en ouder.¹⁸¹

Volgens de Wet op het staatsburgerschap van de Republiek Armenië is het voor etnische Armeniërs in het buitenland niet mogelijk om het Armeense staatsburgerschap te verkrijgen, zonder ooit in Armenië verbleven te hebben. Dit hangt samen met de eis dat men om het staatsburgerschap te kunnen aanvragen geregistreerd moet zijn in een woonplaats in Armenië. Een dergelijke woonplaatsregistratie kan men alleen in Armenië aanvragen. Een etnische Armeniër dient zich dus eerst in Armenië op een adres te laten registreren¹⁸² en kan daarna direct het staatsburgerschap aanvragen. Registratie kan binnen enkele weken geschieden en de procedure voor het verkrijgen van het staatsburgerschap binnen enkele maanden. Etnische Armeniërs hoeven geen asielprocedure te ondergaan om zich blijvend te vestigen in Armenië.

Etnische Armeniërs die via genoemde procedure het Armeense staatsburgerschap aanvragen, kunnen dat eveneens doen voor hun directe familieleden, dit wil zeggen ouders, echtgen(o)ot(e) en kinderen. Deze directe familieleden hoeven niet de Armeense etniciteit te hebben. Ook gemengd gehuwden¹⁸³ die afkomstig zijn uit Azerbeidzjan en voorheen nooit in Armenië hebben gewoond, kunnen aanspraak maken op het Armeense staatsburgerschap. Dezerzijds is niet bekend of

---

¹⁸⁰ Deze wijze van erkenning als staatsburger van de Republiek Armenië geldt overigens niet alleen voor personen die uit Azerbeidzjan zijn gevlucht, maar ook uit andere republieken van de voormalige Unie van Socialistische Sovjetrepublieken.

¹⁸¹ UNHCR *position on ethnic Armenians from Azerbaijan and mixed Azeri-Armenian couples and the question of their admission, status and protection in Armenia*, Genève, januari 2004. Deze versnelde en vereenvoudigde procedure werd aanvankelijk ingesteld voor een korte periode. Niettemin werd de procedure diverse malen verlengd, laatstelijk in december 2003 tot ultimo december 2006.

¹⁸² Bij deze registratie is het niet noodzakelijk om permanent in Armenië te gaan wonen. Etnisch Armeniërs die permanent in het buitenland wonen, hoeven zich slechts te laten registreren in Armenië, waarna ze terug kunnen keren naar hun land van permanent verblijf.

¹⁸³ Het betreft hier zowel etnisch Azeri mannen met etnisch Armeense echtgenotes, als etnisch Armeense mannen met etnisch Azeri echtgenotes.

er etnische Azeri zijn die op deze wijze het Armeense staatsburgerschap hebben verkregen.

Voor meer gedetailleerde informatie zij verwezen naar het hoofdstuk Armenië in het ambtsbericht Staatsburgerschaps- en vreemdelingenwetgeving in de republieken van de voormalige Sovjet-Unie van augustus 2002, zie tevens paragrafen 4.1.2, 4.3.4 en 4.4.3 van dit algemeen ambtsbericht.

4.4.5 Positie van politieke groepen

De (leden van) oppositiegroepen in Armenië alsmede (oud)communisten en (leden van) de communistische partij ondervinden geen problemen van de kant van de autoriteiten. In principe kunnen deze personen vrij door Armenië reizen en zonder problemen Armenië in- en uitreizen. Dit geldt tevens voor leden van de Armeense Pan-nationale Beweging (*Hayots Hamazgain Sharzhum*).¹⁸⁴ Voor zover bekend hebben bovengenoemde groepen geen last van verhoogde aandacht van de Armeense autoriteiten.

Yerkrapah

De organisatie Yerkrapah (Unie van Karabach veteranen, voorheen een paramilitaire organisatie) is officieel geen politieke partij, maar een NGO, die invloed tracht uit te oefenen in de Armeense politiek. In Armenië wordt Yerkrapah thans als platform gezien voor leden van de Karabach-clan.

De Karabach-clan, ook wel de Karabach-lobby genoemd, is een van de vele lobbies die in Armenië bestaan.¹⁸⁵ Tot de Karabach-clan behoren personen die niet noodzakelijkerwijs afkomstig zijn uit Nagorny Karabach. De clan is ontstaan na het gewapende conflict met Azerbeidzjan. Armeniërs en mensen uit Nagorny Karabach die betrokken waren bij het conflict en een belangrijke functie vervulden

---

¹⁸⁴ De Armeense Pan-nationale Beweging (HHSh), ook wel de Armeense Nationale Beweging genoemd, werd in 1989 opgericht en was de belangrijkste partij in de regering sinds de onafhankelijkheid van Armenië tot de val van haar leider, president Levon Ter-Petrosian, in 1998. De partij die zich inzet voor een democratische staat, een vrije economie, en de nationale en culturele waarden van Armenië in ere houdt, kende in de jaren 90 veel interne verdeeldheid die uiteindelijk leidde tot de afsplitsing van de *Hairenik*-factie (Vaderlandpartij). Ook de *Yerkrapah* veteranen zegden in 1998 de samenwerking met HHSh op. HHSh was voor de handhaving van de grondwet van 1995, en voert oppositie tegen president Kocharian. Op 5 augustus 2006 maakte de partij bekend dat zij voornemens is oud-president Ter-Petrosian voor te dragen als kandidaat voor de presidentsverkiezingen in 2008. www.armeniandiaspora.com, geraadpleegd op 25 september 2006.

¹⁸⁵ Naast de Karabach-lobby zijn er in Armenië bv. een legerlobby, een Russische lobby, een pro-westerse lobby, een industriële lobby, een diaspora lobby.

of succesvol waren, behoren thans tot de Karabach-clan. Het is een politieke cultuur van mensen die betrokken waren bij dezelfde gebeurtenissen.

De Karabach-clan heeft naast de president (Kocharian), vertegenwoordigers in het parlement, in het zakenleven, bij het ministerie van Defensie (minister Sarkasian) en in het leger (de meeste generaals behoren tot de clan). Tot de Karabach-clan behoren geen jongeren omdat deze niet het conflictverleden hebben dat de ouderen bindt.

De hoogste vertegenwoordiger van Yerkrpah in de regering is op dit moment hun voorzitter, Manvel Grigorian, een oud Fidaïstrijder¹⁸⁶ en generaal, die vice-minister van Defensie is.

Het imago van Yerkrpah is in Armenië niet onverdeeld positief, sinds de organisatie in 1995 in verband werd gebracht met georganiseerde, gewelddadige aanvallen, op met name leden van niet-apostolische religieuze groepen, zoals Jehova's getuigen, Hare Krishna's en Pinkstergemeenten. Tot een onderzoek naar deze gewelddadigheden is het echter nooit gekomen noch zijn in verband hiermee arrestaties verricht.

4.4.6 Dienstplichtigen

Militaire dienstplicht in Armenië vindt zijn basis in artikel 46 van de grondwet en is verder uitgewerkt in de Wet op de militaire plicht van 16 september 1998. De duur van militaire dienst is 24 maanden.

Procedure

De procedure voor dienstplichtigen verloopt in Armenië als volgt. Op zestienjarige leeftijd wordt een dienstplichtige medisch gekeurd. Daarna volgt bij het bereiken van de achttienjarige leeftijd een individuele, schriftelijke oproep van het lokale militaircommissariaat (*Vojenkomat*), tenzij sprake is van vrijstelling. Dan wordt men nogmaals medisch gekeurd. Er is twee maal per jaar een dienstoproep (één in het voorjaar, de andere in het najaar). Na deze oproep mogen betrokkenen het land niet verlaten en is sprake van strikte controles aan de grenzen en op de vliegvelden.

Mannen kunnen opgeroepen worden tussen hun 18de en 27ste jaar. Mannen die door een speciale opleiding of vakkundigheid, zoals technici en communicatiedeskundigen, in aanmerking komen voor een kaderopleiding, kunnen tot hun 35e jaar worden opgeroepen. Personen die studeren aan de staatsuniversiteiten en -HBO-opleidingen krijgen uitstel van dienstplicht. Hoewel niet vermeld in de

---

¹⁸⁶

Zie paragraaf 3.5.3 voor een beschrijving van de Fidaï.

wet, krijgen studenten aan de twee privé universiteiten (GAVAR en European) eveneens uitstel van dienstplicht.

Bij indiensttreding worden de dienstplichtigen na het inleveren van hun paspoort persoonlijk in het bezit gesteld van een militair boekje dat dient als identificatiebewijs. Rekruten vangen aan met een algemene opleiding, waarna specialisering volgt. Indien de rekrut kiest voor een zeer specifieke specialisatie, blijft de algemene training achterwege en begint de rekrut direct met de specialisatie. Na twee jaar wordt men uit de militaire dienst ontslagen middels een presidentieel decreet. Daarop keert de afgezwaaide terug naar huis en krijgt hij zijn oude paspoort weer terug, dat hij aan het *Vojenkomat* had afgegeven. Het militair boekje, waarin staat dat hij zijn dienstplicht heeft vervuld, mag betrokkene houden.

Na de militaire dienst bestaat de mogelijkheid dat ex-dienstplichtigen als reservist worden opgeroepen. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren tijdens een mobilisatie. Betrokkenen kunnen ook nog worden opgeroepen om gedurende een, twee of drie maanden deel te nemen aan herhalingsoefeningen; dit is echter sinds de wapenstilstand van 1994 nauwelijks voorgekomen.

Vrijstelling

Volgens artikel 12 van de Wet op de militaire plicht van 1998¹⁸⁷ zijn de volgende categorieën vrijgesteld van militaire dienst:

- personen die door de oproepcommissie ongeschikt zijn bevonden voor de militaire dienst;
- een persoon wiens vader of broer is overleden (gesneuveld) bij het verdedigen van de republiek Armenië dan wel tijdens het vervullen van de dienstplicht, en die binnen zijn familie de enige zoon is;
- personen op grond van een besluit van de Armeense autoriteiten;
- een persoon, die de verplichte militaire dienstplicht in het leger van een vreemde mogendheid heeft vervuld, voordat hij het staatsburgerschap van de Republiek Armenië heeft verkregen.

Uitstel

Volgens artikel 13 van genoemde wet wordt uitstel van militaire dienst verleend aan de volgende personen die :

¹⁸⁷

Het betreft hier een onofficiële vertaling en samenvatting van de artikelen 12 (vrijstelling) en 13 (uitstel) van de Wet op de militaire plicht.

- een arbeidsongeschikte vader en/of moeder hebben, indien deze ouder(s) geen andere arbeidsgeschikte kinderen hebben (heeft) die burger van de Republiek Armenië zijn (is), die op dat moment niet de militaire dienstplicht aan het vervullen zijn;
- een kind hebben dat zonder moeder opgroeit;
- twee of meer kinderen hebben;
- een echtgenote hebben die invalide is;
- een broer of zus hebben die jonger dan 18 jaar, dan wel ouder dan 18 jaar die invalide is, dan wel een broer of een zus hebben die bij een gerechtelijke uitspraak handelingsonbekwaam is verklaard, en indien er geen andere inwonende arbeidsgeschikte familieleden aanwezig zijn;
- een opleiding aan een staatsuniversiteit of HBO-opleiding volgen;
- tijdelijk onvoldoende gezond zijn om de militaire dienstplicht te vervullen;

Etnische Armeense vluchtelingen uit Azerbeidzjan, die nog niet in het bezit zijn van het Armeense staatsburgerschap, zijn tevens vrijgesteld van dienstplicht.

Alhoewel hier geen formele regeling voor bestaat, is het in de praktijk voor dienstplichtigen mogelijk om zich voor een bedrag van gemiddeld USD 3000,- van de militaire dienst vrij te kopen. Betrokkene is dan op papier in dienst en ingedeeld bij een administratief legeronderdeel of bij een eenheid van de militaire politie van Jerevan. Hij hoeft niet bij de eenheid te verschijnen maar is wel in bezit van een militair boekje.

Bestrafing

Met de inwerkingtreding van het nieuwe Wetboek van Strafrecht op 1 augustus 2003, is de bestraffing van dienstplichtigen en militairen aangepast en enigszins versoepeld.¹⁸⁸

Personen die zich niet melden voor de militaire dienst worden na twee schriftelijke aanmaningen aangehouden door de burgerlijke politie. Indien men tijdens dienstitijd deserteert, is de militaire politie tot aanhouding bevoegd.

Een weigering van een oproep voor mobilisatie kan worden bestraft met een gevangenisstraf tot maximaal vier jaar (artikel 328 WvSr).

Weigering om in militaire dienst te gaan wordt bestraft met een detentie van maximaal drie jaar. In oorlogstijd wordt een gevangenisstraf van vijf tot tien jaar opgelegd (artikel 364 WvSr).

¹⁸⁸

Onofficiële vertaling gebruikt van UNHCR. Zie <http://www.unhcr.ch/cgi-bin/texis/vtx/rsd?search=legal&source=REFLEG&ISO=ARM> (1 maart 2004)

Een dienstplichtige die ongeoorloofd afwezig is voor een periode langer dan 72 uur, doch minder dan een maand, kan inhechtenisneming tot maximaal drie maanden worden opgelegd. Officieren krijgen een inhechtenisneming van een tot drie maanden of een gevangenisstraf van maximaal twee jaar opgelegd. Bij ongeoorloofde afwezigheid van langer dan een maand bedraagt de vrijheidsstraf maximaal drie jaar. Ongeoorloofde afwezigheid van een groep militairen kan worden bestraft met een gevangenisstraf van twee tot vijf jaar, ongeacht de termijn van ongeoorloofde afwezigheid. In oorlogstijd kan deze afwezigheid met een gevangenisstraf van drie tot acht jaar bestraft worden (artikel 361 WvSr).

Desertie van zowel dienstplichtigen als officieren kan worden bestraft met een vrijheidsstraf van maximaal vijf jaar. In oorlogstijd wordt desertie bestraft met een gevangenisstraf van vijf tot twaalf jaar (artikel 362 WvSr).

Het opzettelijk verlaten van het slagveld of weigering om wapens te gebruiken, wordt bestraft met een gevangenisstraf van acht tot twaalf jaar. Indien een groep militairen het slagveld verlaat of weigert de wapens te gebruiken, wordt een straf opgelegd van tien tot vijftien jaar (artikel 380 WvSr). Personen die zich vrijwillig overgeven uit lafheid, worden in Armenië bestraft met een gevangenisstraf van acht tot vijftien jaar (artikel 381 WvSr).

Formeel bevond en bevindt Armenië zich niet in staat van oorlog met Azerbeidzjan (of enig andere staat). Om die reden is in de praktijk alleen de strafmaat voor bestraffing in vreedstijd van toepassing.

Straffen tot twee jaar worden over het algemeen uitgediend in een disciplinair bataljon. Langere straffen worden in een gevangenis uitgezeten. Na de bestraffing dient men alsnog zijn dienstplicht te voltooien of terug te keren naar het militaire onderdeel.¹⁸⁹

Alternatieve dienstplicht

Op 1 juli 2004 is de Wet op de Alternatieve Dienstplicht in werking getreden.¹⁹⁰

---

¹⁸⁹ Armenia: Refusing to bear arms, 2005. Zie <http://www.wri-irg.org/co/rtba/armenia.htm>, geraadpleegd op 19 juli 2005.

¹⁹⁰ Quaker Council for European Affairs, *The Right to Conscientious Objection in Europe, Armenia*, 2005. De Wet op de alternatieve dienstplicht geeft niet helder aan op welke gronden met succes een beroep kan worden gedaan als het gaat om gewetensbezwaren. In artikel 3 worden uitsluitend religieuze motieven genoemd, terwijl de Armeense delegatie bij de RvE behalve religieuze motieven ook ander overtuigingen aangeeft.

Deze wet maakt het voor dienstplichtigen met gewetensbezwaren mogelijk de dienstplicht te vervullen in ongewapende functies binnen het leger (bijvoorbeeld bij de administratie of kledingbeheer). Betrokkenen moeten in deze functies wel een uniform dragen. De dienstperiode bedraagt 36 maanden.

Vervulling van de dienstplicht buiten het leger is ook mogelijk. De gewetensbezwaarde dienstplichtige wordt door het ministerie van Defensie ingezet bij aangewezen instellingen, zoals klinieken en weeshuizen in de provincies Syunik, Gegharkunik en Tavush. Betrokkene hoeft hierbij geen legeruniform te dragen. De periode van deze dienstvervulling bedraagt 42 maanden.¹⁹¹

De wet bepaalt in artikel 4 dat een rekest voor alternatieve dienstplicht van een gewetensbezwaarde dienstplichtige vóór 1 maart danwel vóór 1 september voorafgaand aan de volgende dienstplichtoproep moet zijn ingediend bij het regionale dienstplichtkantoor. Indien het verzoekschrift wordt afgewezen – het besluit moet binnen tien dagen aan de aanvrager bekend worden gemaakt – kan de gewetensbezwaarde in beroep gaan bij het centrale militaire dienstplichtkantoor, dat deel uitmaakt van het Armeense ministerie van Defensie. Actieve dienstplichtigen en reservisten kunnen volgens de wet geen verzoekschrift voor alternatieve dienstplicht indienen.¹⁹²

In november 2004 werd de Wet op de Alternatieve Dienstplicht door het parlement geamendeerd met sanctiebepalingen tegen dienstplichtigen die dienst in de zin van deze wet weigeren. Deze bepalingen kregen op 9 januari 2005 kracht van wet.

Bij de najaarsoproep in 2004 kozen 22 Jehova's getuigen voor alternatieve dienstplicht omdat zij uit geloofsovertuiging het dragen van wapens weigerden. Betrokkenen werden ingedeeld bij ziekenhuizen en weeshuizen. Tegen hun zin moesten zij echter uniformen (geen legeruniform) dragen, langer dienst vervullen en stonden zij onder toezicht van militaire politie. In mei 2005 besloten zij dienst te weigeren en werden daarop in staat van beschuldiging gesteld.¹⁹³ De rechter in Sevan veroordeelde hen tot gevangenisstraffen van twee en drie jaar. In de beroepsprocedure wees de advocaat van betrokkenen met succes op het feit dat de bepalingen over dienstweigering ten tijde van de keuze van de Jehova's getuigen niet in de Wet op de Alternatieve Dienstplicht waren opgenomen. In mei 2006 werden zij uit de gevangenis ontslagen.¹⁹⁴ In mei 2006 vervulde geen enkele dienstplichtige alternatieve dienstplicht.¹⁹⁵

---

¹⁹¹ Armenia: Refusing to bear arms, 2005.

¹⁹² Armenia: Refusing to bear arms, 2005.

¹⁹³ Zie ook Amnesty International, Report Armenia 2006, *Overview – covering events from January – December 2005*.

¹⁹⁴ Ditorid Observer, november-december 2005, *Crises of alternative military service*.

¹⁹⁵ Ditorid Observer, maart-april 2006, *Conscientious objection to military service*.

Er zijn geen gevallen bekend waarbij aanvragers om andere dan religieuze gewetensbezwaren zich aanmeldden voor alternatieve dienstplicht.

Dienstplichtontduiking

Dienstplichtontduiking komt nog steeds op grote schaal voor. De meeste dienstweigeraars proberen de dienst te ontlopen vanwege familieomstandigheden of het in paragraaf 4.4.6 gemelde geweld in het leger. De meeste dienstplichtigen gaan meestal na enige aanmaning alsnog uit zichzelf in dienst. Wordt door de dienstplichtige aan de aanmaning geen gehoor gegeven, dan kan betrokkene door de politie worden gearresteerd. Hoewel de Armeense wetgeving hiervoor geen mogelijkheid biedt is het voorgekomen dat het militaircommissariaat huiszoeking verrichtte bij dienstplichtigen die aan een schriftelijke oproep voor militaire dienstplicht geen gehoor gaven.¹⁹⁶

Op dienstplichtontduiking staat maximaal drie jaar gevangenisstraf (artikel 327 WvSr). Mannen die vóór 1 maart 2004 de laatst oproepbare leeftijd van 27 jaar bereikten, konden de straf voor ontduiking van de dienstplicht afkopen door 100.000 Armeense Dram (ongeveer EUR 200) te betalen. Vanaf genoemde datum is de afkoop van deze straf formeel niet meer mogelijk. In principe wordt iedere ontduiker van de dienstplicht vervolgd. Er zijn geen gevallen bekend van mannen die voor dienstplichtontduiking een straf uitzitten. Informeel zouden nog steeds mogelijkheden bestaan om vervolging te voorkomen.

Een dienstplichtige die uit het buitenland naar Armenië terugkeert, en nog niet in het leger heeft gediend, kan arrestatie aan de grens voorkomen door de autoriteiten voor aankomst te laten weten dat hij alsnog bereid is zijn dienstplicht te vervullen. Het succesvol bewandelen van deze weg is in de praktijk echter afhankelijk van de welwillendheid van de autoriteiten.

Indien men de militaire dienstplicht tracht te ontduiken door bedrog, zelfverminking, vervalste documenten of geveinsde ziekte, kan men worden bestraft met inhechtenisneming van een tot vijf jaar. In oorlogstijd of tijdens gevechtshandelingen geldt een vrijheidsstraf van vijf tot tien jaar (artikel 363 WvSr).

Geweld in het leger

In het Armeense leger is nog steeds sprake van grove ontgroeningsmethoden, pesterijen en gewelddadige omgangsvormen. De ontgroeningspraktijken gaan veelal gepaard met geweld, vaak onder het voorwendsel van disciplinehandhaving.

¹⁹⁶

Quaker Council for European Affairs, *The Right to Conscientious Objection in Europe, A review of the current situation in Armenia*, 2005.

In 2005 zouden bij ontgroeningen drie dodelijke slachtoffers zijn gevallen. Voorts gaven Jeziden aan dat zij eerder dan anderen slachtoffer waren van ontgroening en pesterijen. Kaderleden zouden het bij de ontgroening tevens voorzien hebben op homoseksuele dienstplichtigen.¹⁹⁷

Volgens een mensenrechtenorganisatie in Jerevan worden leden van minderheden in militaire dienst niet meer of minder lastig gevallen door maten of superieuren dan andere Armeense dienstplichtigen. Wel komt het voor dat dienstplichtigen, al dan niet onder bedreiging, worden afgeperst. Verhalen hierover komen doorgaans pas na afloop van de dienstitijd naar buiten. Er zijn militairen die zich in het leger als criminelen gedragen. Zelfmoorden komen in het leger (omvang ongeveer 60.000 man) voor, en zijn geen uitzondering. Betrouwbare cijfers hierover ontbreken, doch volgens de militaire aanklager zouden in 2005 vier militairen zelfmoord hebben gepleegd, en werden 900 gevallen gemeld waarbij sprake was van crimineel gedrag van een of meer militairen.

4.4.7 Homoseksuelen

Sinds 2003 zijn in het Wetboek van Strafrecht bepalingen opgenomen die iedere vorm van discriminatie tegen personen met een andere seksuele geaardheid verbieden. Ondanks de wetwijziging heerst er nog steeds een algehele minder positieve opvatting in Armenië tegenover homoseksuelen. Homoseksualiteit is een taboe en daarover wordt in de samenleving niet gesproken. Mede daarom verbergen homoseksuelen in het openbare leven hun geaardheid. Voor zover bekend is er in Armenië geen belangengroep voor homoseksuelen.

Volgens meerdere mensenrechtenorganisaties in Jerevan worden homoseksuelen in de Armeense samenleving niet ernstig gediscrimineerd. Homoseksuelen kunnen elkaar in het openbaar vrij ontmoeten. In Jerevan bevinden zich enkele openbare gelegenheden die bekend staan als ontmoetingsplaats.

In het algemeen moeten homoseksuelen zich in het openbaar en/of op het werk opmerkingen over hun geaardheid laten welgevalen. Het is incidenteel voorgekomen dat homoseksuelen op straat zijn lastig gevallen. Niet bekend is of zij zich bij deze gebeurtenissen voor bescherming tot de politie hebben gewend. In het algemeen bestaat er geen garantie dat homoseksuelen, indien zij hulp en bescherming van de politie vragen deze ook op afdoende wijze krijgen.

Homoseksuelen kunnen in een kwetsbare positie komen indien zij in aanraking komen met de politie. Zij lopen het risico dat politieagenten de situatie financieel uitbuiten door te dreigen met het bekend maken van de naam en de geaardheid van

¹⁹⁷

U.S. Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices 2005, Armenia*. 8 maart 2006.

de persoon. In het algemeen wenden homoseksuelen zich voor hulp dan ook niet tot de politie.

Het komt voor dat homoseksuelen in het leger worden gepest of slachtoffer zijn van gewelddadig gedrag door militairen.¹⁹⁸ Talrijk zouden deze incidenten niet zijn omdat homoseksuele dienstplichtigen doorgaans uit hun dienstonderdeel worden gehaald en overgeplaatst naar de kazerne van Kapan in de zuidelijke provincie Syunik.

In de gevangenissen lopen homoseksuelen eveneens risico slachtoffer te worden van mentaal en fysiek geweld. In gevangenissen komt het voor dat zij in een aparte cel verblijven. Deze maatregel is niet een uiting van discriminatie, doch dient de veiligheid van betrokkene. homoseksuelen zijn gestigmatiseerd en andere gedetineerden willen niet in hun buurt verblijven.

Op transseksualiteit rust in de Armeense samenleving eveneens een taboe. Transseksuelen zullen hun geardeerdheid verbergen. Gezien de bijzonderheid ervan lopen zij risico spoedig als transseksueel in de samenleving bekend te worden. Mocht een transseksueel zich tot de politie wenden voor bescherming, dan loopt betrokkene eveneens risico te worden gehanteerd. Het is niet bekend of een persoon die naar zijn of haar gevoel tot de andere sekse behoort, zich kan laten behandelen in Armenië.

4.4.8 Vrouwen

Vrouwen genieten volgens artikel 14.1 van de grondwet dezelfde rechten als mannen, inclusief het recht om te werken (artikel 32 van de grondwet). Vrouwen hebben uitgebreide mogelijkheden om zich te ontwikkelen en betaalde banen te aanvaarden. Hoewel in Armenië, met name op het platteland, de man traditioneel de kostwinner is en de vrouw voor het huis en de kinderen zorgt, beginnen de vrouwen in de steden zich, zij het voorzichtig, te emanciperen. Er is veel vraag naar vrouwen op de arbeidsmarkt, ook vanwege de arbeidsmigratie onder de mannen. Met name in Jerevan zijn vrouwen werkzaam in het toerisme, in winkels maar ook bij de verkeerspolitie en in fabrieken. In hogere functies zijn vrouwen nog zwaar ondervertegenwoordigd. In het parlement worden 7 van de 131 zetels bezet door vrouwen. De regering telt geen enkele vrouwelijke minister of staatssecretaris. Doorgaans krijgen vrouwen minder betaald dan mannen voor hetzelfde soort werk. Zij hebben op de arbeidsmarkt niet dezelfde kansen als de andere sekse.¹⁹⁹ Het werkloosheidspercentage onder vrouwen is hoog: 67 procent. Het zijn vooral vrouwen boven de veertig die tot deze probleemgroep behoren.

---

¹⁹⁸ U.S. Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices 2005, Armenia*, 8 maart 2006.

¹⁹⁹ U.S. Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2005: Armenia*, 8 maart 2006.

Hoewel geen recente informatie beschikbaar is, is huiselijk geweld tegen vrouwen nog steeds een probleem in Armenië. Wetgeving die huiselijk geweld strafbaar stelt is nog niet voor handen. Uit een onderzoek, uitgevoerd door de lokale NGO *Women's Rights Center* in 2001, bleek 45 procent van de respondenten last te hebben van psychologisch geweld, en 25 procent noemde zichzelf slachtoffer van fysiek geweld.²⁰⁰ Vrouwen die door hun echtgenoot mishandeld worden, doen nauwelijks aangifte uit vrees voor meer mishandeling en uit schaamte voor het naar buiten brengen van familieproblemen. Men vindt dat je dit soort problemen binnenshuis moet oplossen. De politie, als beschermende hulpverlener, kampt ook in dit verband met een slecht imago. Vrouwen geloven niet in een serieuze behandeling van hun aangifte van mishandeling. Zij verwachten dat de politie hen zal uitlachen of beschuldigen dat ze er zelf om hebben gevraagd. In het gunstigste geval zou de politie adviseren het probleem binnen de familie op te lossen. Er zijn geen gevallen bekend van vrouwen die in een dergelijke situatie door agenten zijn aangerand. Het kan voorkomen dat vrouwen slachtoffer zijn/worden van verbaal geweld van de zijde van de politie.

Een aantal NGO's in Jerevan, Gyumri en Martuni voorzien in opvang en hulp voor vrouwen die huiselijk geweld willen ontvluchten, maar het komt nog zelden voor dat vrouwen hierop een beroep doen.²⁰¹ Deze *shelter*-projecten zouden nog geen succes hebben omdat er na de opvang geen follow-up bestaat bij terugkeer naar het gezin. De vrouw valt terug in de oude situatie en is daarmee in feite slechter af. In het gezin, maar ook binnen het grotere familieverband, wordt zij geminacht en buitengesloten omdat zij zich voor haar problemen tot buitenstaanders heeft gewend.

Verkrachting (ook als dit binnen het huwelijk plaatsvindt) is bij de wet verboden (artikel 138 WvSr). Daders kunnen hiervoor tot maximaal 15 jaar gevangenisstraf veroordeeld worden. Eind 2005 waren 50 gevallen van verkrachting bij de autoriteiten aangegeven en zijn 21 verdachten veroordeeld.²⁰²

Het komt voor dat vrouwen, bijvoorbeeld op het werk, lastig gevallen worden. De wet voorziet niet in een specifiek verbod en hiertegen wordt dan ook niet opgetreden. In theorie heeft een vrouw de mogelijkheid om bescherming in te roepen van de autoriteiten, dan wel een klacht in te dienen bij een beroepsinstantie. In de praktijk komt dit niet voor. Vrouwen doen in dergelijke gevallen geen

---

²⁰⁰ U.S. Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices 2005: Armenia*, 8 maart 2006.

²⁰¹ U.S. Department of State, *Country report on Human Rights Practices 2005: Armenia*, 8 maart 2006.

²⁰² U.S. Department of State, *Country report on Human Rights Practices 2005: Armenia*, 8 maart 2006.

aangifte uit vrees belachelijk te worden gemaakt of hun baan te verliezen. Er zijn geen incidenten bekend waarbij vrouwen met hun klacht naar de rechter zijn gestapt. Niettemin komt seksuele intimidatie van vrouwen in de Armeense samenleving veel voor.²⁰³

Armenië is zowel een land van herkomst als van doorvoer als het gaat om vrouwenhandel. Met name jonge vrouwen en meisjes van sociaal kwetsbare groepen werden slachtoffer van vrouwenhandel, hetgeen strafbaar is gesteld in artikel 132 van het Wetboek van Strafrecht.

Voor de transit door Armenië van Oezbeekse vrouwen naar Dubai en Bahrein werd een Oezbeekse onderdaan in september 2005 in Jerevan veroordeeld tot vijf jaar gevangenisstraf. Voorts werd in november 2005 een Armeniër aangeklaagd voor het illegaal tewerkstellen van Oekraïense vrouwen in een nachtclub in Jerevan. In 2005 werden eveneens elf vrouwen veroordeeld die in 2004 in Armenië waren gearresteerd wegens het ronselen van jonge vrouwen en het doorverhandelen naar Dubai. Volgens het openbaar ministerie waren in 2004 tenminste 80 vrouwen het slachtoffer van vrouwenhandel. In Armenië worden de slachtoffers van vrouwenhandel opgevangen en bijgestaan door NGO's als de *International Organisation for Migration* (IOM) en *Hope and Help*.²⁰⁴

4.4.9 Minderjarigen

Wettelijke bepalingen

Armeense staatsburgers zijn meerderjarig, wanneer zij hun achttiende levensjaar bereikt hebben. Jongeren die achttien jaar zijn geworden, hebben het recht om te stemmen. Vanaf hun zestiende moeten jongeren zelfstandig een paspoort aanvragen. Aan jongeren onder zestien jaar kan een paspoort verstrekt worden, maar alleen met toestemming van de ouders (zie tevens paragraaf 2.5). De beschreven bepalingen maken onderdeel uit van de Sovjetregeling en zijn in Armenië en andere GOS-staten ongewijzigd in de nationale wetgeving overgenomen.

Opvang en voogdij

De zorgwekkende sociaal-economische situatie in Armenië begin jaren negentig van de vorige eeuw alsook de schade die de aardbeving in december 1998 de

---

²⁰³ U.S. Department of State, *Country report on Human Rights Practices 2005: Armenia*, 8 maart 2006.

²⁰⁴ U.S. Department of State, *Country report on Human Rights Practices 2005: Armenia*, 8 maart 2006.

industriële provincie Gyumri heeft toegebracht, hebben ertoe geleid dat veel families, maar vooral ook veel mannen en vaders, het land verlaten hebben. Zij hebben in het buitenland werk gevonden, waarmee de achterblijvende partner en/of kinderen kunnen worden onderhouden. Overigens zijn de familiebanden en -tradities nog relatief sterk, zodat de meeste kinderen van wie de vader en/of de moeder om economische redenen het land verlaten heeft, zoveel mogelijk binnen de familie zullen worden opgevangen.

De opvang van alleenstaande minderjarigen valt onder het departement voor Families, Vrouwenzaken en Kinderen van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. In Armenië zijn thans 1.300 kinderen ondergebracht in overheids- en particuliere kindertehuizen waarvan overigens 60 procent geen wezen zijn. Het kindertehuis in Dilijan in de noordoostelijke provincie Tavush biedt plaats aan kinderen met een verstandelijke handicap. Mede door de steun van NGO's en UNICEF zijn de gebouwen en faciliteiten van de kindertehuizen sinds 2002 sterk verbeterd.²⁰⁵

De kinderen gaan overdag naar normale scholen. De meeste kindertehuizen vangen kinderen op tot hun achttiende jaar. Daarna moeten ze op eigen benen staan. Vanwege gebrek aan vervolgvorzieningen lukt dit vaak maar matig. Het ministerie probeert overigens wel dit proces te begeleiden.

In Armenië zijn voorts 53 internaten. Dit zijn speciale scholen waar kinderen naast voeding en verblijf ook onderwijs krijgen. Op deze internaten zitten voornamelijk kinderen waarvan (een van) beide ouders nog leven. Behalve kinderen met sociale achterstand zijn er kinderen met leerproblemen en handicaps op het gebied van horen, zien en spreken. Ook zijn er kinderen te vinden met gedragsproblemen. In deze internaten zijn 11.000 kinderen opgenomen. Van dit aantal ontvangt slechts 4.000 volledig pension. De voeding en leefomstandigheden van de kinderen in de internaten zijn van matige kwaliteit.

De meeste kinderen gaan in de weekeinden en in de vakanties naar huis. Ondanks deze opvang blijven deze kinderen kwetsbaar omdat zij na afloop van de internaatperiode problemen ondervinden bij het zich handhaven in de samenleving.²⁰⁶

In 2004 heeft de Armeense regering een nationaal actieplan opgesteld voor de bescherming van de rechten van het kind. Op basis van dit actieplan moeten maatregelen in de periode tot 2015 leiden tot verbetering op gebied van onder meer wetgeving, gezondheid, onderwijs en rechtspraak.²⁰⁷

---

²⁰⁵ Policy Documentation Center, www.tol.cz, "Back home again", 10 mei 2006.

²⁰⁶ *Strengthening the child protection system in Armenia*, januari 2005.

²⁰⁷ Het betreft hier het *National Plan of Action of the Republic of Armenia for the Protection of the Rights of the Child 2004 - 2015*. Deze vertaling is van UNICEF en in 2005 uitgebracht.

Het aantal kinderen dat in Armenië op straat werkt en leeft wordt geschat op 200. Het merendeel van hen is in internaten geplaatst, maar buiten schooluren op straat te vinden. De kinderpolitie houdt deze kinderen in de gaten, en brengt hen zonodig terug naar genoemde internaten.

5 Migratie

5.1 Migratiestromen en –oorzaken

Volgens de *International Organisation for Migration* (IOM) was de slechte sociaal-economische situatie in Armenië, voortkomend uit de ‘oorlog noch vrede’-status sinds het Nagorny Karabach-conflict, er voornamelijk de oorzaak van dat Armeniërs massaal migreerden om in het buitenland te gaan werken of zich er te herenigen met familie. In de periode 1992 – 1995 zouden zo'n 800.000 mensen – bijna een kwart van de totale bevolking – uit Armenië zijn vertrokken.²⁰⁸ De helft van hen was aan het einde van 1995 in Armenië teruggekeerd na een mislukte poging in het buitenland (langdurig) werk te vinden en ook vanwege de langzaam herstellende arbeidsmarkt in Armenië.

In de hierop volgende periode tot 2001 nam de migratie vanuit Armenië af omdat veel Armeniërs reeds familieleden in het buitenland hadden die hen financieel steunden, en omdat migratielanden een meer restrictief beleid gingen voeren ten aanzien van deze migranten. In West-Europa (met namen België, Duitsland en Nederland) werden bijvoorbeeld de meeste asielaanvragen afgewezen en keerden veel Armeniërs vrijwillig terug.²⁰⁹ Desondanks zochten zo'n 180.000 Armeniërs in deze periode een beter bestaan in het buitenland.

Niet alleen de opmerkelijke groei van de economie, die in Armenië vanaf 2001 plaatsvindt, heeft bijgedragen aan de remigratie.²¹⁰ Ook het strikte migratiebeleid en de strengere grensbewaking in West-Europese landen hebben hieraan bijgedragen. De maatregelen van de West-Europese landen leidden er wel toe dat een toenemend aantal migranten op illegale wijze Europa binnenreisde. Volgens de IOM werden in het recente verleden grote aantallen migranten gesmokkeld naar Duitsland, Griekenland, België, Nederland en Zwitserland vanuit en door Armenië. Volgens de IOM zou illegale migratie voor een groot deel voorkomen kunnen worden door de integratie van ontheemden en de reïntegratie van teruggekeerde asielzoekers duurzaam te verbeteren.²¹¹

De Armeense diaspora wordt geschat op totaal 8 miljoen mensen, twee en een half keer zo groot als de Armeense bevolking die nog in Armenië woont. Grofweg kan

---

²⁰⁸ Naar Rusland betrokken naar schatting 620.000 Armeniërs, naar Oekraïne 80.000, naar Wit-Rusland 15.000, naar de Verenigde Staten 100.000 en naar West-Europa 20.000.

²⁰⁹ International Organisation for Migration, *Migration Trends in Eastern Europe and Central Asia, 2001-2002 Review*, Genève, 2002.

²¹⁰ Statistical Yearbook of Armenia, 2004, 2005. De aantallen remigranten overtroffen die van de migranten. In 2004 bedroeg dit aantal 2.000, in 2005 was dit opgelopen tot 12.500.

²¹¹ International Organisation for Migration, *Migration Initiatives Appeal* 2005, december 2004.

worden gesteld dat de helft van dit aantal in de EECA-landen²¹² en de Baltische staten woont, terwijl de rest in de VS woont (1,2 miljoen), Frankrijk (half miljoen), het Midden-Oosten, Turkije en Iran (472.000 in deze drie laatstgenoemden), Argentinië (130.000) en Polen (100.000).

5.2 Opvang van vluchtelingen en binnenlands ontheemden

Er zijn in Armenië geen betrouwbare gegevens beschikbaar over het aantal *prima facie* vluchtelingen.²¹³ De cijfers die bestaan dateren uit een onderzoek van de Armeense overheid in 1997 en laten een getal zien van 240.000. Van dit aantal zijn 232.677 vluchtelingen afkomstig uit Azerbeidzjan. Daarnaast geven officiële cijfers van februari 2006 aan dat 63.772 etnische Armeniërs sinds 1995 gebruik hebben gemaakt van het naturalisatieprogramma van de regering en de Armeense nationaliteit hebben verkregen.

In 2005 heeft UNHCR een onderzoek uitgevoerd in de provincie Syunik. Hier werden 262 vluchtelingen geteld terwijl het officiële aantal voor deze provincie op 13.768 vluchtelingen is vastgesteld. Tezamen met het de *Migration Agency of the Ministry of Territorial Administration of Armenia* (MA, voorheen tot 2006 DMR genaamd, *Directory for Migration and Refugees*) zal UNHCR thans ook in vier andere provincies (te weten Shirak, Vayots Dzor, Lori en Kotayk) een onderzoek doen naar de aantallen vluchtelingen die zich in deze provincies bevinden. UNHCR hoopt eind 2007 actuele gegevens over het aantal vluchtelingen in heel Armenië te kunnen presenteren.²¹⁴

Ook met betrekking tot het officiële aantal vluchtelingen dat tot Armeniër is genaturaliseerd (te weten 63.772) bestaan geen betrouwbare gegevens. Bij het eerder genoemde onderzoek van UNHCR in de provincie Syunik in 2005 werden 3.625 genaturaliseerde vluchtelingen genoteerd, terwijl het officiële aantal voor dezelfde provincie uit kwam op 3.856 vluchtelingen.²¹⁵

Het grootste deel van de vluchtelingen vluchtte tussen 1988 en 1992 vanuit Azerbeidzjan naar Armenië. Het betreft hier vluchtelingen die met name afkomstig

---

²¹² Met de EECA-landen wordt hier bedoeld de Oost-Europese en Centraal-Aziatische landen.

²¹³ Mr. Elmy Elderman, *Oriëntatie in het vluchtelingenrecht*, 4^e druk, 2002. Bij *prima facie*-vluchtelingen is sprake wanneer er serieuze aanwijzingen bestaan dat in beginsel alle tot een groep behorende personen aan vervolging bloot zullen staan. Het enkel behoren tot deze groep kan voldoende zijn voor gegronde vrees voor vervolging.

²¹⁴ UNHCR, *Background note on the UNHCR's operation in the Republic of Armenia*, April 2006.

²¹⁵ UNHCR, *Background note on the UNHCR's operation in the Republic of Armenia*, April 2006.

waren uit Bakoe, de zogenaamde ‘Bakintsi’. Zij hebben altijd in de stad gewoond, hebben in het algemeen een hogere opleiding genoten en waren vaak werkzaam in (hoog)technische functies in de olie-industrie.

Na aankomst in Armenië werd het merendeel van deze voornamelijk Russisch sprekende Bakintsi gehuisvest op het platteland in Armenië, waar zij geen profijt konden trekken van hun opleiding. De ontevredenheid hierover leidde soms tot irritatie bij de (in Armenië geboren) Armeense staatsburgers. Het grootste sociale probleem bij de opvang van deze etnische Armeniërs was en is nog steeds het verschil in cultuur.

Zijdens de bevolking, noch van overheidszijde is sprake van druk op de vluchtelingen om terug te keren. Aangezien terugkeer naar Azerbeidzjan voor etnische Armeniërs uit Azerbeidzjan uitgesloten wordt geacht, richt de hulpverlening zich met name op permanente huisvesting voor deze groep.

In 2005 is door de Armeense overheid (het toenmalige DMR) ongeveer twee miljoen dollar gereserveerd om de meest kwetsbare vluchtelingen, die in schamele opvangcentra en in containers woonden, van adequate huisvesting te voorzien. Dit zogenaamde *Housing Purchase Certificate Plan* bevat een aantal criteria over de levensomstandigheden (gezinssamenstelling, stad, platteland, werk, etc.) van de vluchtelingen. Op grond van deze criteria wordt betrokkenen een aantal punten toegekend waarvan het totaal correspondeert met een bepaald bedrag. Dit bedrag, in de vorm van een certificaat, kan door betrokkenen worden aangewend voor betere en duurzame huisvesting. Dit huisvestingsprogramma is in 2005 in negen regio's (*marzen*) door de overheid uitgevoerd. Hierdoor ontvingen 3.200 families een certificaat. In de eerste helft van 2006 ontvingen 220 families in de provincie Kotayk een certificaat voor een huis. In 2008 zal het huisvestingsprogramma in de regio Jerevan, waar de meeste vluchtelingen wonen, worden uitgevoerd.

Sinds 1996 is de *Norwegian Refugee Council* (NRC) betrokken bij de opvang van Armeense vluchtelingen en heeft sindsdien voorzien in de huisvesting van 3.000 van hen.²¹⁶ Omdat de kwaliteit van de woonvoorzieningen van de vluchtelingen in de afgelopen jaren gaandeweg beter werd dan die van de omwonende lokale bevolking heeft NRC besloten het hulpprogramma voor Armenië eind 2006 stop te zetten.²¹⁷

---

²¹⁶ In de periode tot en met 2004 werden door NRC 616 huizen gebouwd, 221 appartementen en vijf nieuwe scholen opgeleverd. 47 scholen werden opgeknapt alsook 31 dorpen voorzien van waterleiding. In 2005 werden in Jerevan 49 huizen opgeleverd en een oude fabriek tot 52 appartementen getransformeerd. In de provincie Ararat werden 28 appartementen en 39 huizen voor vluchtelingen gebouwd. In 2006 worden 65 tot 70 huizen opgeleverd die bestemd zijn voor de containerbewoners in de provincie Kotayk en voor vluchtelingen afkomstig uit de voormalige Armeense enclave Artsavasha in Azerbeidzjan worden 70 huizen opgeknapt.

²¹⁷ NRC had slechts een mandaat voor opvang en assistentie van vluchtelingen en ontheemden.

Hoewel voor etnisch Armeense vluchtelingen de mogelijkheid bestaat op eenvoudige wijze de Armeense nationaliteit te verkrijgen hebben zij hiervan niet massaal gebruik gemaakt. Enerzijds zou dit te maken hebben met het feit dat deze Armeniërs voornamelijk Russisch spreken en in mindere mate Armeens. Anderzijds zou onder deze vluchtelingen de vrees bestaan dat, wanneer zij eenmaal genaturaliseerd zijn, zij diverse (financiële) privileges niet meer zouden krijgen. Volgens de autoriteiten is deze vrees ongegrond. Vluchtelingen blijven, ook na hun naturalisatie, zonodig bijstand ontvangen conform de bepalingen van de sociale wetgeving in Armenië. Voor genaturaliseerde jongemannen onder de vluchtelingen maakt de Wet op de Militaire Dienstplicht geen uitzondering. Zij moeten evenals andere Armeense jongens hun dienstplicht vervullen.

Ondanks de inspanningen van de Armeense autoriteiten en internationale hulporganisaties verloopt de integratie van de vluchtelingen in de Armeense samenleving nog stroef. Velen van hen leven nog steeds in armoedige omstandigheden, hebben geen werk en zijn in de Armeense samenleving buiten gesloten.

5.3 Activiteiten van internationale organisaties

5.3.1 VN-activiteiten

Op 17 september 1992 werd een overeenkomst gesloten tussen Armenië en de Verenigde Naties (VN) om een kantoor van de VN in Armenië te vestigen.²¹⁸ Er zijn verschillende VN-organisaties actief in Armenië. Hieronder volgt een korte opsomming.²¹⁹

De vestiging van de UNHCR spant zich in om de Armeense wetgeving op het gebied van vluchtelingen en ontheemden op gelijkwaardig niveau te brengen met dat van internationale bepalingen en verdragen. Op dit gebied wordt samengewerkt met de Armeense *Bar Association*.²²⁰ UNHCR zal in 2006 en 2007

---

²¹⁸ Bron: website van de Permanente Vertegenwoordiging van Armenië bij de VN. Zie http://www.un.int/armenia/mission/un_in_arm.html

²¹⁹ OSCE Office in Yerevan, *International Co-operation. Overview co-operation with international partners*, Jerevan, 6 april 2004. Zie http://www.osce.org/yerevan/international_co-operation/overview/

²²⁰ UNHCR *Global Appeal Armenia*, 2005.

met het MA in de provincies Shirak, Lori, Vayots Dzor en Kotayk onderzoek doen naar het aantal van de zich aldaar bevindende vluchtelingen.²²¹

Het United Nations Development Programme (UNDP) richt zich in Armenië voornamelijk op technische en financiële assistentie voor ministeries en andere instituten.

Het United Nations Children's Fund (UNICEF) richt zich in Armenië onder andere op het bevorderen van de rechten van het kind, onderwijs in mensenrechten, het voorkomen van kinderhandel en het voorkomen van de inzet van kinderen in gewapende conflicten.²²²

5.3.2 Raad van Europa-activiteiten

De Raad van Europa (RvE) houdt zich in Armenië vooral bezig met technische assistentie (wetgeving en training) en ziet toe op de naleving van de Armeense verplichtingen in het kader van het lidmaatschap van de Raad van Europa.

5.3.3 OVSE-activiteiten

De Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) opende op 22 juli 1999 een kantoor in Jerevan. Dit kantoor is actief betrokken bij het democratiseringsproces. De belangrijkste activiteiten zijn assistentie bij de hervorming van wetgeving (grondwet, verkiezingswet), het volgen van de toepassing door de overheid van klassieke mensenrechten en vrijheden en de bestrijding van corruptie.²²³ Het kantoor werkt onafhankelijk van de zogenaamde 'Minsk Group'.²²⁴

De ondersteuning van de democratisering wordt vormgegeven door onder andere NGO's trainingen te geven en expertise aan hen over te brengen en door assistentie te verlenen bij de contacten tussen het maatschappelijk middenveld en de overheid. Daarnaast werkt de OVSE nauw samen met de Armeense overheid om de wetgeving te herzien en in overeenstemming te brengen met internationale standaarden, een toezegging die Armenië heeft gedaan bij de toetreding tot de Raad van Europa.²²⁵

---

²²¹ UNHCR, Jerevan, 26 juni 2006.

²²² UNICEF, Jerevan, 1 september 2005.

²²³ OCSE, *homepage* www.ocse.am, geraadpleegd op 4 oktober 2006.

²²⁴ Minsk Group is onderdeel van de OVSE en houdt zich bezig met een vreedzame oplossing voor het conflict in Nagorny Karabach.

²²⁵ OSCE, *homepage* www.ocse.am, geraadpleegd op 4 oktober 2006.

De OVSE is in het verleden nauw betrokken geweest bij de presidents- en parlamentsverkiezingen, waarvan de laatste in 2003 plaatsvond. Naast het waarnemen van de verkiezingen, heeft zij ook meegeholpen aan een herziening van de Kieswet en de totstandkoming van de Central Election Committee (CEC). Dit laatste gebeurde in samenwerking met het OVSE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR).²²⁶

5.3.4 ICRC-activiteiten²²⁷

Het *International Committee of the Red Cross* is sinds 1992 werkzaam in Armenië en richt zich voornamelijk op de gevolgen van het Nagorny Karabach conflict, waarbij de nadruk ligt op het opsporen van vermiste personen en de uitwisseling van krijgsgevangenen.

Daarnaast houdt het ICRC zich bezig met het monitoren van de situatie in de Armeense gevangenissen. Een van de prioriteiten hierbij is het bestrijden van tuberculose in gevangenissen.²²⁸

5.3.5 IOM-activiteiten²²⁹

De *International Organisation for Migration* heeft sinds 1993 een kantoor in Jerevan en richt zich voornamelijk op het voorkomen van illegale migratie via Armenië. De IOM assisteert de Armeense overheid bij het verbeteren van de kwaliteit van de grensbewaking. De IOM wil tevens de zelfstandigheid en integratie verbeteren voor mensen die terugkeren naar Armenië, slachtoffers van mensenhandel, vluchtelingen en IDP's. Zo assisteert IOM terugkerende Armeniërs bij hun reïntegratie. Deze terugkeerders kunnen microkredieten krijgen om een nieuw leven op te bouwen, en zij kunnen ondersteuning en training krijgen bij het opzetten van een eigen bedrijfje of winkel.

---

²²⁶ OSCE, *Political Affairs* (Jerevan, 6 april 2004). Zie http://www.osce.org/yerevan/political_affairs/

²²⁷ ICRC, Jerevan, 29 augustus 2005.

²²⁸ Sinds 2002 zijn 146 gedetineerden die aan tuberculose leden met succes behandeld. In 2006 zijn 40 gedetineerden nog onder behandeling, ICRC, Jerevan, 26 juni 2006..

²²⁹ IOM, Jerevan, *Factsheet IOM June 2005*, 1 september 2005.

5.4   **Beleid andere Europese landen**

Ten aanzien van het asielbeleid van een aantal omringende EU-landen (België, Denemarken en het Verenigd Koninkrijk) kan men stellen, dat deze landen geen specifiek toelatings- en terugkeerbeleid voor asielzoekers hanteren. Gedurende de verslagperiode achtten de genoemde landen terugkeer van uitgeprocedeerde asielzoekers naar Armenië veilig genoeg. In voorkomende gevallen vond uitzetting plaats.²³⁰

België

Er is in België geen bijzonder beleid ten aanzien van asielaanvragen van Armeniërs. Indien het asielrelaas als geloofwaardig wordt beoordeeld, kan dit leiden tot erkenning als vluchteling. Alle afgewezen en uitgeprocedeerde asielzoekers worden in beginsel verwijderd naar het land van herkomst. Terugkeer naar Armenië wordt veilig geacht.

Denemarken

Er bestaat geen specifiek beleid ten aanzien van Armeense asielaanvragers. Alle afgewezen, uitgeprocedeerde asielzoekers worden in beginsel verwijderd naar het land van herkomst. Terugkeer naar Armenië wordt veilig geacht.

Verenigd Koninkrijk

Voor Armeense asielaanvragers bestaat geen bijzonder beleid. Elk verzoek om asiel wordt op zichzelf beoordeeld. De beslissingen zijn meestal negatief. Afgewezen en uitgeprocedeerde asielzoekers worden in beginsel verwijderd naar het land van herkomst. Terugkeer naar Armenië wordt veilig geacht.

---

²³⁰

De migratiediensten van België, Denemarken en het Verenigd Koninkrijk hebben deze informatie verstrekt, respectievelijk op 11 oktober 2006, op 19 december 2006 en op 11 oktober 2006, in de wetenschap dat de informatie openbaar wordt gemaakt.

6 Samenvatting

Sinds maart 2003 zijn de politieke verhoudingen in Armenië verstoord. De boycot van de parlementszittingen die de oppositie instelde na de frauduleuze parlementsverkiezingen van mei 2003, duurt nog steeds voort.

In mei 2005 keurde het parlement een herziene kieswet goed, die met de hulp van de Raad van Europa tot stand was gekomen. De nieuwe grondwet, waarin belangrijke voorstellen van de oppositie en de Raad van Europa zijn opgenomen, ontving bij een referendum op 27 november 2005 de instemming van het Armeense volk. Internationale waarnemers constateerden dat de uitslag van deze volksraadpleging door frauduleuze handelingen van de autoriteiten was beïnvloed. Desondanks trad de nieuwe grondwet op 4 december 2005 in werking.

Door het conflict over Nagorny Karabach en het Turkse optreden tegen Armeniërs in 1915 is de relatie van Armenië met Azerbeidzjan en Turkije slecht. De grens met deze landen is gesloten. Goede betrekkingen onderhoudt Armenië met de twee overige buurlanden, Georgië en Iran. Met Rusland bestaat een samenwerking op het gebied van veiligheid.

De sociaal-economische situatie is, ondanks sterke economische groei, nog steeds slecht. Het conflict over Nagorny Karabach en de Azerbeidzjaanse en Turkse blokkade belemmeren verder economisch herstel. De werkloosheid blijft hoog. De bevolking op het platteland leeft nog steeds in armoede. Armenië blijft aangewezen op internationale hulp en overmakingen van de Armeense diaspora.

In de verslagperiode vonden diverse ontmoetingen op ministerieel en presidentieel niveau tussen Armenië en Azerbeidzjan plaats. Desondanks werd geen vooruitgang geboekt ten aanzien van een oplossing van het Nagorny Karabach conflict. De mensenrechtensituatie in Nagorny Karabach is vergelijkbaar met de situatie in Armenië.

Ondanks wijzigingen ten gunste van machtscheiding, mensenrechten, rechtspraak en regionaal bestuur zijn in de nieuwe grondwet veel bevoegdheden aan de president toegekend. Toezicht op de naleving van de mensenrechten door de overheid geschiedt in Armenië door de Ombudsman en door internationale en lokale onafhankelijke hulporganisaties. Zij kunnen openlijk activiteiten ontplooiën, ook indien dit kritiek impliceert op mensenrechtenschendingen door de overheid. Er is echter in Armenië niet een zodanige openheid en vrijheid dat gesproken kan worden van een levendig publiek debat over de belangrijke mensenrechtenkwesties.

Persvrijheid en de vrijheid van meningsuiting wordt in de grondwet gegarandeerd. De geschreven pers is merendeels in private handen en in redelijke mate onafhankelijk. Door logistieke problemen blijft het bereik van dagbladen veelal tot de grote steden beperkt. De beeldende media staan onder controle van de overheid. Door financiële afhankelijkheid en de vrees voor vergelding is de redactionele onafhankelijkheid niet altijd verzekerd. Het komt voor dat journalisten een vorm van zelfcensuur hanteren. In de verslagperiode werden enkele journalisten slachtoffer van intimidatie en geweld.

De geregistreerde geloofsgemeenschappen ondervinden doorgaans weinig problemen. Ten aanzien van vertegenwoordigers van niet-geregistreerde geloofsgemeenschappen, die in het openbaar bekeringsactiviteiten ontplooiën, zijn de autoriteiten minder tolerant. In de verslagperiode werden geen berichten ontvangen over intimidatie en pesterijen jegens Jehova's getuigen.

Alhoewel er in de afgelopen jaren vele justitiële hervormingen zijn doorgevoerd, voldoen de rechtsgang en de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht nog steeds niet aan de internationale normen. Rechters ondervinden druk van de uitvoerende en wetgevende macht en doen zelden uitspraak in het nadeel van de staat. Het is niet uitzonderlijk dat verdachten op het politiebureau, zonder bijzijn van een advocaat, ondervraagd en onder druk gezet worden een bekentenis af te leggen. Op 1 augustus 2003 werd de doodstraf uit het Wetboek van Strafrecht geschrapt.

Ruim 97 procent van de bevolking in Armenië is van etnisch Armeense afkomst. In Armenië zijn een tiental nationale minderheidsgroepen erkend. Etnische Azeri zijn als minderheid niet geregistreerd. De in Armenië levende etnische minderheden ondervinden doorgaans geen aan etnische afkomst gerelateerde problemen. Het aantal Azeri dat in Armenië woonachtig is wordt geschat van enkele tientallen tot meer dan honderd. Het gaat voornamelijk om ouderen, vrouwen en kinderen van gemengd gehuwden. Zij laten hun afkomst zo weinig mogelijk blijken, en zijn doorgaans sociaal geïntegreerd. Er zijn geen berichten bekend die duiden op vervolging, discriminatie of geweld door de overheid of burgers jegens hen. Niettemin bestaat er volgens een gezaghebbende internationale organisatie geen garantie dat etnische Azeri die naar Armenië terugkeren of zich daar voor het eerst vestigen zonder problemen door de Armeense bevolking worden opgenomen.

In het Armeense leger is nog steeds sprake van grove ontgroeningmethoden, pesterijen en gewelddadige omgangsvormen. Afpersing van dienstplichtigen komt voor. Leden van minderheidsgroepen worden in militaire dienst niet in meerdere of mindere mate door maten of superieuren lastig gevallen dan andere dienstplichtigen. Dienstplichtontduiking komt nog steeds op grote schaal voor.

Dienstplichtontduikers en deserteurs hangt een strafrechtelijke vervolging boven het hoofd. Jehova's getuigen die in 2004 kozen voor alternatieve dienstplicht, besloten in mei 2005 dienst te weigeren omdat zij bezwaar maakten tegen de wijze waarop zij in de praktijk hun dienst moesten vervullen.

Sinds 2003 verbiedt het Wetboek van Strafrecht iedere vorm van discriminatie tegen personen met een andere seksuele geaardheid. Vanwege de negatieve opvatting in de Armeense samenleving verbergen homoseksuelen hun geaardheid in het openbare leven. Zij kunnen elkaar in het openbaar niettemin vrij ontmoeten. Er bestaat geen garantie dat homoseksuelen, indien nodig, kunnen rekenen op afdoende bescherming door de politie.

Ondanks de traditionele maatschappelijke normen op sociaal en economisch terrein beginnen vrouwen in de steden zich voorzichtig te emanciperen. Huiselijk geweld en het lastig vallen van vrouwen door derden komt voor.

Voor de opvang van alleenstaande kinderen bestaan weliswaar voorzieningen, maar de kwaliteit is doorgaans – vanwege gebrek aan financiën – matig te noemen. Veel kinderen van wie de ouders niet meer in staat zijn voor hen te zorgen, worden opgevangen door (verre) familieleden.

Na de onafhankelijkheid in 1991 emigreerden Armeniërs massaal naar het buitenland, op zoek naar betere werkmogelijkheden of om met het gezin te worden herenigd. Door de economische groei in Armenië en het strikte migratiebeleid van de West-Europese landen keerden vele Armeniërs naar hun land terug. De Armeense diaspora wordt geschat op totaal 8 miljoen mensen, van wie de meeste in de Oosteuropese landen, de VS, Frankrijk en het Midden-Oosten wonen.

Volgens officiële cijfers bevinden zich zo'n 240.000 vluchtelingen, vrijwel allen etnisch Armeens, in Armenië. De Armeense overheid stimuleert naturalisatie en integratie van deze vluchtelingen. In augustus 2005 waren officieel ruim 63.000 vluchtelingen genaturaliseerd. Ondanks de inspanningen van de Armeense overheid verloopt het integratieproces van etnische Armeense vluchtelingen nog steeds moeizaam.

Een aantal internationale organisaties is in Armenië aanwezig om onder andere hulp en bescherming te bieden aan vluchtelingen, en de Armeense autoriteiten te steunen bij het verder opbouwen van een democratische rechtsstaat.

De autoriteiten van enkele andere West-Europese landen hanteren geen specifiek beleid ten aanzien van asielzoekers uit Armenië. Uitgeprocedeerde en afgewezen asielzoekers dienen deze landen in principe vrijwillig te verlaten en kunnen anders worden verwijderd naar het land van herkomst.

Literatuurlijst

Voor het ambtsbericht is gebruik gemaakt van de volgende openbare bronnen:

Amnesty International, Report 2006, January to December 2005: Armenia, 8 maart 2006.

Armenia's Human Rights Defender (Ombudsman), Annual Report of Activities of the Republic of Armenia's Human Rights defender, and on Violations of Human Rights and Fundamental Freedoms in Armenia during 2004, 2005, 14 april 2006.

Armenië, Wet op de militaire plicht , 16 september 1998.

Central European and Eurasian Law Initiative (CEELI), Judicial Reform Index for Armenia, Volume II, december 2004.

Council of Europe Treaty Office, Treaties signed and ratified or having been the subject of an accession , 10 februari 2004.

Council of Europe, Constitutional Referendum in Armenia, General compliance marred by incidents of serious abuse, 28 november 2005.

Danish Immigration Service, Report on roving attaché mission to Azerbaijan, Armenia and Russia , november 2000.

Department for Ethnic Minorities and Religious Affairs, Second report of the Republic of Armenia pursuant to paragraph 1 article 25 of the Framework Convention for Protection of National Minorities, maart 2004.

Economist Intelligence Unit, Country Report: Armenia , februari, mei en augustus 2006, + Country Profile 2005.

Elderman, mr. Elmy, Oriëntatie in het vluchtelingenrecht, 4e druk, 2002.

European Commission for Democracy through Law, Opinion on the Constitutional Reform in the Republic of Armenia, CDI(2005)054rev, 16 september 2005.

European Neighbourhood Policy, Commission Staff Working Paper, Country Report Armenia SEC (2005) 285 , 3 maart 2005.

Forum 18, Oslo Norway: Armenia, New wave of Jehova's Witness sentences , 21 maart 2005.

Freedom House, Countries at the Crossroads, Armenia, 2006.

Freedom House, Freedom in the World, Armenia/Azerbaijan: Nagorno Karabach , 2005.

Helsinki Committee of Armenia, Ditord Observer, Conscientious Objection to the Military Service, maart-april 2006.

Helsinki Committee of Armenia, Ditord Observer, Crisis of Alternative Military Service, november-december 2005.

Human Rights Watch, World Report 2005, Armenia, januari 2005.

Human Rights Watch, World Report 2006, Armenia, januari 2006.

International Committee for the Red Cross, ICRC Annual Report 2005 , Genève, juni 2006.

International Committee for the Red Cross, States party to the Geneva Conventions and their Additional Protocols , 2005.

International Crisis Group (ICG), Armenia: Internal Instability Ahead , 18 oktober 2004.

International Crisis group (ICG), Nagorno-Karabach: Viewing the Conflict from the Ground, Europe report 166 , 14 september 2005.

International Helsinki Foundation for Human Rights, Human Rights in the OSCE Region: Europe, Central Asia and North America 2003: Armenia (Wenen, juni 2003) + Report to the 61st Session of the U.N. Commission on Human Rights 2005.

International Organisation for Migration Yerevan, factsheet June 2005 , 1 september 2005.

International Organisation for Migration, Migration Initiatives Appeal 2005, december 2004.

Landmine Monitor Report, Armenia 2005, 30 maart 2006.

National Statistical Service of the Republic of Armenia, Armenia in figures, 2005.

National Statistical Service of the Republic of Armenia, Women and Men in Armenia, 2005.

Norwegian Helsinki Committee, Prison Conditions in Armenia ,14 februari 2005.
Open Society Institute Yerevan, Monitoring of Democratic Reforms in Armenia, interim report , maart 2005.

OVSE, Report of the Fact-Finding Mission to the Occupied Territories of Azerbaijan surrounding Nagorno-Karabach , PC.DEL/198/05, 17 maart 2005.
OVSE-kantoor Jerevan, Report to the Permanent Council of the OCSE , 28 juli 2005.

Parliamentary Assembly of the Council of Europe, Constitutional reform process in Armenia, Resolution 1361 and 1374 (2004) and 1458 (2005).

Parliamentary Assembly of the Council of Europe, Constitutional reform process in Armenia, Report , 21 juni 2005.

Parliamentary Assembly of the Council of Europe, Honouring of obligations and commitments by Armenia , Straatsburg, januari 2004.

Quaker Council for European Affairs, The Right to Conscientious Objection in Europe: A review of the Current Situation , 2005.

Swiss Peace, Update Armenia, Semi-annual Risk Assessment, februari-juni 2006.

U.S. Department of State, Country Reports on Human Rights Practices 2005: Armenia , maart 2006.

U.S. Department of State, International Religious Freedom Report 2005: Armenia, november 2005.

U.S. Department of State, Trafficking in Persons Report , juni 2005.

UNHCR, Background note on the UNHCR's operations in the Republic of Armenia, april 2006.

UNHCR, UNHCR Position on ethnic Armenians from Azerbaijan and mixed Azeri-Armenian couples and the question of their admission, status and protection in Armenia , Genève, januari 2004.

UNICEF Armenia and Ministry of Labour and Social Issues of RA, Situation Analysis of Children in State Orphanages of Armenia and their Families , januari 2005.

UNICEF Armenia, Strengthening the Child Protection System in Armenia , januari 2005.

UNICEF, National Plan of Action of the Republic of Armenia for the Protection of the Rights of the Child 2004 – 2015, Jerevan 2005.

UNIFEM, Stop Violence Against Women, Armenia , 15 februari 2004.

World Factbook, Armenia, juni 2006.

World Trade Organisation, Country information, Republic of Armenia and the WTO , januari 2004.

De volgende websites zijn geraadpleegd:

- www.armeniadiaspora.com
- www.armeniaforeignministry.com
- www.armenialiberty.org
- www.armeniaweek.com
- www.assembly.coe.int
- www.elections.am
- www.ethnologue.com
- www.eurasianet.org
- www.gateway.am
- www.gov.am
- www.icrc.org
- www.igc-private.ch
- www.irg.org
- www.lmp.ucla
- www.nkr.am
- www.ohchr.org
- www.ombuds.am
- www.oscr.org
- www.parliament.am
- www.refugees.org
- www.state.gov
- www.tol.cz
- www.un.int

- www.unhcr.ch
- www.venice.coe.int
- www.wto.org

Bijlage(n)

I Lijst van gebruikte afkortingen

AFP	Agence Français de Presse
AI	Amnesty International
ANCHD	Armenian National Center for Humanitarian Demining
BNP	Bruto Nationaal Product
CAT	Verdrag tegen Marteling en Andere Wrede, Onmenselijke of Vernederende behandeling en Straffen
CCPR	Internationale Verdrag inzake Burger- en Politieke Rechten
CCPR-OP1	Optioneel Protocol bij het Verdrag inzake Burger- en Politieke Rechten
CEC	Central Election Committee
CEDAW	Verdrag inzake Uitsluiting van Alle Vormen van Discriminatie tegen Vrouwen
CEELI	Central European and Eurasian Law Initiative
CERD	Internationale Verdrag inzake Uitsluiting van Alle Vormen van Rassendiscriminatie
CESCR	Internationale Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten
CRC	Verdrag inzake de Rechten van het Kind
CSMB	Civil Society Monitoring Board
DMR	Directory for Migration and Refugees
EECA	Eastern Europe and Central Asia

EIU	Economist Intelligence Unit
ENP	European Neighbourhood Policy
EU	Europese Unie
EUR	Euro
EVRM	Europees Verdrag voor de bescherming van de Rechten van de Mens
FAO	Food and Agriculture Organisation of the United Nations
FH	Freedom House
GOS	Gemenebest van Onafhankelijke Staten
GW	Grondwet
HHSb	Hayots Hamazgain Sharzhum (Armeense Nationale Beweging)
HIV	Human Immunodeficiency Virus
HRD	Human Rights Defender (Ombudsman)
HRW	Human Rights Watch
ICG	International Crisis Group
ICRC	International Committee for the Red Cross
IDEA	International Institute for Democracy and Electoral Assistance
IDP	Internally Displaced Persons (binnenlands ontheemden)
IHF	International Helsinki Foundation
ILO	International Labour Organisation
IMF	International Monetary Fund
IOM	International Organisation for Migration

MA	Migration Agency of the Ministry of Territorial Administration of Armenia
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
NGO	Non-gouvernementele Organisatie
NHC	Norwegian Helsinki Committee
NK	Nagorny Karabach
NPDE	National Program for the Development of Education
NRC	Norwegian Refugees Council
NTRC	National Television and Radiocommission
ODIHR	Office for Democratic Institutions and Human Rights
OM	Openbaar Ministerie (Prokuratura)
OVIR	Afdeling Visa en Paspoortregistratie van Ministerie van Politie
OVSE	Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa
PACE	Parliamentary Assembly of the Council of Europe
PKK	Partya Karkerên Kurdistan
RF	Russische Federatie
RFE	Radio Free Europe
RvE	Raad van Europa
TBC	Tuberculose
UNDP	United Nations Development Programme
UNHCR	United Nations High Commission for Refugees
UNICEF	United Nations Children's Fund

UNIDO	Industrial Development Organisation
USD	Amerikaanse dollar
UVV	Unie van Veteranen
VC	Venetië Commissie (The European Commission for Democracy through law)
VN	Verenigde Naties Vrouwen
VS	Verenigde Staten
WB	Wereldbank
WFP	World Food Programme
WvSr	Wetboek van Strafrecht
ZHEK	Centraal registratiekantoor

II Overzichtskaart van Armenië in de Kaukasus

III Overzichtskaart van Armenië en Azerbeidzjan met ligging van NagoKarabach

IV Overzichtskaart van Nagorny Karabach, de bezette gebieden en de frontlijn

